દ્વિતીય વર્ષ

ડી. એલ. એડ્. અભ્યાસક્રમ મોડ્યૂલ

કોર્સ – 3 (બ)

English (Std-3 to 8)

જીસીઈઆરટી, વિદ્યાભવન, ઉદ્યોગભવન
સામે, સેક્ટર–૧૨, ગાંધીનગર

આવૃત્તિ
2020

પ્રેરક
શ્રી બી. સી. સોલંકી
સચિવ, જીસીઆરટી, ગાંધીનગર

કન્વીનર
ડૉ. હિતેશ એન. દવે

વિષય સલાહકાર
ડૉ. પીયૂષ જોષી

લેખન–સંપાદન
ડૉ. અનિલ વરસાત
શ્રી જયશ્રી શાસ્ત્રી
શ્રી જાગૃતિ મોદી
શ્રી દિલીપ વ્યાસ
શ્રી યોગેશ વ્યાસ
શ્રી વૈશાલી ચાવડા
શ્રી ડિમ્પલ ઓઢવીયા
શ્રી જગદીશગીરી ગોસાઇ

સમીક્ષા
ડૉ. રાજેન્દ્રસિંહ જાડેજા
ડૉ. જયેશ સુતરિયા

નિર્માણ સંયોજન
શ્રી આઈ. વી. પટેલ
(સભ્ય સચિવ)
ડૉ. હરેશભાઇ ચૌધરી
ડૉ. અખિલ ઠાકર
ડૉ. ગૌરાંગ વ્યાસ

પ્રસ્તાવના:

પરિવર્તનના પગથિયાં ચડીને જ પ્રગતિના રાજમાર્ગ સુધી પહોંચી શકાય છે. પ્રગતિના પીયૂષ પીવા માટે પરિવર્તન આવશ્યક છે. આ બાબતને અનુલક્ષીને પ્રાથમિક શિક્ષક પ્રશિક્ષણ પ્રભાવી બનાવવા માટે સમયાંતરે તેના અભ્યાસક્રમમાં ફેરફાર કરવાની જરૂરિયાત ઊભી થતાં ક્રમશઃ પુનઃરચના કરવામાં આવી હતી.

પ્રાથમિક શિક્ષક પ્રશિક્ષણ અભ્યાસક્રમની પુનઃરચનાના ઈતિહાસમાં ડોકિયું કરીએ તો ઈ.સ. 1995માં રાજ્યવ્યાપી અમલી બનેલ ક્ષમતાકેન્દ્રી અભિગમને અનુલક્ષીને ક્રમશઃ ઈ.સ. 1999 અને 2002માં અભ્યાસક્રમની પુનઃરચના કરવામાં આવી. ત્યારબાદ રાષ્ટ્રીય અભ્યાસક્રમ માળખું (NCF) –2005ની જાહેરાત અન્વયે રાજ્યની પ્રાથમિક શાળાઓના પાઠ્યક્રમમાં પરિવર્તન આવતાં તેમજ અભ્યાસક્રમમાં પુનરાવર્તન પામતી ક્ષમતાઓ દૂર કરવાના હેતુસર ઈ.સ. 2008-09માં અભ્યાસક્રમને પુનર્ગઠિત કરવામાં આવેલ.

વર્તમાન સમયના પરિપ્રેક્ષ્યમાં ગુજરાત રાજ્યમાં NCF-2005, RTE-2009 અને NCTE દ્વારા પસિદ્ધ કરવામાં આવેલ NCFTE-2009 તથા 12મી પંચવર્ષીય યોજનાની ભલામણોને ધ્યાને લઈને પ્રાથમિક શિક્ષણ ક્ષેત્રે થયેલ ફેરફારોના અનુસંધાને પ્રાથમિક શિક્ષક પ્રશિક્ષણ અભ્યાસક્રમનું પુનઃગઠન ઈ.સ. 2014માં કરી તેનું નવું નામાભિધાન ડી.એલ.એડ્. (D.El.Ed.) રાખવામાં આવેલ છે. નવા અભ્યાસક્રમમાં ક્ષમતાઓને બદલે અધ્યયન નિષ્પત્તિઓ(Learning Outcomes)ને સ્થાન આપવામાં આવેલ છે.

ડૉ. રવીન્દ્રભાઈ દવે સાહેબના અધ્યક્ષપણા હેઠળ રચવામાં આવેલ અભ્યાસક્રમ સમિતિ અને ડી.એલ.એડ્. કોર ટીમના માર્ગદર્શનને અંતે ડી.એલ.એડ્. (D.El.Ed.) અભ્યાસક્રમનું ઘડતર કરવામાં આવેલ છે.

આ બે વર્ષીય ડી.એલ.એડ્. અભ્યાસક્રમ ત્રણ વિભાગોમાં વિભાજિત છે. જેના પ્રથમ વિભાગમાં સાત અધ્યયન ક્ષેત્રો, બીજા વિભાગમાં પાંચ કાર્ય કૌશલ્ય ક્ષેત્રો અને ત્રીજા વિભાગમાં પાંચ પ્રતિબદ્ધતા ક્ષેત્રો સમાવિષ્ટ છે.

આ વર્તમાન ડી.એલ.એડ્. (D.El.Ed.) અભ્યાસક્રમને અનુલક્ષીને તૈયાર થયેલ મૉડ્યૂલની સંરચનામાં જીસીઈઆરટી–ગાંધીનગર, જિલ્લા શિક્ષણ અને તાલીમ ભવનો, અધ્યાપન મંદિરો અને વિષય તજ્જ્ઞશ્રીઓ તેમજ સમીક્ષકશ્રીઓનો સહયોગ પ્રાપ્ત થયેલ છે. આ ઉપરાંત, UNICEF નો પણ આર્થિક તેમજ શૈક્ષણિક સહયોગ પ્રાપ્ત થયો છે. પ્રસ્તુત અભ્યાસક્રમ ડી.એલ.એડ્. (D.El.Ed.) પ્રશિક્ષણાર્થીઓને ઉપયોગી બનશે તેવી શ્રદ્ધા છે.

આ મૉડ્યૂલ ક્ષતિરહિત બને તે માટે જીસીઈઆરટી દ્વારા પૂરતી કાળજી લેવામાં આવી છે. આમ છતાં તેની ગુણવત્તા વધારે તેવાં સૂચનો જીસીઈઆરટી સદાય આવકારે છે.

સભ્ય સચિવ
ડી.એલ.એડ્. અભ્યાસક્રમ
સમિતિ

નિયામક
જીસીઈઆરટી,
ગાંધીનગર

અનુક્રમણિકા

ક્રમ	એકમ	પાના નં.
1.	Issues of Teaching of English at the Elementary Stage (પ્રારંભિક તબક્કાનું અંગ્રેજી શિક્ષણ)	02
2.	Approaches to the Teaching of English (અંગ્રેજી શિક્ષણના અભિગમો)	14
3.	Teaching Strategies (શૈક્ષણિક કૌશલ્યો)	31
4.	Material Development and Learner Assessment (અધ્યયન સામગ્રી નિર્માણ અને અધ્યેતા મૂલ્યાંકન)	41

PEDAGOGY AND CONTENT : ENGLISH
(STD 3 TO 8)

(પ્રારંભિક તબક્કાનું અંગ્રેજી શિક્ષણ)

પધ્ધતિશાસ્ત્ર અને વિષયવસ્તુ:
ધોરણ 3 થી 8 : (અંગ્રેજી)

Unit :1 Issues of Teaching of English at the Elementary Stage

Unit :2 Approaches to the Teaching of English

Unit :3 Teaching Strategies

Unit :4 Materials Development and Learner Assessment

Appendices (પરિશિષ્ટ)

(I) Instructions in English
(II) Language games
(III) Objectives of English Language Teaching at the elementary level
(IV) Developing the ability to draw a lesson plan in English. (Model lesson)
(V) A Glossary of ELT

UNIT: 1
Issues of Teaching of English at The Elementary Stage

1.1 Objectives

1.2 Introduction

1.3 Introduction of English studies in India

- **1.3.1 Teaching of English Language in Pre Independence India**
- **1.3.2 Teaching of English Language in Post Independence India**

1.4 Issues at teaching English in a Multi-lingual / Multi-social / Multi-cultural society

- **1.4.1 Multi-lingualism**
  - **Issues in teaching English in a Multi-lingual classroom**
- **1.4.2 Multi-culturalism/Multi-socialism**
  - **Issues involved in a Multi-cultural / Multi- social classroom**

1.5 Some suggestions to improve English language teaching in a Multi lingual and Multi-social/Multi-cultural classroom

1.6 Factors affecting acquisition of Second Language

1.7 Summary

1.8 Self-Learning

1.9 Reference

UNIT: 1
Issues of Teaching of English at the Elementary Stage

1.1 Objectives

The trainee.....

- knows about influence of English Language and beginning of English Language Teaching in India.
- knows about Issues of Teaching English in a Multi-lingual/Multi-social/Multi-cultural society.
- knows about some suggestions to improve English Language Teaching in a Multi-lingual and Multi-cultural class room.
-

1.2 Introduction

ભારત અનેકવિધ વિવિધતાઓ ધરાવતો દેશ છે. ભારતીય ઉપખંડમાં ૧૨૨ જેટલી ભાષાઓ **(census 2001)** પોતાનું અસ્તિત્વ ધરાવે છે. આ ભાષાઓ મુખ્યત્વે પાંચ **Language families** ઈન્ડો-આર્યન, દ્રવિડિયન, ઓસ્ટ્રો–એશિયાટિક, તિબેટો–બર્મન અને સેમીટો–હેમીટીક અને તેની અસંખ્ય લોકબોલીઓની અસર ધરાવે છે. આનાં પરિણામ સ્વરૂપે ભારતીય વર્ગખંડ એક **Multi-cultural and Multi-lingual** વર્ગખંડ બની રહે છે જેમાં શિક્ષકે અંગ્રેજી ભાષાને યોગ્ય ન્યાય આપવો એક પડકાર બની રહે છે.

1.3 Introduction of English studies in India

પશ્ચિમથી પૂર્વમાં આવનારી સૌ પ્રથમ પ્રજા યુરોપીયન હતી. પછી બ્રિટીશ પ્રજાના કેટલાક પ્રતિનિધિઓ ભારતમાં વેપાર કરવાના હેતુથી આવ્યા. ભારતની તત્કાલીન રાજકીય સ્થિતિ જોતાં તેમને ભારતમાં રાજકીય રીતે કબજો જમાવવાનું સાનુકૂળ જણાયું. અંગ્રેજોને ભારતમાં આર્થિક, સામાજિક અને રાજકીય પ્રભુત્વ જમાવવા એક બહોળા તાલીમબદ્ધ વર્ગ **'Babu Class'**ની જરૂર પડી. અંગ્રેજોએ પોતાની આ જરૂરિયાત પૂરી પાડવા માટે ભારતમાં બ્રિટીશ પદ્ધતિ અનુસારની શિક્ષણ વ્યવસ્થા દાખલ કરી જેથી તેઓ **Babu class** એટલે કે **"A class of persons, Indian in blood and colour, but English in taste, in opinions, in morals and in intellect"** પેદા કરી શકે. આમ, આ પ્રકારની શિક્ષણ વ્યવસ્થાનો હેતુ એક તાલીમબદ્ધ વર્ગ ઊભો કરવાનો હતો, જે તેમને ભારતમાં રાજ કરવા, વેપાર કરવામાં મદદરુપ થાય.

1.3.1 Teaching of English Language in Pre Independence India

સ્વાતંત્ર્ય પૂર્વના ભારતમાં **Language Teaching**નાં ઈતિહાસને જોવામાં આવે તો સ્પષ્ટ જણાય આવે કે શરૂઆતમાં બ્રિટીશ ઈસ્ટ ઈન્ડીયા કંપનીને ભારતમાં વેપારમાં જ રસ હતો અને ભારતમાં અંગ્રેજી

શિક્ષણ પદ્ધતિ દાખલ કરવાની જરૂરિયાત જણાઇ નહીં. જો કે આ સમય દરમ્યાન **Warren Hestings** નામના અંગ્રેજ વાઇસરોયે કલકત્તામાં એક મદરેસા ખોલવાની પરવાનગી આપી, એ વર્ષ હતું ૧૭૮૧. ત્યારબાદ ઈ.સ. ૧૮૦૦માં **Lord Wellesley** એ **Fort William College** સ્થાપી જેનો મૂળ હેતુ કંપનીના કર્મચારીઓને ભારતીય ભાષા અને રિવાજો વિશે માહિતગાર કરવાનો હતો. અહીં એ વાત નોંધનીય છે કે, ઉપર જણાવેલ પ્રયત્નો વ્યક્તિગત ધોરણે હતા અને તેમને કોઇ રાજકીય–સામાજિક પીઠબળ ન હતું. પરંતુ આ પ્રકારનાં સંજોગોમાં ક્રિશ્ચિયન મિશનરીને અંગ્રેજી માધ્યમનાં શિક્ષણ કાર્ય દ્વારા ખ્રિસ્તી ધર્મનો પ્રચાર–પ્રસાર કરવાની તક દેખાઇ. ક્રિશ્ચિયન મિશિનરી પોતાના ધ્યેયમાં મોટે ભાગે સફળ રહ્યા તેનું કારણ એ છે કે આ સમય દરમ્યાન ભારતમાં એક એવો વર્ગ ઉભો થયો કે જે એવી શિક્ષણ પદ્ધતિ ઇચ્છતો હતો કે, જેનાં સહારે તેઓ પોતાની આજીવિકા રળી શકે.

ઉપરોક્ત હેતુની પૂર્તિ માટે ઈ.સ. ૧૮૧૩માં બ્રિટીશ પાર્લામેન્ટ દ્વારા એક મુસદ્દો તૈયાર કરવામાં આવ્યો જે અનુસાર પ્રત્યેક વર્ષ લગભગ રૂ. ૧,૦૦,૦૦૦ પુસ્તકોના પ્રકાશન અને શિક્ષણ પાછળ ખર્ચવાનું આયોજન કરવામાં આવ્યું. પરંતુ અહીં સમસ્યા એ ઊભી થઇ કે શું આ ભંડોળનો ઉપયોગ ભારતીય ભાષાઓ જેવી કે સંસ્કૃત, પ્રાકૃત વગેરે શીખવવા અને તેમનાં પ્રચાર–પ્રસાર પાછળ ખર્ચવી કે પછી તેનો ઉપયોગ ફક્ત અંગ્રેજી સાહિત્ય અને વિજ્ઞાન શિક્ષણ પાછળ કરવો? આ સમસ્યાનો ઉકેલ છેક ઇ.સ. ૧૮૩૫માં આવ્યો જ્યારે **Lord Macaulay**એ અંગ્રેજી ભાષાને વહીવટી, શિક્ષણ અને પ્રગતિશીલ ભાષા તરીકે માન્યતા આપી. આ સાથે જ એવો નિર્ધાર પણ કરવામાં આવ્યો કે, હવે પછી સરકારી ભંડોળમાંથી એકપણ રૂપિયો ભારતીય પરંપરાગત સાહિત્ય કે શિક્ષણ પદ્ધતિ પાછળ નહીં ખર્ચવામાં આવે. પરંતુ, તેનો ઉપયોગ હવે અંગ્રેજી ભાષાનો પ્રસાર મૂળ ભારતીય લોકો માટે કરવાનો રહેશે.

ત્યારબાદ એટલેકે, ઈ.સ.૧૮૩૫ બાદ અંગ્રેજી શિક્ષણને ભારતમાં તબક્કાવાર નીચે પ્રમાણે દર્શાવી શકાય.

ઈ.સ. ૧૮૫૭માં કલકત્તા, મુંબઇ અને મદ્રાસ જેવા મોટા શહેરોમાં વિશ્વ વિદ્યાલયોની સ્થાપના કરવામાં આવી.

1.3.2 Teaching of English Language in Post Independence India

ઈ.સ. ૧૯૪૭માં અંગ્રેજી હકુમત તળેથી મુક્ત થયા બાદ, ઈ.સ. ૧૯૪૯માં ભારતમાં સૌ પ્રથમ શિક્ષણપંચની રચના કરવામાં આવી, કે જેને 'યુનિવર્સિટી એજ્યુકેશન કમિશન' કે પછી 'ડૉ. એસ. રાધા ક્રિશ્નન કમિશન' તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. ત્યારબાદ ઈ.સ. ૧૯૫૧માં પ્રાથમિક શિક્ષણ સમિતિ સને ઈ.સ. ૧૯૫૨ માં સેકન્ડરી એજ્યુકેશન કમિશનની રચના કરવામાં આવી.

જ્યાં સુધી ભાષાકીય શિક્ષણ આયોજનને લાગે વળગે છે ત્યાં સુધી ભારતમાં તે લગભગ ઈ.સ. ૧૯૬૦ના સમયમાં સ્વતંત્રતા મેળવ્યાના એક દાયકા પછી પણ સામાન્ય જનમાનસમાં અંગ્રેજી, હિન્દી અને સંબંધિત ભાષાઓના વ્યાવહારિક સ્થાન વિશે કોઇ સ્પષ્ટતા ન હતી અને તેમના મનમાં શંકા–કુશંકાઓ હતી. સરકારી દસ્તાવેજમાં પણ આ બાબતે કંઇ સ્પષ્ટ કહેવામાં આવ્યું ન હતું કે કઇ ભાષાને

રાજકીય–વહીવટી ભાષાનો દરજ્જો આપવો અને કઇ ભાષાને શિક્ષણમાં માધ્યમ તરીકે. જેનાં કારણે દક્ષિણ ભારતમાં જ્યાં હિંદી ભાષાનાં વિરોધમાં તોફાન થયાં, તેવી રીતે ઉત્તર ભારતમાં અંગ્રેજી હટાવોની ચળવળ વેગવાન બની.

તત્કાલીન સ્ફોટક સામાજિક પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને ઇ.સ. ૧૯૬૧માં દેશના બધાં જ રાજ્યોના મુખ્યમંત્રીઓની એક સભા બોલાવવામાં આવી. આ સભામાં ત્રિ–ભાષા સૂત્ર અપનાવવાનો નિર્ણય કરવામાં આવ્યો અને તે નિર્ણય મુજબ નીચે જણાવેલ ત્રણ ભાષાઓને શાળાઓમાં અભ્યાસક્રમમાં સ્થાન આપવામાં આવ્યું:

1 પ્રાદેશિક ભાષા, જ્યારે પ્રાદેશિક ભાષા અને માતૃભાષા અલગ અલગ હોય, તેને પ્રથમ ભાષાનો દરજ્જો આપવામાં આવ્યો.

2 હિન્દી ભાષી વિસ્તારોમાં હિંદી અથવા બીજી કોઇપણ ભારતીય ભાષા અને

3 અંગ્રેજી અથવા અન્ય કોઇપણ યુરોપીયન ભાષા.

ઉપરોક્ત ભલામણ પાછળનો હેતુ માત્ર વિવિધ ભાષાઓને સમાન દરજ્જો આપવા પુરતો જ સીમિત ન હતો, પરંતુ તેનો બીજો મુખ્ય હેતુ વિવિધ ભાષાઓ શીખવાના–શીખવવાના ભારણને હળવો કરવાનો પણ હતો અને તેના દ્વારા રાષ્ટ્રીય ભાવનાને મજબુત બનાવવાનો હતો. પરંતુ હિન્દી ભાષી વિદ્યાર્થીઓના અન્ય ભારતીય ભાષા શીખવાના અણગમા અને દક્ષિણ ભારતીય રાજ્યોમાં હિન્દી ભાષાના સખ્ત વિરોધના કારણે ઉપર જણાવ્યા મુજબની ત્રિ–ભાષા સુત્ર બહુ અસરકારક નીવડ્યું નહીં.

આમ છતાં કોઠારી કમિશન (ઇ.સ.૧૯૬૬) દ્વારા હિન્દી અને અંગ્રેજીને જોડતી ભાષાઓ તરીકે ઉપયોગ ચાલુ રાખવાની ભલામણ કરવામાં આવી. અહીં એ વાત નોંધવી જરૂરી છે કે, પચાસ અને સાઇઠના દશકામાં પરદેશી સંસ્થાઓ, નિષ્ણાતો અને સિદ્ધાંતો પર આધાર રાખવાની એક બિન અસરકારક કે અનિચ્છનીય પ્રથા ચાલુ થઇ. આ પ્રથા અંતર્ગત એક અભ્યાસ માળખું કે જે લંડન સ્કુલ દ્વારા તૈયાર કરવામાં આવ્યું હતુ. તે ભારતમાં અપનાવવામાં આવ્યું અને ઇ.સ. ૧૯૫૨માં તે **Madras English Language Teaching (MELT)** અભિયાન હેઠળ અભ્યાસક્રમમાં દાખલ કરવામાં આવ્યું. તે જ રીતે ઇ.સ. ૧૯૫૪માં બ્રિટીશ કાઉન્સીલના સહયોગથી અલ્હાબાદમાં **English Language Teaching Institute (ELTI)** ની શરૂઆત કરવામાં આવી.

ઇ.સ. ૧૯૬૬માં કોઠારી કમિશનનો રીપોર્ટ આવ્યા બાદ ભારતમાં પ્રથમવાર શિક્ષણ વિષયક નીતિ ઘડવામાં આવી, જેમાં નોંધવામાં આવ્યું કે, સમગ્ર ભારતમાં પ્રાથમિક અને ઉચ્ચત્તર ઘોરણોમાં પ્રાદેશિક ભાષાઓનો ઉપયોગ શિક્ષણના એક માધ્યમ તરીકે થઇ રહ્યો છે અને પ્રાદેશિક ભાષાઓને શિક્ષણના એક માધ્યમ તરીકે યુનિવર્સિટી કે વિશ્વ વિદ્યાલયોમાં પણ થાય તેના માટે તાત્કાલિક અસરકારક પગલાં લેવાની જરૂર છે. ત્યારબાદ ઇ.સ. ૧૯૮૬માં **National Policy on Education and The Programme of Action** હેઠળ શિક્ષણના સ્તર વિશે માહિતી મેળવવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો.

1.4 Issues of teaching English in a Multi-lingual / Multi-social / Multi Cultural society

ભારત એટલે વૈવિધ્યસભર અને બહોળો સાંસ્કૃતિક વારસો ધરાવતો દેશ જેની રગરગમાં વિવિધતા જોવા મળે છે. તે માત્ર સાંસ્કૃતિક કે સામાજિક વિવિધતા જ નહીં પરંતુ ધાર્મિક રીત રિવાજો, જાતિઓ, ધર્મો, વ્યવસાયો અને જીવનશૈલીની વિવિધતાઓ ધરાવતી પ્રજાનો દેશ છે. અહીં ભાષાકીય વિવિધતા પણ અપાર છે.

અન્નામલાઈ (૨૦૦૧) જણાવ્યા અનુસાર,

"Indian multi-lingualism is huge in size, having 1620 mother tongues reduced to 200 languages with the population of many minorities larger than European countries".

ભારતીય ભાષાઓ મૂળભૂત રીતે **Indo-Aryan, Dravidian, Tibeto - Burman and Austro Asiatic** પ્રકારની મુખ્ય **language families**માંથી ઉતરી આવેલી છે. આ ઉપરાંત બીજી કેટલીક language familiesની પણ ભારતીય ભાષાઓ ઉપર અસર જોવા મળે છે. વળી, આમાંની કેટલીક ભાષાઓમાં ખૂબ સમાનતાઓ તો કેટલીક ભાષાઓમાં ખુબ જ વિવિધતા જોવા મળે છે, જે તેમનાં સામાજિક, સાંસ્કૃતિક અને ભૌગોલિક વિવિધતાને આભારી છે. આમ દરેક ભાષાને પોતાનો સામાજિક અને સાંસ્કૃતિક વારસો છે. જે ધ્યાનમાં રાખીને એક ભાષા શિક્ષકે **Multi-lingual and Multi-cultural / Multi-social** વર્ગખંડમાં પોતાનું શિક્ષણકાર્ય કરવાનું હોય છે.

1.4.1 Multi-Lingualism

અહીં સૌ પ્રથમ આપણે વર્ગખંડમાં રહેલ **Multi-lingualism**ને સમજવાનો પ્રયત્ન કરીશું. ભારત સરકાર દ્વારા ભારતીય શિક્ષણ વ્યવસ્થામાં ત્રિ–ભાષા પધ્ધતિ (**Three Language Formula)**નું અમલીકરણ કરવામાં આવેલ છે. જે અનુસાર દરેક બાળકે પોતાની પ્રથમ ભાષા કે માતૃભાષા સિવાય ફરજિયાત પણે બે અન્ય ભાષાઓ શાળામાં શીખવી પડે છે. આ બંન્ને ભાષાઓ ઉચ્ચતર પ્રાથમિક શિક્ષણમાં એક સાથે શીખવવાનું શરૂ કરવામાં આવે છે. બાળકની માતૃભાષા ગુજરાતી હોય તો હિન્દી અને અંગ્રેજી શીખવવામાં આવે છે. તદઉપરાંત ઉચ્ચતર પ્રાથમિક શિક્ષણમાં સંસ્કૃત પણ શીખવવામાં આવે છે. આમ, આપણો વર્ગખંડ એક **Multi-lingual Classroom** હોય છે. જેમાં મુખ્યત્વે બે પ્રકારની બહુભાષિતા જોવા મળે છે. બાળક બે રીતે ભાષાઓ શીખે છે. (૧) ઔપચારિક રીતે (૨) અનૌપચારિક રીતે

એક ભાષા શિક્ષક તરીકે આપણે **Multi-lingualism** ને કારણે વર્ગખંડમાં કેટલાક પડકારોનો સામનો કરવાનો હોય છે તો ચાલો આવા કેટલાક પડકારોને સમજીએ.

- **Issues in teaching English in a multi-lingual classroom**

બાળક જે નૈસર્ગિક સરળતાથી માતૃભાષા શીખે છે તે સરળતાથી શાળામાં દ્વિતીય ભાષા શીખી શકતો નથી. વળી, તે L -2 અને L -3 શીખવા માટે માતૃભાષાનો સહારો લે છે, આથી નવી ભાષા પર

માતૃભાષાના શબ્દો ઉચ્ચારો, વાક્યરચના વગેરેની અસર થાય છે જે તેને અંગ્રેજી ભાષા શીખવામાં અવરોધ પહોંચાડે છે.

- **Sentence patterns**

  The another problem of Multilingual classroom is of sentence patterns.

અંગ્રેજી ભાષાની **sentence pattern** ગુજરાતી ભાષાની **sentence pattern** કરતાં ઘણી અલગ હોવાથી પણ વિદ્યાર્થીઓને બહુભાષા વર્ગખંડમાં અંગ્રેજી ભાષા શિક્ષણમાં અવરોધ રૂપ બને છે. અંગ્રેજીની **sentence pattern S-V-O** એટલે કે (**Subject-Verb-object)** પ્રમાણેની છે. જ્યારે ગુજરાતી ભાષાની વાક્યરચના S-O-V એટલે કે (**Subject – object – verb)** છે.

English sentence patterns

e.g.	Reshma	is playing	cricket
	Subject	Verb	Object

ગુજરાતી વાક્યરચના

રેશમા	ક્રિકેટ	રમી રહી છે.
Subject	Object	Verb

ઉપરાંત, ગુજરાતી પ્રશ્નવાક્યમાં સાદા વાક્યની પાછળ પ્રશ્નાર્થચિહ્ન લગાવવાથી તેમજ પ્રશ્નાર્થ વાક્ય બની જાય છે જેમ કે,

- કાલે શાળામાં રજા છે? (પ્રશ્નવાક્ય)
- કાલે શાળામાં રજા છે .(સાદું વાક્ય)

જ્યારે અંગ્રેજી પ્રશ્નવાક્યમાં વાક્યરચનામાં ફેરફાર જોવા મળે છે જેમ કે,

e.g.	Is Dhvani in standard VII ?	(પ્રશ્નવાક્ય)
	Dhvani is in standard VII.	(સાદું વાક્ય)

વળી, અંગ્રેજી ભાષામાં **(Order of words)** એટલે કે વાક્યમાં શબ્દોના સ્થાનનું ખૂબ જ મહત્વનું છે. જો કોઇ શબ્દનું સ્થાન બદલી દેવામાં આવે તો તે વાક્યનો અર્થ બદલાઇ જાય છે. જેમ કે,

e.g. Housewives love watching television in the afternoon. ઉપરનાં વાક્યમાં **television** ના સ્થાને **Housewives** શબ્દ મુકીએ તો વાક્યનો અર્થ બદલાઇ જાય છે. પરંતુ આ જ વાક્યમાં આપણે ગુજરાતી ભાષામાં આ રીતે પણ લખી શકીએ-

૧) ગુહિણીઓને બપોરે ટી.વી. જોવું ગમે છે.
૨) બપોરે ગૃહિણીઓને ટી.વી. જોવું ગમે છે.
૩) ટી.વી. જોવું ગુહિણીઓને ગમે છે.

આમ, ઘણીવાર ગુજરાતી ભાષાની વાક્યરચનાને કારણે શબ્દોમાં ફેરફાર કરવાથી તેના અર્થમાં કોઇ ફેરફાર થતો નથી. પરંતુ અંગ્રેજી ભાષા અને ગુજરાતી ભાષાની **Sentence patterns**માં રહેલા

ઉપરોક્ત તફાવતોને કારણે વિદ્યાર્થીઓ અંગ્રેજી લેખનમાં ભૂલો કરે છે જે શીખવાની પ્રક્રિયામાં અવરોધ પેદા કરે છે.

- **Difference between the sound system of two languages :**

  વિદ્યાર્થીની બહુભાષિતા તેને અંગ્રેજી ભાષાના શબ્દોના ઉચ્ચારોમાં કેટલીક વાર અડચણરૂપ બનતી હોય છે. બાળક શીખેલી ભાષાના ઉચ્ચારો કરે છે. વળી ગુજરાતી ભાષામાં **E/** અને **ei/** ઉચ્ચારણમાં ભેદ ન હોવાથી આપણે વર્ગખંડમાં જ નહીં પરંતુ વ્યવહારિક બોલચાલમાં પણ વ્યક્તિઓને **snakes** ની જગ્યાએ **snacks** અને **hall** ની જગ્યાએ **hole** બોલતા સાંભળીએ છીએ જે અર્થનો અનર્થ કરે છે. e.g. The snakes get served in the hole instead of snacks in the hall.

- **Difference between written and spoken words:**

  ભારતીય ભાષાઓની જેમ જ ગુજરાતી ભાષા પણ પોતાના ઉચ્ચારો પ્રમાણે જ લખાય છે. જ્યારે અંગ્રેજી ભાષામાં શબ્દોનું લેખન અને ઉચ્ચારણમાં ફેરફાર જોવાયેલ છે. વળી અંગ્રેજી ભાષામાં કેટલાક અક્ષરો Silent હોય છે. જેમ કે,

  Budget માં /d/, Listen માં /t/, Science માં /e/, Knight માં /k/,

  Island માં /s/, Psychology માં /p/,

  વગેરે અને અન્ય ઘણાં શબ્દોનાં લેખન અને મૌખિક સ્વરૂપમાં ફેરફાર જોવા મળે છે આ પણ વિદ્યાર્થીઓને અંગ્રેજી ભાષા શિક્ષણમાં પડકારરૂપ બને છે.

- **Change of verb according to the number/gender ;**

  In Indian languages the verb changes according to the gender and number, but in English it is not so.

  e.g.
  - Kavya is drawing a picture.
    કાવ્યા ચિત્ર દોરી રહી છે .
  - Ved is drawing a picture.
    વેદ ચિત્ર દોરી રહ્યો છે.
  - Kavya and Ved are drawing a picture.
    કાવ્યા અને વેદ ચિત્ર દોરી રહ્યા છે.

- **The change of adjective according to the gender:**

  In Gujarati and other Indian languages the adjectives change according to the gender but in English language it doesnt.

Gujarati syntax:

e.g-

1. આ કેવો ભવ્ય મહેલ છે !
2. આ કેવી સુંદર સવાર છે !
3. આ મજાનું દ્રશ્ય છે !

English syntax:

e.g.
1. What a beautiful scene is this!
2. What a lovely picture!
3. What a magnificient palace is this!

આમ, ઉપરોક્ત અંગ્રેજી ભાષા શિક્ષણમાં બહુભાષીય વર્ગખંડમાં રહેલી સમસ્યાઓ કે પડકારોની ચર્ચા બાદ આપણે વર્ગખંડમાં **Multi-culturalism/Multi-socialism** વિદ્યાર્થીઓના ભાષા શિક્ષણ પર શી અસર કરે છે તેના વિશે પણ વિચારીએ.

1.4.2 Multi-Culturalism/Multi-Socialism

દરેક ભાષા તેના વપરાશકર્તાની સામાજીક જરૂરિયાતો રીત રિવાજો, ધાર્મિક ભાવનાઓ, લાગણીઓ, સાંસ્કૃતિક વારસા વગેરેને દર્શાવે છે. એટલે જ કહેવાય છે કે, **"Languages are the expressive dimension."** જો કોઇ વ્યક્તિ એક કરતાં વધુ સમાજ કે સંસ્કૃતિને પિછાણતો હોય તો તે પ્રભાવશાળી રીતે **communication** કરી શકે છે. આથી જ જ્યારે **Multi-Lingualism** અને તેને લગતા પડકારોની ચર્ચા કરીએ ત્યારે આપણે અચૂક રીતે **Multi-Culturalism / Multi-Socialism** અને તેના પડકારોની ચર્ચા કરવી જ રહી.

અંગ્રેજી ભાષાને દ્વિતીય ભાષા (**L2**) તરીકે વર્ગખંડમાં શીખવતી વખતે શિક્ષણ કાર્યમાં ઉદભવતી ઘણી બધી મુશ્કેલીઓમાંની એક મુશ્કેલી છે. **Multi-Culturalism** કે **Multi-Socialism** આપણા વર્ગખંડમાં ભણતાં વિદ્યાર્થીઓ અલગ અલગ પ્રકારના સામાજિક વાતાવરણમાંથી આવે છે. તેઓ સામાજિક, સાંવેગિક, સાંસ્કૃતિક, આર્થિક, ધાર્મિક રીતે એકબીજાથી ઘણાં ભિન્ન હોય છે. તેમની સમજણશક્તિ, એકાગ્રતા તેમજ મનોસામાજિક જરૂરિયાતો એકબીજાથી ખૂબ જ અલગ હોય છે. આ પ્રકારનાં ભારતીય **Multi-Social** અને **Multi-Cultural**માં વિદ્યાર્થીઓને ભણાવવા એ ભાષા શિક્ષક માટે ખૂબ પડકારરૂપ છે. તો ચાલો આપણે આવા જ કેટલાક પડકારો પર નજર કરીએ.

- **Issues involved in a Multi-Cultural/Multi-Social classroom Difference in Socio-Cultural background**

Multi-social વર્ગખંડમાં કેટલાક **Rural** તો કેટલાક **Semi Urban** અને કેટલાક **Urban** વિદ્યાર્થીઓ એક સાથે બેસીને ભણે છે. આવા વાતાવરણમાં કેટલાક વિદ્યાર્થીઓ અંગ્રેજી ભાષાના વાચન અને લેખન

કૌશલ્યમાં પ્રવીણ હોય છે પરંતુ તેમને યોગ્ય વાતાવરણના અભાવે તેઓ અંગ્રેજીમાં પ્રત્યાયન કરી શકતા નથી અને અન્ય તેમજ અલગ **Socio-Cultural Background** ધરાવતા વિદ્યાર્થી સાથે હળી મળી શકતા નથી.

- **Gap between kinship terms:**

ભારતીય ભાષાઓ અને **English language**માં સંબંધવાચક નામોમાં ઘણો તફાવત જોવા મળે છે. આપણે ભારતીય બધાં જ સંબંધોને અલગ અલગ નામે બોલાવીએ છીએ. જ્યારે **English** એવું જોવા મળતું નથી. જેમ કે,

ગુજરાતી ભાષા	हिंदी भाषा	અંગ્રેજી ભાષા
• મામા–મામી	• मामा–मामी	• uncle-aunty
• કાકા–કાકી	• चाचा–चाची	• uncle-aunty
• ફોઈ–ફુઆ	• फूफा–बुआ	• uncle-aunty
• દાદા–દાદી	• दादा–दादी	• Grand Father – Grand Mother (Paternal)
• નાના–નાની	• नाना–नानी	• Grand Father – Grand Mother (Maternal)
• ભાઈ–ભાભી	• भाई–भाभी	• Brother, Sister-in law
• માસા–માસી	• मौसा – मौसी	• uncle –Aunty

- **Gap in pronominal structure inter personal realtions:**

"Every language has its unique system of linguistic etiquettes and formalities." આપણી ભારતીય ભાષાઓ પણ **interpersonal relatinship** દર્શાવવા કેટલાક નિયમોને અનુસરે છે. અહીં **plural forms** એટલે કે, બહુવચન કોઈ વ્યક્તિ તરફનો ભાવ પ્રગટ કરવા માટે વપરાય છે. ખાસ કરીને જો તે વ્યક્તિ વડીલ હોય, અજાણી હોય કે કોઈ ખાસ પદ કે પ્રતિષ્ઠા ધરાવતી હોય.

જેમ કે, લતા મંગેશકર એક પ્રતિષ્ઠિત ગાયિકા છે. તેઓએ સંગીતક્ષેત્રમાં પોતાનું અપ્રતિમ યોગદાન આપ્યું છે.

અંગ્રેજી ભાષામાં આ રીતે બહુવચન વાપરીને માન સન્માન દર્શાવતું નથી. આથી વિદ્યાર્થીઓ ઘણીવાર વડીલો વિશે વાત કરતી વખતે he કે she ના સ્થાને they નો ઉપયોગ કરી બેસે છે.

- **Pronominal structure interpersonal relations**

અંગ્રેજી	ગુજરાતી	हिंदी
I/we	હું–અમે	मैं– हम
you/you	તુ–તમે	तू – तुम – आप
he	તે	वह–वो
She	તેણી	वह–वो
It	તે	वह–वो
This/these	આ–આ	यह–ये
That/Those	તે/પેલું–પેલા	वह–वे

ઉપરોક્ત માહિતીથી સમજી શકાય છે કે, ભારતીય ભાષાઓમાં **second person pronouns**ના ત્રણ અલગ સ્વરૂપો છે. જ્યારે **English language**માં તેવું નથી.

ઉપરોક્ત બાબતો અંગ્રેજી વર્ગખંડમાં શિક્ષણકાર્યને ઘણી અસરકર્તા છે. હવે આપણે **Multi-lingual and Multi social /Cultural classroom** પડકારોને ઉકેલવાના ઉપાયો વિશે ચર્ચા કરીશું.

1.5 Some suggestions to improve English language teaching in a Multi-lingual and Multi-Social/Multi-Cultural classroom

- અંગ્રેજી ભાષા શિક્ષણના વિદ્યાર્થીઓને **oral work**ની પૂરતીતક વર્ગખંડમાં તેમજ વર્ગખંડની બહાર પણ મળી રહે તેવી વ્યવસ્થા શિક્ષકે ઊભી કરવી.
- વર્ગખંડમાં વિદ્યાર્થીઓને શ્રવણની પૂરતી તક મળે તેમજ તેમને જવાબ વિચારવા, પ્રવૃત્તિ કરવા અને જવાબ આપવા માટે પૂરતો સમય મળી રહે તેવું આયોજન અંગ્રેજી ભાષા શિક્ષકે કરવું જોઇએ.
- અંગ્રેજી ભાષા શિક્ષકે વિદ્યાર્થીઓ એકબીજા સાથે **English conversation** અને **Classroom Activities** શરમ સંકોચ કે ખચકાટ વિના ભાગ લે તેવું વર્ગખંડનું વાતાવરણ ઊભું કરવું જોઇએ. **English classroom should be more interactive**.
- અંગ્રેજી ભાષા શિક્ષકે સ્થાનિક સાહિત્યનો, **realia** અને **authentic material**નો વધુમાં વધુ ઉપયોગ કરી વર્ગખંડની પ્રવૃત્તિઓનું આયોજન કરવું. જેથી વિદ્યાર્થીઓ આ પ્રવૃત્તિઓમાં વધુમાં વધુ ભાગ લે અને અંગ્રેજી ભાષાનો વધુમાં વધુ ઉપયોગ કરે.

1.6 Factors affecting acquisition of Second Language (દ્વિતીય ભાષા આત્મસાત કરવાના પ્રયત્નોને અસર કરતા પરિબળો)

શરૂઆતના ભાષાના વર્ગ ખંડમાં અનેક પરિબળો કાર્યરત હોય છે. વિદ્યાર્થીઓને ભાષા પરત્વે અભિમુખ કરવા માટે પ્રયોજાતાં નિવેશ **(inputs)**નું વૈવિધ્ય ઉપરાંત વિદ્યાર્થીની વ્યક્તિગત લાક્ષણિકતાઓનો પણ સમાવેશ થાય છે.

લક્ષ્ય ભાષાના **(Target language)** નિવેશનો લાભ લેવા માટે વિદ્યાર્થીના વ્યક્તિત્વના ક્યાં પાસા મહત્વના પુરવાર થાય:

1. વિદ્યાર્થી જોખમ લેવા તૈયાર છે?
2. વિદ્યાર્થીનું વ્યક્તિત્વ અંતરમુખી છે?
3. વિદ્યાર્થીમાં રહેલા કેટલાક **Inhibition** (અટકાવ) એને અવરોધે છે?
4. વિદ્યાર્થીમાં ભાષા શીખવા માટેનો અભિપ્રેરણાનું તત્વ કેટલું પ્રબળ છે?
5. એના કુટુંબીજનોનું વલણ ભાષા શિક્ષણ માટે કેવું છે?
6. વિદ્યાર્થીના સહપાઠીઓ ભાષા માટે કેવું વલણ ધરાવે છે?
7. આંતરિક રીતે અભિપ્રેરિત વિદ્યાર્થી નિવેશ ગમે ત્યાંથી મેળવી લે છે અને ભાષા શીખી લે છે.

૮. નિવેશ અને વિદ્યાર્થીની લાક્ષણિકતાઓ ધ્યાનમાં લેવાય ત્યાર પછીનો તબક્કો છે પરસ્પર સહભાગિતાનો.

૯. વિદ્યાર્થીને ભાષાનો ઉપયોગ કરવાની તેમજ વિચારોના આપ–લે કરવાની તક મળવી જોઈએ. આમ થાય તો લક્ષ્ય ભાષા **(Target language)** પર પ્રભુત્વ મેળવી શકાય.

1.7 Summary:

Multi-Lingualism અને **Multi-Socialism/ Multi-Culturalism** એ વર્ગખંડમાં પ્રવર્તતી તેમજ અંગ્રેજી ભાષા શિક્ષણને અસર કરતી મોટી સમસ્યા છે. તેમાં પણ ભારત જેવા સામાજિક, સાંસ્કૃતિક, ભૌગોલિક, ધાર્મિક અને અન્ય અનેક વિવિધતાઓ ધરાવતા દેશમાં આ સમસ્યાઓ ઉપર કાબુ મેળવવું અંગ્રેજી ભાષા શિક્ષકો માટે ઘણું કપરૂં કામ છે. છતાં વર્ગખંડનું વાતાવરણ સમજી તેમાં નાના મોટા ફેરફાર કરી તેમજ પોતાની શિક્ષણ પદ્ધતિમાં નાવિન્યપૂર્ણ ફેરફારો કરી અંગ્રેજી ભાષા શિક્ષક ઉપરોક્ત સમસ્યાઓને વર્ગખંડમાંથી મહદઅંશે દૂર કરી શકે છે અને અંગ્રેજી ભાષા શિક્ષણને અસરકારક બનાવી શકે છે.

1.8 Self –Learning:

(૧) When and how did Teaching of English start in India?
ભારતમાં અંગ્રેજી શિક્ષણનો પ્રારંભ ક્યારે અને કેવી રીતે થયો ?

(૨) Why is India a Multi-Lingual and Multi-Cultural country?
ભારત એક બહુભાષી અને બહુસામાજિક દેશ હોવાના કારણો સમજાવો.

(૩) What is Three-Language formula? Explain.
ત્રિ–ભાષા સૂત્ર સમજાવો.

(૪) How does Multi-Lingualism create a hinderance in teaching English in Indian classrooms? બહુભાષી ભારતીય વર્ગખંડમાં અંગ્રેજી ભાષા શિક્ષણમાં કઇ રીતે સમસ્યારૂપ બને છે સમજાવો.

(૫) Explain Multi-socialism/ Multi-Culturalism.
બહુસામાજિકરણનો અર્થ સ્પષ્ટ કરો.

(૬) How does Multi-Socialism/ multi-Culturalism affect teaching of English language? Discuss.
બહુસામાજિકરણમાં અંગ્રેજી ભાષા શિક્ષણ પરની અસરની ચર્ચા કરો.

(૭) Discuss various techniques or ways to overcome problems posed by Multi-Lingualism and Multi-Culturalism while teahing English language.
અંગ્રેજી ભાષા શિક્ષણમાં Multi-Lingualism અને Multi-Culturalismની સમસ્યાઓ દૂર કરવાના ઉપાયોની ચર્ચા કરો.

(૮) Discuss various aspects affecting the process of Second language acquisition.
દ્વિતીય ભાષા આત્મસાત કરવાના પ્રયત્નોને અસરકરતા પરિબળોની ચર્ચા કરો.

1.9 Reference

1. Cameron, L. (2001). Teaching languages to young learners. Ernst Klett Sprachen.

2. Nunan, D. (2010). Teaching English to young learners. Anaheim University.

UNIT-2
Approaches to the Teaching of English
(અંગ્રેજી શિક્ષણના અભિગમો)

2.1 Introduction

2.2 Objectives

2.3 Methods and Approaches

- **2.3.1 A Historical View of English as a Second Language (ESL)**
- **2.3.2 Grammar –Translation Method**
- **2.3.3. Direct Method**
- **2.3.4. Bilingual Method**
- **2.3.5. Structural Approach**
- **2.3.6. Constructivist Approach**
- **2.3.7. Cognitive Approach**
- **2.3.8. Communicative Approach**

2.4. Summary

2.5 Self Learning

2.6 Project Work

2.7 Reference

Unit- 2

Approaches to the Teaching of English

2.1. Introduction

Methods, Approaches and Techniques are the instruments in the hands of a teacher to implement the program of teaching a language to achieve the objectives of language teaching and to develop language abilities and skills in pupils in a satisfactory manner. The teacher must have professional competence to use them properly. That is, the teacher must be competent, must be inventive and must have initiative; without these qualifications despite his degree, he will not be able to develop desirable language abilities and skills. This undoubtedly emphasizes the need for improving the quality of teachers and the need for teachers training programmes.

વિદ્યાર્થીના ભાષાના કૌશલ્યોને વિકસાવવા માટે પદ્ધતિઓ, અભિગમો અને પ્રયુક્તિઓએ શિક્ષકના હાથના ઉપકરણો છે. વિષય કે વિષયવસ્તુને કેવી રીતે શીખવવી તે અંગેનું જ્ઞાન પદ્ધતિ છે. અંગ્રેજી શિક્ષણમાં વિવિધ પદ્ધતિઓ વિવિધ સમયથી લોકપ્રિય બની છે સારા શિક્ષક હંમેશા સારી પદ્ધતિ અપનાવે છે. યોગ્ય પદ્ધતિની પસંદગી શિક્ષકની સફળતાની ખાતરી આપે છે. અંગ્રેજી ભાષા શીખવવા માટે ઘણી બધી પદ્ધતિઓ અને અભિગમો છે. ભાષા અધ્યયન–અધ્યાપન ક્ષેત્રગમ્ય થયેલા સંશોધનને લીધે કેટલીક પદ્ધતિઓ અને અભિગમો ભાષા શીખવવા માટે સ્વીકારાયા છે. ચાલો, આપણે તેના વિશે જાણીએ.

2.2. Objectives (ઉદ્દેશો)

The trainee ....

- knows about historical view of English as a Second Language (ESL)
- understands the concept of approaches and methods in English language teaching
- knows various methods and approaches of English Language teaching
- Understands young learners and their learning context.

2.3 Methods and Approaches

2.3.1 A Historical View of English as a Second Language (ESL)

જગતનાં મુખ્ય ભાષાકુળોનાં પરિચય કરીએ ત્યારે આપણે સૌથી મોટામાં મોટું અને વિશેષ મહત્વ ધરાવતું ભાષાકુળ ઇન્ડો–યુરોપિયન–ભારત–યુરોપીય ભાષાકુળ ધ્યાનમાં લેવું જ જોઇએ. થોડાક ભાગોને બાદ કરતાં સમગ્ર યુરોપમાં, ઉત્તર અને દક્ષિણ અમેરિકા ખંડમાં અને દક્ષિણ ભારત સિવાયના સમગ્ર ભારતમાં આ કુળની ભાષાઓ બોલાય છે. યુરોપની જાણીતી ભાષાઓ–અંગ્રેજી, ફ્રેંચ, રુસી, સ્પેનિશ, ઇટાલીયન, ડચ, પૉર્ટુગીઝ, આયરિશ, સ્કોટિશ, પોલિશ, સ્વીડિશ વગેરે છે. ગ્રીક અને લેટિન એ સાહિત્યની દ્દષ્ટિએ અત્યંત સમૃદ્ધ ભાષાઓ છે.

જગતના ભાષાકુળો અંતર્ગત **Indo-Aryan** ભાષાકુળની કુલ શાખાઓ છે. સૌથી પ્રાચીન શાખા હિટાઇટ શાખા છે. બીજી શાખા ભારત–ઇરાની છે. ત્રીજી શાખા તોખારિઅન. ચોથી ગ્રીક શાખા, પાંચમી શાખા ઍલ્બેનિઅન, છઠ્ઠી શાખા ઇટેલિક, સાતમી શાખા બાલ્ટો–સ્લાવૉનિક, આઠમી જર્મેનિ, નવમી શાખા કેલ્ટિક અને દશમી શાખા આર્મીનિઅન.

ભારત–યુરોપીયનની આઠમી શાખા જર્મનીક, તેમાં પૂર્વ યુરોપીય પ્રાચીન ગોથિક ભાષા તથા અત્યારના આઇસલેન્ડ, નોર્વે, સ્વીડન, ડેન્માર્ક, જર્મની, ઑસ્ટ્રિઆ, નેધરલેન્ડઝ, ઇંગ્લેંડ વગેરે પ્રદેશોમાં બોલાતી સ્વીડીશ, ડેનિશ, જર્મન, ડચ, ઇંગ્લીશ વગેરે ભાષાઓનો સમાવેશ થાય છે.

આમ, અંગ્રેજી ભાષા ઉપરોક્ત ભાષાકૂળ અંતર્ગત પ્રથમ તો એ સમયના રાજવી પરિવારો દ્વારા બોલાતી ભાષા બની એવું જાણવા મળ્યું છે તથા જેમ જેમ પ્રજા સ્થળાંતર કરતી રહી તેમ તેમ **Old English, Middle English** તેમજ **Modern English** ભાષામાં પરિવર્તનો થતા રહ્યા અને આજે તે વિશ્વકક્ષાની ભાષા બની છે.

The branch of Indo-European that English belongs to is called Germanic and includes German, Dutch, Parisian, Danish etc. All these languages have descended from one parent language, a dialect of Indo-European, which we can call proto-Germanic.

ઇ.સ.પૂર્વની શરૂઆતના લોકોમાં ખાસ કરીને ઉત્તર યુરોપમાં આ ભાષાનું વર્ણન છે. પશ્ચિમ જર્મનીનો અભ્યાસ કરતા જાણવા મળે છે કે અંગ્રેજીનો ઐતિહાસિક ઉદ્ભવ કેવી રીતે અને કયાં થયો? ફ્રિઝીઅન ભાષા એ અંગ્રેજીની ખૂબ જ નજીકની તથા સંબંધિત ભાષા છે જે એક સમયે હોલેન્ડના ઉત્તર દરિયાઇ સીમા પરથી ડેન્માર્કના મધ્ય ભાગ સુધી બોલાતી હતી. ઇંગ્લેન્ડની પ્રજાએ સ્થળાંતર કર્યું. એ પહેલાં જૂની અંગ્રેજી ભાષામાં જૂની ફ્રિઝીઅન ભાષાનો સમાવેશ હતો.

Here is a family tree for the West Germanic languages:

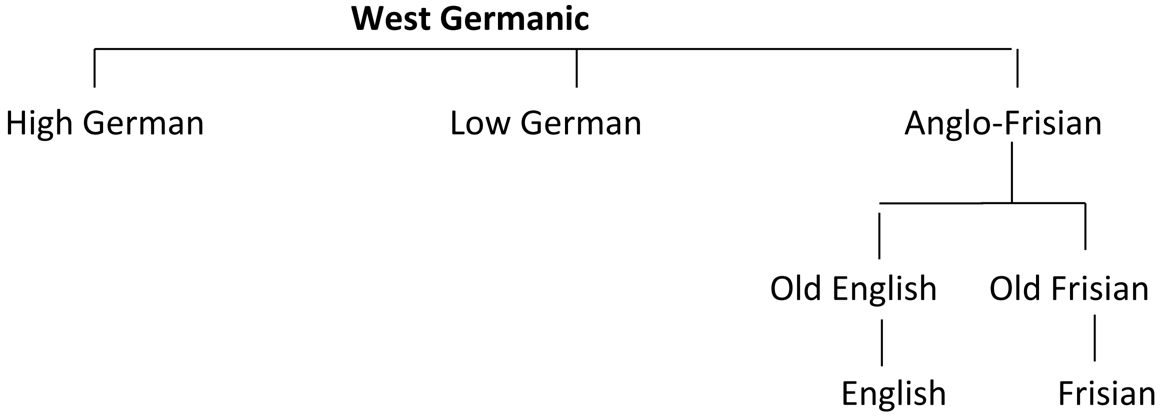

આમ, અંગ્રેજી ભાષાનો ઉદ્‌ભવ જાણવા મળે છે.

અંગ્રેજી ભાષાનો બીજી ભાષા તરીકેનો ઉપયોગ પશ્ચિમના દેશોમાંથી અને સામ્રાજયવાદ દ્વારા આવ્યો. યુરોપીઅન અને બ્રિટીશ પ્રજાએ સૌ પ્રથમ રાજવી ઘરાનાથી એનો ઉપયોગ વ્યાપાર માટે કર્યો અને ત્યારબાદ ક્રમશ: એનો બીજી ભાષા તરીકે રાજનીતિમાં થવા લાગ્યો અંગ્રેજી ભાષા સર્વપ્રથમ તો રાજવી પરિવારો સાથે જ જોડાઇ.

એશિયા અને આફ્રિકાના દેશોએ રાજઘરાનાથી બહાર લાવી એને પ્રથમ ભાષા તરીકેનો દરજ્જો આપવાનો પ્રયત્ન કર્યો હતો. પરંતુ પ્રજા પાસે પોતાની પ્રથમ ભાષા હતી, માટે અંગ્રેજી બીજી ભાષા બની.

English is a link language. It connects different regions, administration and education and associates with language of employment. Macaulay insisted on teaching Regional language. It played an important role during national movement. It became language of media and judiciry.

2.3.2 Grammar –Translation Method

The translation method is one of the oldest methods of teaching English and it is still very much in vogue in our schools. It is sometimes called Translation –Cum-Grammar Method because translation and grammar play equally important part in it.

વ્યાકરણ –અનુવાદ ભાષા શિક્ષણ પદ્ધતિ / હેતુઓ –:

- શીખનારને અંગ્રેજી સમાજવામાં સરળતા રહે.
- શીખનારમા અસરકારક શબ્દભંડોળનો વિકાસ.

- ભાષાનું માળખું શીખવામાં, સમજવામાં મદદરૂપ થાય ભાષાના નિયમો અને વ્યાકરણમાં નિયમો સમજવામાં મદદરૂપ.
- સામાન્ય જનસમાજમા સ્વીકૃત ઉચ્ચારણના સ્તરને શીખનાર મેળવે છે.
  સરળતાથી સારગ્રહણ કરવામાં શીખનારને મદદરૂપ બને છે.
- શીખનાર પોતાની માતૃભાષાના શિક્ષણ સાથે વ્યાકરણની દ્રષ્ટિએ સરખામણી કરી શકે છે.
  સાહિત્ય વાચનનો રસ વિકસિત કરવા માટે મદદરૂપ.
  આ પદ્ધતિ પ્રમાણે ત્રણ સ્તરે અનુવાદ કરાય:
- (1) શબ્દોનો અનુવાદ (2) વાકયોનો અનુવાદ (3) ફકરાઓનો અનુવાદ.
  આ પદ્ધતિમાં ભાષાનું શિક્ષણ કોશલ્યોનું શિક્ષણ છે એ રીતે જોતા નીચે પ્રમાણેના **દોષો** જણાય છે.
- જેમ કે–બાળકોને બોલવાનો મહાવરો મળતો નથી.
- બાળકો આ પદ્ધતિમાં નિષ્ક્રિય રહે છે.
- અંગ્રેજી ભાષાના સ્ટ્રકચરોના માતૃભાષા કે બીજી કોઈ ભાષામાં આબેહૂબ અનુવાદ થઈ શક્તા નથી.
- અંગ્રેજીમાં એવા કેટલાક શબ્દો છે જે તેના મૂળ પ્રદેશના વાતાવરણ અને લોકજીવનને લગતા હોય છે, જેવા કે **Snow** અને **Ice** બન્નેનો અનુવાદ આપણે ગુજરાતીમાં "બરફ" તરીકે કરીએ છીએ, પણ તેનો સમકક્ષ અનુવાદ ગુજરાતીમાં થઇ શકતો નથી.
- સામાન્ય તારણ એવું નીકળે કે વ્યાકરણ પર વધારે પડતો ભાર દેવાય છે.

લાભ :

અંગ્રેજીના બહુ અઘરા અને અર્મૂત પ્રકારના શબ્દો અનુવાદ દ્વારા સમજાવી શકીએ.

- અનુવાદ દ્વારા વ્યાકરણના કેટલાક મુદ્દાઓ બાળકોને સમજાવી શકાય.
- અનુવાદએ અર્થગ્રહણ **Comprehension**ની કસોટી હોવાથી કોઈ એક પાઠ પૂરો થયા બાદ તેનો સારાંશ ગુજરાતીમાં પૂછી શકાય છે.

2.3.3. Direct Method –પ્રત્યક્ષ પદ્ધતિ:

Concept (સંકલ્પના)

Direct method of teaching English means teaching Engligh directly in the target language. In this method mother tougue is not used at all. This method came as a reaction against the translation method. It is also called the real method of teaching. The main philosophy behind this method is that the learner learns a foreign language in the same way as he learns his mother tongue.

પ્રત્યક્ષ પદ્ધતિ :

અંગ્રેજી શીખવવાની પ્રત્યક્ષ પદ્ધતિ એટલે અંગ્રેજી માધ્યમ દ્વારા જ અંગ્રેજી શીખવવું. આ પદ્ધતિમાં માતૃભાષાનો ક્યાંય ઉપયોગ થતો નથી. ભાષાંતર પદ્ધતિના પ્રત્યાઘાત સ્વરૂપે આ પદ્ધતિ ઉદભવી. પ્રત્યક્ષ પદ્ધતિને અધ્યાપનની વાસ્તવિક પદ્ધતિ તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે. આ પધ્ધતિની ફિલસૂફી એ છે કે, શીખનાર માતૃભાષા જે રીતે શીખે છે તે જ રીતે વિદેશી ભાષા પણ શીખે છે.

Disadvantage of direct method (પ્રત્યક્ષ પદ્ધતિના ગેરફાયદા)

- આ પદ્ધતિમાં કથનકાર્ય પર વધુ ભાર મૂકવામાં આવે છે. ભાષાના વાંચન અને લેખન પાસાં પર ઓછું ધ્યાન અપાય છે.
- સામાન્ય અતિ સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓ માટે આ પદ્ધતિનો સફળતાપૂર્વક ઉપયોગ કરી શકાતો નથી.
- આ પદ્ધતિ ભાષા સામગ્રીની પસંદગી અને વર્ગીકરણ પર ભાર મૂકતી નથી.
- પ્રત્યક્ષ પદ્ધતિ ખર્ચાળ પદ્ધતિ છે. કારણ કે શિક્ષકે શિક્ષણકાર્ય માટે કેટલાંક શૈક્ષણિક સાધનોનો ઉપયોગ કરવો જ પડે છે.

હેતુઓ :

- ભાષા એટલે મૌખિક અભિવ્યક્તિ આ પદ્ધતિ મૌખિક કાર્ય ઉપર ભાર મૂકે છે. અનુવાદને આમાં સ્થાન નથી.
- વ્યાકરણનું શિક્ષણ આગમન પદ્ધતિ **Inductive Method** દ્વારા થાય છે. શબ્દોના અર્થ તથા વાક્યરચનાની સમજણ પ્રત્યક્ષ રીતે વસ્તુઓ દ્વારા કે પરિસ્થિતિ પદ્ધતિમા ના આધારે આપવામાં આવે છે.

પ્રત્યક્ષ પદ્ધતિ દ્વારા થતા ફાયદા:

અંગેજીનું શિક્ષણ અંગેજી દ્વારા જ કરવાનો આગ્રહ હોવાથી અંગેજી ભાષા શીખવા માટે વાતાવરણ તૈયાર થાય છે.

- બાળકોની મૌખિક અભિવ્યક્તિ કેળવાય છે.
- વિદ્યાર્થીઓની અર્થગ્રહણની શક્તિ વિકસે છે.

2.3.4 Bilingual Method – દ્વિભાષી પદ્ધતિ

Concept : (સંકલ્પના)

Bilingual method means a method where two languages are used. One is the mother tongue and the other is the traget language. Here the mother tongue is used to achieve the target language. This method is based on the similarities.

જે પદ્ધતિમાં બે ભાષાઓને ઉપયોગ થતો હોય તે પદ્ધતિને દ્વિભાષી પદ્ધતિ કહેવામાં આવે છે. આ પદ્ધતિમાં એક ભાષા માતૃભાષા હોય છે જ્યારે બીજી ભાષા/લક્ષ્યાંક ભાષા શીખવા માટે માતૃભાષાનો ઉપયોગ થાય છે. બે ભાષામાં રહેલી સમાનતા અને ભિન્નતા પર આ પદ્ધતિ આધારિત છે.

અંગ્રેજી ભાષાના શિક્ષકો આ પદ્ધતિ દ્વારા અંગ્રેજી શીખવવાનું વધુ પસંદ કરે છે. કારણ કે, આ પદ્ધતિ દ્વારા શિક્ષણકાર્ય કરવાથી શિક્ષક પક્ષે વધુ શ્રમનો બોજો પડતો નથી. ઉપરાંત વિદ્યાર્થીઓ જે કંઈ સમજ્યાં છે તેની અભિવ્યક્તિ માતૃભાષામાં હોવાથી શિક્ષક વિદ્યાર્થીની સમજ અને ક્ષમતા સરળતાથી ચકાસી શકે છે.

For Example:

શિક્ષક વિદ્યાર્થીને "A hare and a tortoise" ની વાર્તા અંગ્રેજી ભાષામાં કહે છે. ત્યારબાદ વિદ્યાર્થીઓને આ વાર્તાનાં સંદર્ભમાં તેમની સમજ વધુ સ્પષ્ટ કરવા માટે ટૂંકમાં તેની માતૃભાષામાં વાર્તાનો મુખ્ય ઘટનાક્રમ જળવાય તે રીતે ફરીથી સંભળાવે છે, તથા વિદ્યાર્થીઓને પોતાની માતૃભાષામાં વાર્તા કહેવા માટે પ્રેરે છે.

Bilingual Method અર્થાત દ્વિભાષી પદ્ધતિનો પ્રારંભ ડૉ. સી. જે. ડોડસન નામના શિક્ષણવિદે કર્યો હતો જેમાં માતૃભાષા ઉપરાંત વિદેશી ભાષા લક્ષ્ય ભાષા બને છે. આમાં પ્રત્યક્ષ અને વ્યાકરણ અનુવાદ પદ્ધતિ ઉપયોગમાં લેવાય છે. ભાષા શિક્ષણના ચારે ચાર મુખ્ય તત્ત્વો : પસંદગી, ક્રમિકતા, રજૂઆત અને પુનરાવર્તનનો સમાવેશ આ પદ્ધતિમાં થાય છે.

વિદ્યાર્થી અને શિક્ષક ઉભય માતૃભાષાનો ઉપયોગ કરીને વિદેશી ભાષા શીખવાનો અને શીખવવાનો પ્રયત્ન કરે છે.

This method was developed by Dr. C.J. Dodson. As the name suggests, the method makes use of two languages- the mother tongue and the target language. Hence, this can be considered as a combination of the direct method and the grammar-translation method. 'Selection, 'Gradation', 'Presentation', and 'Repetition' are the four cardinal principles of all language teaching methodology.

2.3.5 Structural Approach -

આ અભિગમ ભાષાને વાક્યરચનાનાં સ્વરૂપે જોવામાં આવે છે. આ અભિગમનો આધાર એવી વિચારસરણી પર રહેલો હતો જેમાં શબ્દ ભંડોળ કરતા વાક્યરચનાઓને આત્મસાત કરવા પર ભાર મુકવામાં આવે છે.

આ અભિગમનો પ્રારંભ બીજા વિશ્વ યુદ્ધ વખતે સૈનિકોને ભાષા શીખવવા માટે કરવામાં આવ્યો. અને આ અભિગમનો ઉપયોગ ભારતમાં સર્વ પ્રથમ ઈ.સ. ૧૯૫૨માં તામિલનાડુ ખાતે કરવામાં

આવ્યો. તામિલનાડુ સરકારે બ્રિટીશ કાઉન્સિલની મદદથી જરૂરી અભ્યાસક્રમ અને શિક્ષણ સામગ્રી તૈયાર કરી શિક્ષકોને યોગ્ય તાલીમ આપી. આ અભિગમના ભાગ રૂપે જરૂરી એવી વાક્ય રચનાઓ તેમજ મર્યાદિત શબ્દ ભંડોળ મહત્વના લક્ષણો હતા. સ્ટ્રકચર અભિગમમાં **Function Words** રચનાધર્મી શબ્દો છે જે ફ્રેમની જેમ છે, જ્યારે **Content Words** વસ્તુધર્મી શબ્દ ને પકડી રાખે છે અને આપણી સમક્ષ એક વાકયરચના ઊભી કરે છે. જેમ ફ્રેમ કાયમ રહે છે અને ચિત્રો બદલાય છે તે રીતે સ્ટ્રકચર કાયમ રહે છે અને વસ્તુધર્મી શબ્દો બદલાય છે.

e.g. I am a girl.

આ વાકય **"I","am","a"** રચનાધર્મી શબ્દોની મદદથી બનેલું સ્ટ્રકચર છે, જ્યારે **"girl"** એ અર્થબોધ કરનાર વસ્તુધર્મી શબ્દ છે. નવા વસ્તુધર્મી શબ્દ વપરાતા નવા વાકય બને છે. જેમકે**, I am a boy. I am a woman. She is a doctor. He is a teacher .We are students.**

પાયાના એક સ્ટ્રકચરમાંથી નવા સ્ટ્રકચર તૈયાર થાય–

e.g. I am a girl.

I am here.

I am teaching.

I am teaching English now.

આ રીતે સ્ટ્રકચર અભિગમમાં નીચેની પ્રક્રિયાનો સમાવેશ થાય છે.

- મૌખિક રીતે વ્યકત થયેલા જે–તે શબ્દને ઓળખવો અને સમજવો.
- અનુકરણ દ્બારા જે–તે શબ્દનો ઉચ્ચાર કરતાં શીખવું.
- જે–તે શબ્દની મદદથી મૌખિક વાચન **Oral reading** તરફ જવું.
- વિચારો રજૂ કરવા માટે જે–તે શબ્દો અને સ્ટ્રકચરોનો વાકયોમાં સતત ઉપયોગ કરવો.
- જે–તે શબ્દો અને સ્ટ્રકચરનાં વાકયો લખતાં શીખવું.

It is accepted now that one should know the structures of a language handle them in various situations and develop mastery over them if one wants to learn language well and acquire various language skills.

The teacher needs to believe that language can be learnt without rules and simply by use.

2.3.6 Constructivist Approach

Constructivism is basically a theory – based on observation and scientific study about how students learn. It says that students construct their own understanding

and knowledge of the world, through experiencing things and reflecting on those experiences. Constructivism is a student centered approach. It usually means encouraging students to use active techniques (experiments, real world problem solving) to create knowledge. Students are challenged to produce reality based products such as portfolios and papers.

રચનાત્મક અભિગમ એ પાયાગત રીતે અવલોકન અને વૈજ્ઞાનિક અભ્યાસ પર આધારિત છે. વિદ્યાર્થી પોતાના અનુભવો, પોતાના જ્ઞાનનો ઉપયોગ કરીને સમજણ વિકસાવે છે. રચનાવાદ એ વિદ્યાર્થીકેન્દ્રી અભિગમ છે. વિદ્યાર્થીને જ્ઞાનનો સર્જક માનવામાં આવે છે. રચનાવાદ એ જ્ઞાન સિધ્ધાંત છે. વિદ્યાર્થી તેમના અનુભવો અને વિચારો વચ્ચે ક્રિયા–પ્રતિક્રિયા કરીને જ્ઞાન અને અર્થ પેદા કરે છે. આ અભિગમ મનોવિજ્ઞાન, સમાજશાસ્ત્ર શિક્ષણ, વિજ્ઞાન, ઈતિહાસ સહિત અનેક શાખાઓ સાથેના અનુબંધને મહત્વ આપે છે. રચનાવાદ ઔપચારિક અને અનૌપચારિક શિક્ષણક્ષેત્રે પ્રભાવશાળી છે. આ અભિગમમાં વિદ્યાર્થી અનુભવો પરથી નવું જ્ઞાન રચે છે તે બાબતનો નિર્દેશ કરેલ છે.

Learners are the makers of meaning and knowledge. Constructivists suggest that learning is more effective when a student is actively engaged in the learning process rather than attempting to receive knowledge passively.

Constructivist teaching Strategies and characteristics of Constructivist Teaching

One of the primary goals of using constructivist teaching is that students learn how to learn by giving them the training to take initiative for their own learning experiences.

" પોતાના અનુભવોનો ઉપયોગ કરીને કેવી રીતે શીખવું તેની તાલીમ" એ રચનાત્મક અભિગમ પાયાના ધ્યેયોમાંનો એક ધ્યેય છે.

According to Audrey Gray, the characteristics of a constructivist classroom are as follows:

- The learners are actively involved.
- The environment is democratic.
- The activities are interactive and student centered.

- The teacher facilitates the process of learning in which students are encouraged to be responsible.

રચનાત્મક અભિગમનો ઉપયોગ થતો હોય તેવા વર્ગખંડના લક્ષણો

- અધ્યેતા ઉત્સાહથી સામેલ થાય છે.
- વર્ગનું વાતાવરણ લોકશાહી સ્વરૂપનું હોય છે.
- પ્રવૃત્તિ વિદ્યાર્થીકિન્દ્રી અને અરસપરસને સાંકળે છે.
- શિક્ષક શીખવાની પ્રક્રિયાને સરળ કરે છે કે જેમા વિદ્યાર્થીને જવાબદારી માટે પ્રોત્સાહન આપવામાં આવે છે.

Examples of Constructivist activities

Furthermore in the constructivist classroom, students work primarily in groups and learning and knowledge are interactive and dynamic. There is a great focus and emphasis on social and communication skills, as well as collaboration and exchange of ideas.

This is contrary to the traditional classroom in which students work primarily alone, learning is achieved through repetition and the subjects are strictly adhered to and are guided by a textbook.

Some activities encouraged in constructivist classrooms are:

1. **Experimentation (પ્રયોગકાર્ય):** Students individually perform an experiment and then come together as a class to discuss the result.
2. **Research Projects:** Students research a topic and can present their findings to the class.
3. **Field Trips:** This allows students to put the concept and ideas discussed in class in a real world context Field trips would often be followed by class discussions.
4. **Films:** These provide visual context and thus bring another sense into the learning experience.
5. **Class discussion:** This technique is used in all of the methods described above .It is one of the most important distinctions of constructivist teaching methods.

રચનાત્મક અભિગમ વિશે વધુ કહીએ તો શરૂઆતમાં વિદ્યાર્થીઓ જૂથમાં કામ કરે છે અને જ્ઞાન અને શીખવાની પ્રક્રિયા પરસ્પર સંકળાયેલી અને ગતિશીલ હોય છે. સૌથી વધુ ધ્યાન સામાજિક અને પ્રત્યાયન કૌશલ્ય પર છે. તેટલો જ સહકાર્ય અને વિચારોની આપ–લે પર છે. એથી વિરૂધ્ધ પ્રણાલિકાગત વર્ગખંડમાં વિદ્યાર્થીઓ એકલા શીખે છે. પુનરાવર્તન દ્વારા તેમજ ચુસ્ત રીતે પુસ્તકને વળગી રહીને **learning process** (શીખવાની પ્રક્રિયા) થાય છે.

2.3.7. The Cognitive Approach

Cognitive theory assumes that responses are also the result of insight and international patterning.

Insight can be directed to

(a) The concepts behind language i.e. to Traditional Grammar

(b) It can also be directed to language as an operation –sets of Communicative Functions.

જ્ઞાનાત્મક અભિગમમાં બે બાબત રહેલી છે. (૧) પ્રણાલિકાગત વ્યાકરણ (૨) આદાન–પ્રદાન (પ્રત્યાયન) દ્વારા ભાષાના કાર્યો.

A Variety of activities practiced in new situations will allow assimilation of what has already been learnt or partly learnt.

નવી પ્રવૃત્તિના મહાવરામાં અગાઉના શીખેલાં અનુભવોનું અમલીકરણ આવકાર્ય છે શીખવાના ધ્યેયો માટે વિદ્યાર્થીને પ્રેરણા આપવામાં આવે છે. જ્ઞાનાત્મક અભિગમમાં ભૂલો (role of mistake) સ્વીકાર્ય છે.

નવા નિયમો-શીખવામાં વિદ્યાર્થીઓની ઓછામાં ઓછી ભૂલો થાય તથા સહાયક અને ઉપકારક બને એ રીતે આપણે પાઠની ડિઝાઈન કરવી જોઈએ.

- **"Role of Mistakes"**ની સાથે **"Meaningful drills"**નો સિધ્ધાંત પણ તેટલો જ અગત્યનો અને સુસંગત છે.
- How much Cognitive Theory do English language teachers need to know?
- અંગ્રેજીના શિક્ષકો માટે **Cognitive Theory** જાણવાની કેટલી જરૂર છે?

સોપાન–1

પ્રશિક્ષણાર્થીઓને **Pattern drill** માટે બધા જ પ્રકારના અર્થસભર **(meaningful)** અને અર્થવિહીન **(meaningless)** ઉદાહરણો પૂરા પાડો.

સોપાન–2

શરૂઆતના વર્ગમાં **(in a beginner's class)** પ્રશિક્ષણાર્થીઓને તેમની પસંદના, તેમના વર્તમાન જ્ઞાનના અનુભવોને આવકારો.

અંગ્રેજી ભાષા શિક્ષણના તાલીમાર્થીઓ 20મી સદીનો જો બોધાત્મક શિક્ષણના ઈતિહાસ પર નજર કરે તો અર્થપૂર્ણ સ્વઅધ્યયન અને અર્થહીન સ્વઅધ્યયનની ઉણપો જોવા મળશે. ડ્રીલીંગ કરાવવું એટલે કે ગોખાવવું એ ભાષાની તરાહોને ઓળખ્યા વિના કરવું એ મુર્ખામીભર્યું છે. કમ્પ્યુટરની મદદથી પણ શિક્ષક ઇચ્છે તો સારી પ્રેક્ટીસ કરાવી શકે.

ભાષાની રચના **(Structure)**ની ઓળખ વગર ભાષા શીખનાર આગળ વધી ન શકે. મહાવરા અને પુનરાવર્તન વગર શીખનાર શીખવામાં સફળ ન થઇ શકે. ભાષાશિક્ષકને બધા જ પ્રકારની **drill**નું જ્ઞાન તથા **Computer learning Programme**નું જ્ઞાન હોવું જોઇએ.

બીજો માર્ગ એ છે કે જેમાં અધ્યાપક અને પ્રશિક્ષણાર્થી બનાવટી સ્થિતિ ઊભી કરીને ભાષા શીખે છે. આ બાબત નિદર્શન પાઠ **(Demonstration lesson)**માં જોવા મળે છે.

- **What are the principale drawbacks of mechanical or controlled drills and the ways of overcoming them?**

ભાષા અધ્યયનનો મહાવરો કરાવવા માટે મૂળ પાયાગત મુદ્દા શીખવવા તથા મદદ કરવા માટે રચનાગત તરાહ એ લક્ષ્ય ભાષા શીખવી જરૂરી છે. ભાષાનો મહાવરો કરાવવામાં જો પ્રેક્ટીસ અર્થહીન હોય તો મુશ્કેલી જ પડે.

અર્થહીન કૌશલ્યોની ઉણપોઃ

1. સંદર્ભ વિનાની રજુઆત
2. વિદ્યાર્થીને શીખવા માટે તક આપવામાં નિષ્ફળતા
3. વાસ્તવિક કથન આપવા માટે નિષ્ફળતા
4. ઘણા ઉદાહરણો/બાબતોમાં વ્યાકરણની દ્રષ્ટિએ નિષ્ફળતા.

અર્થપૂર્ણ મહાવરો અને ગુણવત્તાઃ

1. સસંદર્ભ વિષયવસ્તુની રજુઆત, ઉચ્ચારણ હોવું જરૂરી. ઉચ્ચારણ અર્થસભર હોવા જરૂરી.
2. વાસ્તવિક ભાષાની નજીક હોવું જોઇએ.
3. તાલીમાર્થીને અમુક ઘટકો શીખવાની તક હોવી જોઇએ.

The use of drills at different levels of language proficiency:

1) **Elementary Level**

Drills are likely to be useful at elementary or in the "practice phase" of a lesson where limitation of the learning goal is desirable.

પ્રાથમિક સ્તરે drills ખૂબ જ ઉપયોગી છે અથવા લેશનના મહાવરાના તબક્કે કે જયાં શીખવાના ધ્યેયની મર્યાદા છે, ત્યાં ઇચ્છનીય છે.

2) **Intermediate level**

Drills are likely to be useful at the intermediate level where practice, revision and checking of learning is particularly important.

Intermediate levelમાં પણ **drills** ઘણું ઉપયોગી છે કે, જયાં મહાવરા, પુનરાવર્તન અને અધ્યયનની ચકાસણીનું મહત્વ છે.

3) **Advanced Level**

Drills are likely to be useful at the advanced level where diagnosing and ironing out a particular difficulty.

અદ્યતન **level** કે જેમાં નિદાન કરવાનું હોય ત્યાં પણ **drills** ખૂબ જ ઉપયોગી છે.

Drills may be tried with the whole class or used on an individual basis, perhaps for remedial purpose. The limitations of drills are clearly matched by useful possibilities.

2.3.8 Communicative Approach

70 ના દાયકામાં બ્રિટીશ ભાષાવિદ **D. A. Wilkins** એ ભાષા શિક્ષણને પરંપરાગત રીતે નૂતન અભિગમથી જોવાનો પ્રયત્ન કર્યો. આ અભિગમમાં પદવિન્યાસ અને વ્યાકરણને બદલે ભાષાને પ્રત્યાયનના ઉપક્રમ તરીકે જોવાનો પ્રયત્ન કર્યો. વિદ્યાર્થી વાક્યરચનાને સમજે અને એના પર પ્રભુત્વ મેળવે એના બદલે વિદ્યાર્થી પ્રત્યાયનમાં કુશળ બને. આ અભિગમથી ભાષા શીખવા માટેનો અભ્યાસક્રમ બદલાયો તેમજ વિદ્યાર્થી શિક્ષણના કેન્દ્રમાં આવી ગયો. શિક્ષકનું કાર્ય કેવળ માર્ગદર્શકનું **(facilitator)** રહ્યું. ટૂંકમાં કહીએ તો આ પધ્ધતિ દ્વારા વિદ્યાર્થી સ્વયં સફળતાપૂર્વક પ્રત્યાયન કરી શકે. નવા અભ્યાસક્રમ પ્રમાણે તૈયાર થયેલા પુસ્તકોમાં પ્રવૃત્તિનું સ્થાન મહત્ત્વનું બને. વિદ્યાર્થી વધુમાં વધુ શ્રવણ કરે અને કથન કરી પ્રત્યાયન કૌશલ્યોમાં કુશળ બને, વ્યાકરણના નિયમો ગૌણ બને. વિદ્યાર્થી ભાષાની વાક્ય રચનાઓ પાછળના અર્થ સમજે. જેમ કે, **If I were you, I would not do this.** ભાષાના આગળના અભિગમ દ્વારા આ વાક્યના સ્વરૂપને મહત્વ અપાય જયારે

કમ્યુનીકેટીવ અભિગમમાં કથન પાછળનો અર્થ મહત્વનું બને છે. કમ્યુનીકેટીવ અભિગમ પ્રમાણે આ વાક્ય સલાહ આપવા માટે વપરાય છે. **Jesperson**ની વ્યાખ્યા મુજબ માનવીય પ્રવૃત્તિઓ એ ભાષાનું જ તત્વ છે – પ્રવૃત્તિ જે એક વ્યકિતનો વ્યકિતગત ભાગ છે જે બીજા દ્વારા સમજાવાય છે. એનો અર્થ એ છે કે ભાષાનું કાર્ય વ્યકિતઓને મદદ કરનાનું છે, કરણકે પ્રત્યાયન એ દ્વિસ્તરીય પ્રક્રિયા છે. એ બે તત્વો વચ્ચે વ્યકિતઓ વચ્ચે વક્તા અને શ્રોતા અથવા લેખક અને વાચક અથવા સંબોધન કર્તા અને સંબંધક વ્યક્તિ વચ્ચે છે.

કમ્યુનિટી શબ્દને સીધો સંબંધ સમાજ સાથે છે. કોઈ પણ ભાષા એકચક્રીય અસ્તિત્વ નથી ધરાવતી. વિવિધ પરિસ્થિતિઓમાં જુદાજુદા પ્રકારે ભાષા વપરાય છે. જેમ–જેમ આપણુ વ્યકિતત્વ બદલાય તેમ–તેમ ભાષા બદલાય છે. e.g. સવારે ઘરમાં, ઘરના સભ્યો સાથે, કોલેજમાં મિત્રો સાથે અધ્યાપકો સાથે, જાહેરમાં –આમ તમામ જગ્યાએ ભાષાનું સ્વરૂપ બદલાય છે.

આપણે સમાજમાં ભાષા વ્યવહારમાં હંમેશા સજાગ હોઈએ છીએ અને વ્યકિતત્વ પ્રમાણે ભાષાનો યોગ્ય ઉપયોગ કરીએ છીએ. એક વ્યક્તિના મગજમાં જે ભાષા વ્યવહાર સંબંધ હોય તે બીજી વ્યક્તિ સુધી પહોંચાડવુ તે **Communication**.

હેતુઓ :–

- આ અભિગમ કોણ, કયારે, કયાં, શું અને શા માટે જેવા શબ્દોના ઉપયોગ વધારે કરે છે અર્થાત પ્રશ્નોત્તરીનો મહત્તમ ઉપયોગ થાય છે.
- 'શિક્ષક – વિદ્યાર્થી', વિદ્યાર્થી–શિક્ષક તથા "વિદ્યાર્થી –વિદ્યાર્થી" 'વચ્ચે માહિતીનો વ્યવહાર અધ્યેતા માટે જરૂરી છે.
- શિક્ષકે વિદ્યાર્થીઓને વિવિધ પરિસ્થિતિઓ માટે માહિતી મેળવવાના હેતુથી પ્રશ્નો પૂછવા માહિતી આપવી,પ્રસ્થાપિત કરવી, જાળવવી અને એને માટે વાર્તાલાપ દ્વારા પ્રતિભાવ આપવો, ચિત્રપટ, ટીવી, સીરીઅલ ,પુસ્તક, સામાયિક,પદાર્થ અથવા ચિત્ર ઈત્યાદિની મદદ લેવી.

આ અભિગમમાં પાઠ આયોજન અતિ આવશ્યક છે. આ અભિગમનું મુખ્ય ધ્યેય અર્થબોધ છે, ભાષાનું સ્વરૂપ નહીં અધ્યેતા પ્રવૃતિમય રહે એ આ અભિગમનો હેતુ છે અધ્યેતાની ભૂલો પ્રસંગવશાત સુધારાય છે. માતૃભાષાના ઉપયોગ પર પ્રતિબંધ નથી. અહીં શિક્ષક (**Facilitator)** મદદકર્તાનો ભાગ ભજવે છે.

Communicative approach is also known as Communicative Language Teaching (CLT). It was in the 70s that this approach became popular. It calls for teaching of Functional Grammar and Functions of language. So, the basic aim is not to teach linguistic competence but to help the learners attain communicative competence.

Some salient features of Communicative Approach are as follow:

1. The learner acquires the communicative competence. In other words he knows how to use language accurately and appropriately.
2. The focus is on learner rather than on teacher. The teacher is a facilitator who helps in creating a conducive environment for learning and providing appropriate materials.
3. Specially designed syallbus is adopted wherein the functions of language are emphasized.
4. Judicious use of mother tongue is allowed.

Communicative Language Teaching: -

CLT focuses on using language for communication. A wide variety of materials have been used to support communicative language teaching.

ભાષાશિક્ષણની વિવિધ પદ્ધતિઓ સમયાંતરે પ્રચલિત થતી રહી છે. ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ જોઈએ તો અગાઉની પદ્ધતિઓ ભાષાના સ્વરૂપ તરફ વિશેષ લક્ષ્ય આપતી હતી, જયારે હવે સમકાલીન શિક્ષણ પદ્ધતિઓને અનુરૂપ એવો ભાષાશિક્ષણનો અભિગમ **Communicative Language Teaching** પ્રચલિત થયો છે .બીજી ભાષા શીખવામાં પ્રત્યાયન અભિગમ વિશ્વમાં ખૂબ જ ઝડપથી પ્રસર્યો છે તેમજ સ્વીકાર્ય બન્યો છે. પ્રત્યાયન અભિગમને સાદી ભાષામાં વ્યકત કરવું હોય તો કહી શકય કે ભાષા શીખવી એટલે ભાષામાં નિપૂણતા મેળવવા કરતાં ભાષા પ્રત્યાયનમાં પકડ મેળવવી .

The text book based on CLT focuses on various Aural-Oral activities.e.g. Listen and say Listen and Draw ,Singing of action songs, Storytelling, dialogue delivery with action .The textbook should include such varieties of aural-oral work in classroom,assembly or on the ground.

પ્રયુક્તિઓને ધ્યાનમાં રાખી ભાષા રમતો અને નાટ્યીકરણ માટે કેટલીક સામગ્રી ઉપયોગમાં લઈ શકાય. e.g. સ્વાધ્યાય, પ્રવૃત્તિકાર્ડ, મહાવરા માટેની સામગ્રી, વાચનકાર્ડ, ફ્લેશકાર્ડઝ વગેરે. આ ઉપરાંત રોજબરોજની જીવનોપયોગી સામગ્રી જેવી કે સામાયિકના લેખો, જાહેરાતો, સમાચારપત્રો તેમજ લેખિત સામગ્રી.

પ્રત્યાયન અભિગમમાં અધ્યેતાના પ્રત્યાયન કૌશલ્યને ખીલવવા ઉપર ભાર મૂકે છે. તેથી આ અભિગમની પ્રયુક્તિઓ **information gap** આધારિત હોય છે .

વિવિધ પ્રવ્રુતિઓ અંતર્ગત **Language games, Odd man out, Role Play,Pair work etc.**

2.4 Summary

આમ **Approaches to the Teaching of English unit**માં પ્રશિક્ષણાર્થીઓ માટે. **Different types of Methods and Approaches**ની રસપ્રદ માહિતી આપવામાં આવી છે. **Historical view of English as a Second Language (ESL)**ની વિસ્તૃત રજૂઆત કરવામાં પ્રશિક્ષણાર્થીને **classroom teaching interesting** બનાવવામાં ઉપયોગી થશે. Constructivist approach of teaching is a revolution against traditional approach of teaching. It is obvious that Constructivism has brought a new vision and insight to schooling. It has put the learners at the center of learning and teacher as facilitator of learning. The National Curriculum Frame work (NCF)-2005 has emphatically highlighted Constructivist Approach of Teaching. અંગ્રેજીભાષા શિક્ષણમાં વિવિધ પદ્ધતિઓ અને અભિગમોનો ઉપયોગ કરીને અંગ્રેજીભાષાને શીખવી અને શીખવવી બન્ને પ્રક્રિયાને સરળ બનાવી શકાય.

Check your progress (કસોટી ચકાસતા / સમજ ચકાસતા પ્રશ્નો):-

Say whether the following statements are true or false.

1. Learners are makers of meaning and knowledge.
2. Constructivism is not a student centered approach.
3. In constructivism approach the learners are not actively involved.

2.5 Self-Learning:

1. Discuss the historical view of English as a second language,
   અંગ્રેજીભાષા ની ઐતિહાસિક દ્રષ્ટિથી દ્વિતીય ભાષા તરીકેની ચર્ચા કરો.
2. Discuss the Grammar Translation Method.
   વ્યાકરણ અનુવાદ પદ્ધતિની ચર્ચા કરો.
3. Which are the objectives of Grammar Translation Method?
   વ્યાકરણ અનુવાદ પદ્ધતિના હેતુઓ કયા છે?
4. How does the Bilingual Method of teaching English differ from Direct

Method of teaching ?
અંગ્રેજી શીખવવા માટેની દ્વિભાષા પદ્ધતિ પ્રત્યક્ષ પદ્ધતિથી કઈ રીતે અલગ પડે છે?

5. What is Structural Approach?
રચનાદર્શી અભિગમ એટલે શું?

6. What is Constructivist Approach?
રચનાત્મક અભિગમ એટલે શું?

7. Discuss the various characteristics of Constructivist Classroom.
રચનાત્મક અભિગમનો ઉપયોગ થતો હોય તેવા વર્ગખંડના લક્ષણોની ચર્ચા કરો.

8. What is Cognitive Approach?
જ્ઞાનાત્મક અભિગમ એટલે શું?

2.6 Project work

1. Perpare a comparative report on the major features of any two Approaches you have studied.
2. Create a story (small story).

2.7 Reference

1. Dutta, Tapan, Collection of Research Papers. Constructivism in Education :
2. Purani, T.J., Kapadia S.T., Sinde G.B. (1997), English Language Teaching, (Methods & Approaches), Anada Book Depot, Ahmedabad 380001.
3. Panchal, Mohanbhai, English Technica.
4. Handbook of English Language Teaching -T.C.Barua
5. Adalaja, C.C., Methods of Language Teaching
6. The Methods of Teaching
7. Barber, C.L., The Story of Language

Unit-3
Teaching Strategies
(શૈક્ષણિક કૌશલ્યો)

3.0 Objectives

3.1 The textbook: Personal response to Poems and Stories

3.2 Beyond the textbook: Including Children's literature

3.3 Listening and Speaking skills

3.4 What is reading? - Introduction

3.4.1 Different methods of Reading

3.4.1.1 The Alphabetic Method

3.4.1.2 The Phonic Method

3.4.1.3 The Word Method

3.4.1.4 The Sentence Method

3.4.1.5 The Phrase Method

3.4.1.6 The Story Method

3.4.2 Reading comprehension in the classroom

3.4.3 Types of Reading skills

3.4.3.1 Reading aloud – Oral reading

3.4.3.2 Silent Reading

3.4.3.3 Intensive Reading

3.4.3.4 Extensive Reading

3.4.3.5 Supplementary Reading

3.4.3.6 Library Reading

3.5 Writing (Composition)

3.5.1 Concept of Writing

3.5.2 Objectives

3.5.3 Types of Writing

3.5.4 Types of Composition

3.5.4.1 Guided composition

3.5.4.2 Free composition

3.6 Teaching Grammar

3.7 Self-Learning

3.8 Reference

Unit -3
Teaching Strategies

3.0 Objectives

The trainee understands….

- the Text Book : Personal response to poems and stories.
- the importance of listening and speaking skills.
- concept of reading, different methods and types of reading.
- concept of writing, types of writing.
- teaching Grammar to strengthen language acquisition.

3.1 The Textbook : Personal response to Poems and Stories

પાઠ્યપુસ્તક સાધન છે. સાધ્ય નથી. (Textbook is a means not an end). પાઠ્યપુસ્તક શૈક્ષણિક હેતુઓને સિદ્ધ કરવામાં મદદરૂપ થાય છે. વર્ગશિક્ષણ માટે શિક્ષકને હાથવગું સાધન છે, પાઠ્યપુસ્તક સમાજ દર્પણ છે. વર્ગશિક્ષણ દરમિયાન પાઠ્યપુસ્તક વિદ્યાર્થીઓને અધ્યયનના અનુભવો પુરા પાડે છે. વિદ્યાર્થીઓના ગમા–અણગમા, લાગણીઓ, અનુભવોનો પણ સમાવેશ પાઠ્યપુસ્તકમાં કોઈપણ પ્રકારે વાર્તારૂપે, કાવ્યરૂપે રજૂ થયેલ હોય છે. શિક્ષણ તરીકે પાઠ્યપુસ્તકના રજૂ થયેલ Stories (વાર્તાઓ) Songs (ગીતો), Rhymes (બાળગીતો), Poems (કાવ્યો)નો અનુબંધ બાળકોના પોતાના અનુભવોને ટીચીંગ પ્રોસેસ દરમિયાન જોડતા રહેવા જોઈએ.

It's the Environment Day today,
Our compound is nice and clean,
The flowers are fresh and the leaves are green
It's the Environment Day today

કાવ્યશિક્ષણ વખતે "How to enter into a poem" એ અગત્યનું છે. તેમાં આવતા Words, Verbs અગત્યના છે. જેમ કે Born-die, laugh-cry, જેવા વિરુદ્ધાર્થી શબ્દોતી બાળક પરિચિત બને છે.

કવિતા ખાલી શબ્દો નહિ પરંતુ તેનો અનુભવ પણ જોડશે. "Personal response, personal experience, it varies from person to person." અર્થાત વ્યક્તિ વ્યક્તિએ અલગ અનુભવ અને પ્રતિભાવો જોવા મળે છે જેમકે વરસાદ ગમે? જેનો જવાબ હા, નામાં હોય શકે છે. 'why' (શા માટે) તેના જુદાં જુદાં અનુભવો અને પ્રતિભાવો હોય શકે છે.

નીચે લખેલ કૃતિઓ અંગ્રેજી ભાષામાં ઉપલબ્ધ છે. પંચતંત્ર, હિતોપદેશ, બાળરામાયણ, બાળ મહાભારત અમરચિત્રકથા, NBP (National Book Trust)ની વાર્તાઓ પણ...

3.2 Beyond Textbook : Including Children's literature

Textbookની વાર્તા, કાવ્ય, સાથે અન્ય વાર્તા કે કાવ્યને જોડી શકાય છે. Teacher should know the difference between the word "Describe" and "Narrate." To Describe means to say something about an object or person or a situation.

3.3 Listening and Speaking Skills :

"If you listen carefully at the end you will be someone else" અર્થાત આપણે જ્યારે Listening (શ્રવણ) કરીએ છીએ ત્યારે એના મય બની જઇએ છીએ. શ્રવણ એ અર્થગ્રહણ માટે છે, અને કથન અભિવ્યક્તિ માટે છે. આ બંને અગત્યના કૌશલ્યને વિકસાવવાથી, વિદ્યાર્થીને ભાષા પ્રભુત્વ મળે છે અને અર્થગ્રહણ કરેલું અભિવ્યક્ત કરતા શીખે છે.

આમ, ભાષા રમત દ્વારા શ્રવણ, કથન, (Listening and Speaking) પ્રક્રિયા સરળ અને અસરકારક, રસમય, બનાવી શકાય છે. Pair work વિદ્યાર્થી પોતાના સાથી મિત્રનો પરિચય મેળવશે અને તેની વાત કરશે.

કોઇપણ નવી ભાષા શીખવા માટે શીખનારે Ear Training સાંભળવાની તાલીમ અચૂક લેવી પડે. જેટલીવધારે શ્રવણની સગવડ, તેટલી વધારે ઝડપ અંગ્રેજી શબ્દો, વાક્યો અને અર્થો ગ્રહણ કરવામાં આવે. તદુપરાંત અંગ્રેજી બોલવાની ઝડપ અને સ્વાભાવિકતા પણ વિકસતી જાય.

Speaking Skill (કથન કૌશલ્ય)–

સાંભળવાની પ્રક્રિયાની સાથો સાથ મનમાં બોલવાની ઊર્મિ અને સંવેદના જાગતી રહે છે. બોલનારનું અનુકરણ કરતાં કરતાં તેના જેવી ભાષા બોલવાનું ધીમે ધીમે સહજ અને સરળ થતું જાય છે. બોલનાર વ્યક્તિના આરોહ, અવરોહ ઉચ્ચારથી કૌશલ્ય ખીલે છે. પ્રત્યેક નવી વાક્યતરાહ અને શબ્દો વારંવાર સસ્વર (Oral and aloud) બોલવા જરૂરી છે.

3.4 What is Reading ? (વાચન કૌશલ્ય)

જે વ્યક્તિને બોલાતી અંગ્રેજી ભાષા સાંભળવાની, સમજવાની અને તે પછી અનુકરણ દ્વારા બોલવાની ટેવ પડે છે, તેને સ્વાભાવિક રીતે જ જિજ્ઞાસા થાય છે કે તે જે સાંભળે છે અને બોલે છે, તે કેવી રીતે લખાતું હશે. અને એ લેખિત ભાષાને ઓળખવાની જિજ્ઞાસા સંતોષવા તે વ્યક્તિ ધ્વનિનું મુદ્રિત સ્વરૂપ અથવા તો ભાષાના ધ્વનિનું દશ્ય સ્વરૂપ (graphic presentation) નિહાળે છે. પ્રયત્ન

અને ભૂલ દ્વારા તે પ્રત્યેક લખાયેલો શબ્દ અને વાક્ય વાંચતા શીખે છે, શરૂઆતમાં તેની ઝડપ ઘણી જ ઓછી હોય, પણ અનુભવે તે ક્રમશઃ વધે છે. આમ, વાચન કૌશલ્ય પણ સહજ રીતે વિકસે છે. વાચન કૌશલ્યના વિકાસ માટે પણ અવિરત મહાવરાની જરૂર છે.

3.4.1 Different methods of Reading

અહીં આપણે મુખ્ય ચાર વાચનશિક્ષણ પદ્ધતિની ચર્ચા કરીશું.

Method of Teaching Reading

- The Alphabetic Method
- The Word Method
- The Syllabic Method
- The Story Method
- The Phonic Method
- The Sentence Method
- The Phrase Method

3.4.1.1 The Alphabetic Method (મૂળાક્ષર પદ્ધતિ)

ગ્રીસ અને રોમ થી શરૂ થયેલ આં અતિ પ્રાચીન પદ્ધતિ લાંબા સમયથી આજે પણ ચાલુ છે, આ પદ્ધતિ માં પ્રથમ મૂળાક્ષરોનો **ABC/ Alfabet** નો પરિચય કેળવવામાં આવે છે. અક્ષરના સમૂહ થી શબ્દ , શબ્દના સમૂહથી બનતા વાક્યોની સમજ આપવામાં આવે છે. આમા અક્ષર ઓળખ કે શબ્દ ઓળખ એ એ મહત્વનું છે. અર્થ ને ઓછું મહવ અપાઈ છે. દા.ત.. **G,O** અને **D** ભેગા મૂકો એટલે GOD બને, પણ વાંચવાના ત્રણેય અક્ષરો અલગ અલગ.

આમા જોડણી પાયામાં છે.તેથી **"Spelling Method"** પણ કહેવાય છે. આ પદ્ધતિ અમનોવૈજ્ઞાનિક છે.બાળકને સુવાંચન તરફ લઇ જતી નથી છતાં પ્રચલિત છે.

3.4.1.2 The Phonic Method (ધ્વનિ પદ્ધતિ)

આ પદ્ધતિ માં ધ્વનિ નું મહત્વ છે.આમાં ધ્વનિ લિપીનો પરિચય આપવામાં આવે છે. જુદા જુદા વર્ણની ધ્વનિ એકત્રિત કરીને શ્રુતિની સમજ આપવામાં આવે છે. સ્વર ધ્વનિથી શરૂ થાય સ્વર ધ્વનિ સાથે વ્યંજન ધ્વનિ જોડી શબ્દ બનાવી તેનું વાંચન કરાવવામાં આવે છે. દા.ત.. A ધ્વનિ હોઈ તો તેની સાથે જુદા જુદા વ્યંજન જોડવામાં આવે અને BAT,CAT, FAT, MAT,PAT,RAT જેવા શબ્દો બનાવી વાંચન કરવામાં આવે છે આ પદ્ધતિ પણ અમનોવૈજ્ઞાનિક છે. વાંચન શિક્ષણની ગતિ ખૂબ ધીમી છે. વળી શબ્દોના અને ખાસ તો સ્વરોના ધ્વનિ એકસરખા નથી. દા.ત..BUT, બટ વંચાય પણ

PUT પુટ વંચાય બન્ને માં U સ્વર છે પણ બન્નેના ઉચ્ચાર અલગ થાય છે. ધ્વની વિજ્ઞાન પર કાબુ હોઈ ટેવ જ શિક્ષકો આનો સારી રીતે ઉપયોગ કરી શકે છે. આં પદ્ધતિ U.K માં સામાન્ય છે, જયારે ભારત માં ઓછા પ્રમાણમાં પ્રચલિત છે.

3.4.1.3 The Word Method (શબ્દ પદ્ધતિ)

આ પદ્ધતિમાં શબ્દ એકમ છે. ચિત્ર કે વસ્તુનો ધ્વનિ સાથે સંયોગ થતા બાળકમાં ઉત્સુકતા વધે છે.શરૂઆતમાં વર્ગમાંના પરિચિત શબ્દો BLACKBOARD પર લખાય ત્યારે SYMBOL અને SOUND નું સંયોગીકરણ થાય તેથી આં પદ્ધતિ ને જુઓ અને કહો પદ્ધતિ પણ કહે છે.

આં પદ્ધતિની મર્યાદા એ છે કે અહી વાંચન શીખવાની ગતી ધીમી રહે છે શબ્દોને એકસાથે ગોઠવીને અર્થપૂર્ણ રીતે વાંચવામાં મુશ્કેલી પડે છે. છુટા છુટા શબ્દો ગોઠવી ને કોઈ ચોક્કસ અર્થ આપી શકતા નથી. સંદર્ભમાં મુકાય ત્યારેજ અર્થ આપે. ક્યારેક એક જ શબ્દ ના જુદા જુદા સંદર્ભમાં જુદા જુદા અર્થ થાય છે.

EX. Water is still

She was ill, still she came .

જોડણી તથા ઉચ્ચાર એક સરખા હોવા છતાં સંદર્ભ બદલાતા અર્થ જુદા થાય છે. આ પદ્ધતિમાં અર્થગ્રહણની ક્રિયા ઝડપથી થઇ શકતી નથી.

3.4.1.4 The Sentence Method (વાક્ય પદ્ધતિ)

આં પદ્ધતિમાં ચિત્રો, નમૂના,પ્રતિકૃતિ અને હાવભાવ દ્વારા વાક્ય શીખવવામાં આવે છે. અને વિદ્યાર્થી પાસે તેનું રટણ કરાવવામાં આવે છે. તેના જેવા બીજા વાક્યો બાળકો પાસે થી જાણવામાં આવે છે.

Ex. શિક્ષક Sentence Card તૈયાર કરી વિદ્યાર્થી પાસે તેની રટણ કરાવે.

T. I am Kashyap Vyas
She is Jignasha

S. I am Jignasha
He is Kasyap Vyas

મનોવૈજ્ઞાનિક અને વ્યવહારુ દ્રષ્ટીએ આં સર્વ સામાન્ય પદ્ધતિ છે છતાં ઉંચી બુદ્ધિ કક્ષા ધરાવતા બાળકો માટે અસરકારક નીવડે છે. ધીમી ગતિ એ અભ્યાસ કરનારને આં પદ્ધતિ અનુકૂળ પડતી નથી અને તેમાય શિક્ષક પાસે પુરતા સાધનો, યોગ સૂઝ અને કુનેહ તથા આગોતરું આયોજન ના હોઈ તો આં પદ્ધતિ પણ નિષ્ફળ જાય છે.

3.4.2 Reading comprehension in the classroom

Comprehension of written English is the major objective of silent reading and therefore silent reading is regarded as a very important aspect of reading activity. There are two types : (1) Oral (2) Silent

3.4.3 Types of Reading Skill (વાચન કૌશલ્યના પ્રકારો)

There are various kinds of reading. They are as under :

1. Reading aloud – Oral reading
2. Silent reading
3. Intensive reading
4. Extensive reading – Rapid reading
5. Supplementary reading
6. Library reading

3.4.3.1 Reading aloud – Oral reading (મુખવાચન/મૌખિક વાચન)–

લેખિત કે મુદ્રિત સંકેતોનું ધ્વનિ– સંકેતમાં પ્રગટીકરણ થવું તે વાચન અને તેને મોટા અજે રજૂ કરવું તે મુખવાચન. વર્ગમાં સામાન્ય રીતે શિક્ષક વાંચે અને પછી વિદ્યાર્થી તે પ્રમાણે વાંચે.

3.4.3.2 Silent Reading(શાંત વાચન)

શાંત વાચન મૌખિક વાચનથી વધારે મહત્ત્વનું બની રહે છે, કારણ એ છે કે વિદ્યાર્થીકાળ પૂરો કર્યા પછી પણ તેને વાંચવાનું ચાલુ રહે છે. તેમાં ઉત્તરોત્તર વધારો થતો રહે છે.

3.4.3.3 Intensive Reading (સઘન વાચન)–

આ પ્રકારના વાચનમાં એકાગ્રતા કેળવાય છે. વાચનનો સારગર્ભ પોતાની ભાષામાં સમજી લેવાની ક્ષમતા કેળવાય છે. ફકરા (paragraphs) નો સૂચિતાર્થ, ભાવાર્થ વિદ્યાર્થી સમજ્યાં કે નહિં તે જાણી શકાય છે. તેને કારણે ભાષા પરની પડક, પ્રભુત્વ, શબ્દ ભંડોળમાં વધારો, ચિંતન મનની તાલીમ, વાંચનનું સંદર્ભ મૂલ્ય– આ બદામાં વધારો થાય છે. ટૂંકમાં ભાષા, માહિતી, અર્થ ઉપર ભાર મૂકે છે.

3.4.3.4 Extensive Reading (વિશેષ વાંચન)–

વાચન શિક્ષણનાં એક મહત્ત્વનાં અંગ તરીકે વિદ્યાર્થીઓને સ્વ–અધ્યયન માટે આપવામાં આવતા પરિચ્છેદો, લેખો, વાર્તાઓ તથા ટૂંકા જીવન ચરિત્રો વિશે વાચન કહેવાય છે. આ પ્રકારનાં દરેક વાક્યનું વિગતવાર અર્થગ્રહણ બદલે સમગ્રતયા સારાંશ ગ્રહણ પર ભાર મૂકવામાં આવે છે.

3.4.3.5 Supplementary Reading (પૂરક વાચન)–

વાચન શિક્ષણનાં એક મહત્ત્વનાં અંગ તરીકેની સ્વકેન્દ્રી (self based) એવો આ વિભાગ છે. આપણા પાઠ્યપુસ્તકોમાં non-detailed reading અથવા supplementary વિભાગ શબ્દભંડોળ, વાક્યરચનાઓનાં મહાવરા રૂપે આપવામાં આવે છે. વધુમાં સ્વીકાર્યું છે કે ભાષા મહાવરા (drilling) દ્વરા શીખાય છે અને તે માટે supplementary reading તેનું પૂરક છે.

3.4.3.6 Library Reading (ગ્રંથાલય વાચન)

This type of reading is similar to supplementary reading. Library reading is done without any supervision and is done for getting information and knowledge or pleasure. It encourages extensive reading.

વિદ્યાર્થીઓમાં પોતાના રસના ક્ષેત્રમાં જાતે જ વધુ જાણકારી મેળવવા માટે ગ્રંથાલય (Library) નો ઉપયોગ કરતાં થાય તેવાં હેતુથી અભ્યાસક્રમમાં Library Reading નો પણ સમાવેશ કરવામાં આવે છે.

3.5 Writing(Composition)

ભાષા શીખવાના પ્રયાસોમાં છેલ્લું સોપાન લેખનનું છે. આ કૌશલ્ય અત્યંત ચૌકસાઈ માગી લે છે. જો કે લેખનકૌશલ્ય બહુ ઓછા લોકો હસ્તગત કરી શકે છે, કેમકે તેમાં exactness અને ઘણાં પાસા પર પ્રભુત્વ mastery ની જરૂર પડે છે. છતાં અશક્ય તો નથી જ. અંગ્રેજી ભાષાની વિશિષ્ટતા ગણોકે વિષમતા ગણો અથવા તે શીખવામાં પડતી મુશ્કેલી ગણો તો તેના શબ્દોની જોડણીની વિચિત્રતા છે.

Call - કોલ	Cell - સેલ
Doctor - ડૉક્ટર	Daughter - ડૉટર (gh અધ્યાહાર)
Fought - ફોટ (gh અધ્યાહાર)	
Nice - નાઈસ	Kitchen - કિચન

3.5.1 Concept of Writing

લેખન અને કથન Productive skills છે જ્યારે વાચન અને લેખન Receptive skills છે. લેખન કૌશલ્ય. ભાષા શિક્ષણનું મહત્ત્વનું અંગ છે. અંગ્રેજી ભાષા શિક્ષણમાં આપણા વિદ્યાર્થીઓને મૌખિક અભિવ્યક્તિ કરતા લેખિત અભિવ્યક્તિની તકો વધુ પ્રાપ્ત થાય છે તેમજ લેખન દ્વારા પાઠના મુદ્દાનું દઢીકરણ પણ થાય છે.

3.5.2 Objectives (હેતુ નિર્દેશ)–

1. વિદ્યાર્થીઓ જે સમજે છે અને બોલે છે તેને લેખિત સ્વરૂપ આપવા શક્તિમાન બને.
2. વિદ્યાર્થીઓને થતી અનુભૂતિ, ઇચ્છાઓ અને જરૂરિયાતોને લેખિત સ્વરૂપે અભિવ્યક્તિ કરે.
3. સામાન્ય સ્વરૂપના પત્ર–વ્યવહારથી સુપરિચિત થય.
4. વિદ્યાર્થી જે કાંઇ દર્શાવવા ઇચ્છે છે તે સ્પષ્ટ તાર્કિક ઢબે રજૂ કરે.

લેખન કાર્યના પ્રકારો જોતા પહેલા સુવાચ્ય લખાણ માટેની આવશ્યક બાબતો લક્ષમાં લેવી જરૂરી છે.

3.5.3 Types of Writing (લેખન કાર્યના પ્રકાર)–

માર્ગદર્શિત કે નિયંત્રિત લેખનકાર્ય	મુક્ત લેખન કાર્ય
1. સાતત્યપૂર્ણ લેખન	1. ફકરા લેખન
2. ચિત્રપ્રેરિત વાર્તાલેખન	2. નિબંધ લેખન
3. ચાવીરૂપ શબ્દો આધારિત લેખન	3. વાર્તા લેખન
	4. સંવાદ લેખન (Text Bookનો મહત્તમ ઉપયોગ)
	5. પત્ર લેખન

3.6 Teaching Grammar

ભાષા શિક્ષણમાં ભાષા અને વ્યાકરણ એ સંયુક્ત છે. વ્યાકરણને ભાષાથી અલગ શીખવાડાય નહિ. વિદ્યાર્થીની વય કક્ષા અનુસાર ભાષા શિક્ષણની સાથે જે વ્યાકરણ અંગેની માહિતી અપાય છે. વ્યાકરણને જ્યારે નિગમન પદ્ધિત દ્વારા અર્થાત પ્રથમ ઉદાહરણ આપી, ત્યારબાદ તેના નિયમો શીખવાડવામાં આવે તો વ્યાકરણ સરળ તથા રસપ્રદ બને છે. જેમ જેમ ભાષાનો ઉપયોગ વધે છે તેમ તેમ વ્યાકરણ સમજવામાં સરળતા તેમજ રૂચિ વધે છે. પ્રારંભિક કક્ષાએ Introductory – There, This, That, These, Those, Apostrophe's & of (Genitive case) Article – A, An, The, Tenses (Simple & Progressive)Singular, Plural, Nouns, Verbs, Prepositions, Adjectives, Articles, etc,. શીખવાડવાની શરૂઆત કરવી હિતાવહ છે. આ ઉપરાંત, Auxiliary, Question Tags, Active Voice, Passive Voice અને (સમય મળે તો) Degree પણ વર્ગમાં અચુક શીખવવું.

ભાષા એ વ્યાકરણ આધારિત જ રચના છે. માટે વિદ્યાર્થીને ધોરણ–8 સુધીમાં સમાવિષ્ટ વ્યાકરણના તમામ મુદ્દા વર્ગખંડમાં શીખવાડવા તેમજ તેની નિયમિત પ્રેક્ટિસ પણ અચૂક કરાવવી.

મહત્તમ ઉદાહરણો સાથે અંગ્રેજી વ્યાકરણ શીખવવું. દર સપ્તાહે એ મુદ્દની કસોટી અચૂક લેવી. પ્રથમ ઉદાહરણો શીખવી નિયમ તરફ લઈ જવા. વ્યાકરણનો પાઠ શિક્ષણે આદર્શ નમૂના તરીકે વર્ષ દરમ્યયાન એક અચૂક આપવો અને તેમાં મહત્તમ Direct method નો જ ઉપયોગ કરવો, જરૂર જણાય ત્યારે Translation method વાપરવી.

3.7 Self – Learning :

1. Which are the basic skills of language learning ?
   ભાષાના પાયાના ચાર કૌશલ્યો કયા છે?
2. Explain with examples any three methods of teaching reading ?
   વાચન શિક્ષણની કોઈપણ ત્રણ પદ્ધતિઓ ઉદાહરણ સહિત સમજાવો.
3. How to teach grammar?
   વ્યાકરણ શિક્ષણ કેવી રીતે શીખવવું?

3.8 Reference :

(1) English Language Teaching, First year, Gujarat State School Textbook, Gandhinagar – 2008.

(2) English language Teaching, Second year, Gujarat State Textbook, Gandhinagar – 2008

(3) Readings in English Language Teaching in India.

(4) Larsen Diane & Freeman, Editor: Russell N. Campbell, William E. Rutherford. Techniques and Principles in Language Teaching, Oxford Second Edition.

(5) ડી (અજમાયશી) અભ્યાસક્રમ મોડ્યૂલ એડ.એલ. અંગ્રેજીમાં પ્રાવિણ્ય (સજ્જતા), પ્રથમ વર્ષ, જીસીઈઆરટી, વિદ્યાભવન, સેક્ટર–12, ગાંધીનગર.

(6) The Journal of English Language Teaching India, Vol.: 57/1, August – 2015, Jan. –Feb. – 2015.

UNIT- 4
Material Development and Learner Assessment
(અધ્યાપન સામગ્રી વિકાસ અને અધ્યેતા મૂલ્યાંકન)

4.1 Objectives

4.2 Learner Assessment

4.2.1 Concept of Assessment, Measuerment and Evaluation

4.2.2 Assessing, speaking and listening – using interviews, story-telling, re-telling

4.2.3 Assessing reading comprehension, Meta linguistic awareness

4.2.4 Teacher's diary- anecdotal records, assessing writing – informal feedback from teacher, measuring progress

4.2.5 Responding to content and form, using portfolios for subjective assessment, continuous and comprehensive assessment

- **Responding to content and form, using portfolios for subjective assessment**
- **Continuous and comprehensive assessment**

4.2.6 Attitude towards errors and mistakes in second language learning

4.2.7 Review of current assessment procedures – cursive writing, dictation, cloze, questions and answers, utilisation of feedback

4.3 Integrating the teaching of English with other subjects

4.4 Unit planning for a learner- centered classroom

4.4.1 Concept of Lesson Planning

4.4.2 Fundamental points of Lesson Planning
4.4.3 Lesson Planning for English Language Teaching
4.4.4 Importance of a Lesson Plan
4.5 Preparation of low-cost teaching aids, project work in ELT
4.5.1 Teaching Aids
4.5.2 Preparation of low cost Teaching-Learning material
4.5.3 Project work in ELT
4.5.3.1 Concept of project work
4.5.3.2 Steps of project work
4.5.3.3 Points to be kept in mind during a project work
4.5.3.4 Advantages of project work
4.5.3.5 Examples of project work
4.6 Using the classroom as a resource, Creating differentiate resources and tasks for different learning levels, use of language lab
4.6.1 Using the classroom as a resource
4.6.2 Creating differentiate resources and tasks for different learning levels
4.6.3 Use of language lab
4.7 Summary
4.8 Self-Learning
4.9 Reference

UNIT- 4

Materials Development and Learner Assessment

4.1 Objectives

The trainee...

- understands the concept of Assessment
- knows about Assessing, speaking and listening
- knows about Assessing reading comprehension
- Knows about Teacher's diary, anecdotal records
- knows about using portfolios and Continuous and comprehensive assessment
- knows about errors and mistakes in second language learning
- knows about current assessment procedures – cursive writing, dictation, cloze, questions and answers, utilisation of feedback
- knows about how to integrate the teaching of English with other subjects
- knows about Lesson planning for English Language Teaching
- Learns to develop low – cost teaching materials for classroom
- knows, understands and uses effectively teaching learning materials including **'Computer Assisted Language Learning' - (CALL)** in the primary level second language classroom.
- knows about project work in ELT
- understands the strategies used in a different classroom with multiple levels and use of language lab.

4.2 Introduction of Assessment

ભાષાનું મૂલ્યાંકન કરવું એટલે શું? સૌથી પહેલા તો એ નક્કી કરવું પડે. સામાન્ય રીતે આપણે પરીક્ષામાં 'માહિતી પ્રધાન' પ્રશ્નો પૂછીએ છીએ. જેનાથી વિદ્યાર્થીએ કેટલું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું છે, તે ચકાસી શકાય છે. પરંતુ ભાષાનું મૂલ્યાંકન અન્ય વિષયોના મૂલ્યાંકન કરતાં જુદું પડે છે. કોઈપણ ભાષા પર કેટલું પ્રભુત્વ પ્રાપ્ત કર્યું છે? તે ચકાસવું હોય તો આપણે એ ચકાસવું પડે કે, વિદ્યાર્થીને ભાષાના

પાયાના ચાર કૌશલ્યો (શ્રવણ, કથન, વાચન, લેખન) આવડે છે? ઉપરાંત, તે ભાષાનું વ્યાકરણ અને તે ભાષાનું વિદ્યાર્થીનું શબ્દભંડોળ કેટલું છે? તેની પણ ચકાસણી કરી શકાય .

આથી કહી શકાય કે ભાષામાં,-

- માહિતી નહિ, પરંતુ ભાષા પરનું પ્રભુત્વ ચકાસવું.
- "જ્ઞાનની નહિ, પરંતુ ભાષા અભિવ્યક્તિની ચકાસણી કરવી. અર્થાત, જે–તે ભાષામાં આદાન પ્રદાન કરી શકવું, તે ભાષામાં પોતાના વિચારો, લાગણીઓ અને સંવેદનો બોલીને કે લખીને અભિવ્યક્ત કરી શકે છે? તે ચકાસવું.
- "કથન કે વાચન કર્યા બાદ વિદ્યાર્થી કેટલું સમજ્યો છે? – અર્થગ્રહણ કરી શકે છે કે નહીં તે ચકાસવું. અર્થગ્રહણ કર્યા બાદ પોતાના શબ્દોમાં માહિતીનું અર્થઘટન કરી શકે છે? તેની ચકાસણી કરવી.
- "શબ્દોનું ઉચ્ચારણ સ્પષ્ટ રીતે કરી શકે છે? તેની ચકાસણી કરવી.
- "યોગ્ય આરોહ–અવરોહ અને લય સાથે ગદ્યનું વાચન કે પદ્યનું ગાન કરી શકે છે? તેનો રસાસ્વાદ માણી શકે છે? તેની ચકાસણી કરવી.
- "તાર્કિક, ક્રમિક, અને યોગ્ય રીતે લખી શકે છે? તેની ચકાસણી કરવી.
- "શબ્દભંડોળ કેટલું સમૃદ્ધ છે તે ચકાસવું.
- "વ્યાકરણનું જ્ઞાન ચકાસવું.

આટલું યાદ રાખો...

મૂલ્યાંકન, આપણી વર્ગમાં ઉત્તમ કામગીરીની પારાશીશી છે. મૂલ્યાંકન અનેક રીતે થઈ શકે છે આજકાલ મૂલ્યાંકન માટેના અનેકવિધ સાધનો (Tools) સૉફ્ટવેરના સ્વરુપે ઉપલબ્ધ છે.

"મૂલ્યાંકન કેવી રીતે કરવું તેના કરતાં મૂલ્યાંકન શા માટે કરવું તે અગત્યનું છે."

4.2.1 Concepts of Assessment, Measurement and Evaluation

Assessment is concerned with pupils' learning or performance, and thus provides one type of information that might be used in evaluation. Testing is a particular form of assessment that is concerned with measuring learning through performance.

A gardener continuously assesses how well various plants are growing, noticing changes and judging. Similarly a teacher also looks at his class and notices the

changing in the learners with reference to linguistic skills and a skilled teacher continuously assesses pupils' learning through what he/she notices and how he/she interprets these observations in the light of experience and knowledge

4.2.1.1 **Concept of Assessment (Assessmentની સંકલ્પના)**

- Assessment in education signifies a process or tool for measuring the competences of the learners.
- શિક્ષણમાં Assessment એ અધ્યેતાની ક્ષમતા માપવાના સાધન કે પ્રક્રિયા દર્શાવે છે.
- શિક્ષણમાં Assessment એવી પ્રક્રિયા છે જેનાથી શિક્ષક જુદી જુદી પ્રયુક્તિઓ, સ્વાધ્યાય, પ્રૉજેક્ટસ, સતત મૂલ્યાંકન, વૈકિલ્પક કસોટીઓ દ્વારા અધ્યયન/અધ્યાપનની ગુણવત્તા માપવા પ્રયત્ન કરે છે.
- શક્ય હોય ત્યાં સુધી **assessment** શબ્દને લોકોના ઉપયોજન માટે લેવાવો જોઇએ. તે કક્ષાઓ ઔપચારિક–અનૌપચારિક ,પરીક્ષણ, પ્રમાણપત્રને આવરી લેતી પ્રવૃત્તિઓ છે.

4.2.1.2 Concept of Measurement - (માપનની સંકલ્પના)

માપન ચોક્કસ નિયમો અનુસાર પદાર્થોની સંખ્યા માપણીની એક પ્રક્રિયા છે. ***"માપન વ્યક્તિ કે વસ્તુ લાક્ષણિકતાઓના સંખ્યાત્મક વર્ણન મેળવવાની પ્રક્રિયા તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યું છે."***

ઉપર આપેલી વ્યાખ્યાઓનું વિશ્લેષણ કરતાં માપનના ત્રણ પ્રાથમિક કાર્યો છે એવું કહી શકાય (a) Classification (b) Determining classes of numbers (c) Assigning numerical values to things as per rules.

માપન એ વસ્તુઓના ગુણો કે લાક્ષણિકતાઓનુ મૂલ્યાંકન છે .

4.2.1.3 Concept of Evaluation - (મૂલ્યાંકનની સંકલ્પના)

શૈક્ષણિક મૂલ્યાંકન વિદ્યાર્થીના જરૂરી શિક્ષણના પ્રાપ્ત કરેલ પરિણામો અને તેમની ક્ષમતાની પ્રગતિ છે અત્યાર સુધી કેવી રીતે બની તેની એક પ્રક્રિયા છે . મૂલ્યાંકન વિદ્યાર્થીના પરિમાણવાચક અને ગુણાત્મક બંને વર્તનનુ માપન કરે છે.

4.2.2 Assessing, speaking and listening – using interviews, story-telling, re-telling

સમાલાપ, વાર્તા કથન કે પુનઃકથન દ્વારા શિક્ષક બાળકોના શ્રવણ અને કથન કૌશલ્યમાં જે આવશ્યક બાબતો છે જેવી કે ધીરજ, હાવભાવ ચેષ્ટાઓ સમજવી, અર્થગ્રહણ સાથે સાંભળવું, ધ્યાનપૂર્વક અને રસપૂર્વક સાંભળવું, શુદ્ધ ઉચ્ચારો ગ્રહણ કરવાં, પોતાના વિચારોને સ્વભાવિકતાથી પ્રભાવક રીતે શુદ્ધ ભાષામાં, મધુર અવાજમાં, શિષ્ટ રીતે, સ્પષ્ટતાથી કરવાની ક્ષમતા વિગેરેનું મૂલ્યાંકન કરી શકે.

અંગ્રેજી ભાષાની ધ્વનિ–વ્યવસ્થા (**Sound system**) આરોહ–અવરોહ (**intonation**) અને સ્વરાઘાત લય (**stress-rhythm**)ની સમજનું પણ મૂલ્યાંકન કરવાનું રહે છે.

4.2.2.1 Interviews:

How to face interview is the basic requirement. During interview some questions are repeatedly asked. One should be able to answer such questions confidently.

(A) About himself/herself

1 . What is your name?
2. What is your father?
3. Where does he work?

(B) About Hobby.

1. Do you have any hobby?
2. What do you plan to do in your life?

Prepare a list of more such questions and ask the students to answers them for assessment. આ માટે વર્ગમાં શિક્ષકે વિદ્યાર્થી સાથે સમાલાપ ગોઠવવા જોઈએ.

Listening and speaking activities : Introduce yourself, speak four sentences about you and speak four sentences about your friend.

4.2.2.2 Story-telling: The teacher can evaluate their students by telling story-re telling story through activity.

વાર્તા કહ્યા બાદ વિદ્યાર્થીને તે જ વાર્તા તેમની પાસે ફરીને બોલાવી શકાય. આમ, આવી વાર્તાના માધ્યમથી વિદ્યાર્થીના શ્રવણ અને કથન કૌશલ્યનું મૂલ્યાંકન કરી શકાય.

Check your progress:

1. What is meaning of Assessment?
2. What is meaning of Evaluation?
3. What do you assese in Listening skill?
4. What do you assess the Speaking skill?

Activities:

Have conversation with your friends.

1. Tell a story to your classmates and ask them to re-tell the same story.
2. Find out other stories similar to the example given here.

4.2.3 Assessing Reading Comprehension, meta linguistic awareness:

વાચનનો મુખ્ય ધ્યેય **'સમજણ'** કે **'અર્થગ્રહણ'** નો છે. બાળકે સૌ પ્રથમ છાપેલ માહિતી સમજવા માટે પહેલા શબ્દોને ઓળખવા પડે અને તેનો અર્થ તારવી શકે તે જરૂરી છે, વ્યક્તિગત વાચનમાં રહેલી વિવિધતા ચકાસવાનો અને વાચનની સાથે સમજણ કે અર્થગ્રહણની પ્રક્રિયાને પ્રોત્સાહન આપવાનો છે.

વાચનના મૂલ્યાંકનમાં મુખ્યત્વે વિદ્યાર્થીએ કેટલું 'અર્થગ્રહણ' કર્યું છે તથા જે કાંઈ અર્થગ્રહણ કર્યું છે તેનું 'અર્થઘટન' પોતાના શબ્દોમાં કરી શકે છે કે નહિ તેની ચકાસણી કરવી. ઉપરાંત, તે શબ્દો કે વાક્યો વાંચી શકે છે કે નહિ તે ચકાસવાનું હોય છે. નાના બાળકોનું વાચનનું અર્થગ્રહણ ચકાસવા માટે તેમને સાદી સૂચનાઓ જેવી કે, **"Stand up" or, "Go, look out of the window"** વાંચવા તથા તે પ્રમાણે ક્રિયા કરવા કહી શકાય.

Inferential questions: Ones where the text does not actually tell us, but we can work out the answer by considering the hints and clues in the text in the light of our own knowledge, experience and interpretation.

(વિદ્યાર્થીની પોતાની સમજ અને જ્ઞાનની ચકાસણી માટે પૂછવામાં આવતાં પ્રશ્નો)

Literal questions: Ones where we can find the answer directly in the text.

Example for the assessment of reading :

- Read the story and give it a suitable title. And discuss in class what the story teaches.

શિક્ષક વિદ્યાર્થીએ કેટલું અર્થગ્રહણ કર્યું છે તે કેવી રીતે ચકાસી શકે?

- Through Observation.
  અવલોકન દ્વારા.
- By checking Anecdotal records of the students.
  વિદ્યાર્થીના વ્યક્તિગત રેકૉર્ડ તપાસીને.
- Asking questions about the text.
  વિષય સંદર્ભે પ્રશ્નો પૂછીને.
- Retelling the story in student's own words
- વિષયવસ્તુનું પુન:કથન વિદ્યાર્થીના પોતાના શબ્દોમાં કરાવીને
- Writing in response to text
  વિષયવસ્તુ અંગેના લેખન દ્વારા
- Through group discussion
  જૂથચર્ચા દ્વારા
- Through "cloze task"
  કલોઝ કસોટી દ્વારા – ફકરામાં અમૂક શબ્દો કાઢી નાંખવામાં આવે, ત્યારબાદ વિદ્યાર્થીઓને યોગ્ય શબ્દો મૂકી ખાલીજગ્યા પૂરવાનું કહેવું.
- To summarize the main idea or the moral of story
  વિષયવસ્તુના મુખ્ય સારાંશની પોતાના શબ્દોમાં રજૂઆત કરાવવી અથવા વાર્તાનો બોધ કહેવો.

⌘ **વાચનનું મૂલ્યાંકન કેવી રીતે કરશો?**

પ્રમાણભૂત સાધનસામગ્રીમાંથી કોઈપણ એક ફકરો પસંદ કરો અને વાચન બાદ વિદ્યાર્થીએ કેટલું તેમાંથી અર્થગ્રહણ કર્યું છે તે માટે જુદી જુદી કસોટી જેવી કે, બહુવિકલ્પ પ્રકારની ક્સોટી, નિર્ણયાત્મક કસોટી, ક્રમાનુસાર ગોઠવો, વ્યાકરણ અને શબ્દભંડોળની કસોટી લઈ શકાય.

4.2.4 Teacher's diary- anecdotal records, assessing writing-informal feedback from the teacher, measuring progress

Teacher's diary,anecdotal records or informal feedback from the teacher are observations recorded in detail describing briefly the context in

which the observations were recorded. Anecdotal records can be structured or open ended.

શિક્ષકની ડાયરીમાં, પ્રસંગનોંધમાં કે અનૌપચારિક રીતે શિક્ષક પાસેથી લીધેલા વિદ્યાર્થીના પ્રતિભાવની નોંધ એક રેકોર્ડ તરીકે રાખવામાં આવે છે. જ્યારે જરૂર પડ્યે ત્યારે જે તે સંદર્ભે કામ લાગે છે. આવી રીતે રાખવામાં આવેલા પ્રતિભાવનો અધ્યેતાના મૂલ્યાંકનમાં મહત્વનો ફાળો હોય છે. આવા અવલોકન વિદ્યાર્થીના વાલીને પણ જરૂર પડ્યે જણાવવામાં આવે છે. આવી રીતે મળેલા વિદ્યાર્થીના અને શિક્ષકના પ્રતિભાવની નોંધ વિદ્યાર્થીના પોર્ટફોલીયોમાં પણ કરવામાં આવે છે. વિદ્યાર્થીની પ્રગતિ, ગ્રેડ આપવા માટે કે મૂલ્યાંકન માટે આવી પ્રસંગનોંધ કે ડાયરીને સંદર્ભ તરીકે જોવામાં ખાસ ઉપયોગી થાય છે.

4.2.5 Responding to content and form, using portfolios for subjective assessment, continuous and comprehensive assessment.

4.2.5.1 Responding to content and form, Portfolios for Subjective assessment:

A language portfolio is a collection of samples of work produced by the child over a period of time. These samples can include written work, drawing, projects, a record of books read, recording (audio or video), test results, self-assessment records, and teacher and parent comments.

પોર્ટફોલિયો એ બાળકના વર્ષ દરમ્યાન કરેલા કાર્ય અને વિકાસનું સંપૂર્ણ ચિત્ર દર્શાવતું એક નમૂનો છે જેમાં બાળકનું લેખન કાર્ય, ચિત્ર કાર્ય , પ્રોજેક્ટ્સ ,પુસ્તક વાંચનની નોધણી, ઓડિયો વિડીઓ રેકોર્ડીંગ ટેસ્ટના પરિણામ,સ્વ–મૂલ્યાંકન રેકર્ડ તથા શિક્ષક અને માતાપિતાની નોંધનો સમાવેશ થાય છે.

જ્યારે તમે પરીક્ષણ કે પ્રૉફાઈલ બનાવતા હોય ત્યારે પોર્ટફોલિયો તમને ખૂબ જ ઉપયોગી છે, કારણ કે તે કોઈ પણ પરીક્ષણની પ્રયુક્તિ કરતા તમને બાળકના કાર્ય અને વિકાસનું વધારે સંપૂર્ણ ચિત્ર આપે છે, તે માતા–પિતા માટે, ભવિષ્યના શાળાના શિક્ષક માટે પણ અગત્યનું છે, કારણ કે તે બાળક શું કરવા માટે સમર્થ છે અને તે વર્ષ દરમ્યાન બાળકની પ્રગતિના મૂલ્યાંકન માટે એક સંપૂર્ણ ચિત્ર આપે છે .પોર્ટફોલિયો વ્યક્તિગત શીખવાની અને મૂલ્યાંકનની એક પ્રક્રિયાનો એક માર્ગ છે, કારણ કે દરેક પોર્ટફોલિયો અલગ છે .

તમે બાળકના કાર્યના સંગ્રહ પૂરો કરો તે પૂરતું મૂલ્યાંકન નથી .પ્રતિપોષણ મૂલ્યાંકનનો એક અભિન્ન ભાગ છે અને મૂલ્યાંકન કાર્ય પૂરું થયે શક્ય હોય તેટલું તેને અનુસરવું જોઇએ .પ્રતિપોષણમાં જો વિલંબ કરીએ તો તે ઓછું અર્થપૂર્ણ બને છે અને બાળક ઉપર ઓછી અસર પડે છે .પ્રતિસાદ વિવિધ રીતે આપી શકાય છે .બાળકને વ્યકતિગત રીતે, સમૂહમાં, કે આખા વર્ગને આપી શકાય .પ્રતિસાદ તેમને તેમની શક્તિ અને મર્યાદા શોધવા પ્રેરે છે . વયસ્ક બાળકનો પ્રતિભાવ અગત્યનો હોઈ શકે છે કારણ કે તે તેમના મિત્રો પાસેથી આવેલો હોય છે.

Let's see the example of the Portfolio:

Portfolio review

Name: Jay Gosai **Class:** 7 **Term:** 2nd **Spring:** ___

Area	Overall achievement	Strengths	Needs and future action
Reading	Very good	- Loves books and reads a lot. - Uses pictures and contexts to understand unknown words.	- Needs to improve his reading speed and learn to read silently. - Should continue reading .
Writing	Good	- His handwriting/ spellings પોના improved.	- have a few problems with combining sentences. - Should practice writing short paragraphs.
Speaking	Good	- Always eager to use English. - Can talk about himself and his daily activities.	- Fluency hampered by frequent gaps in vocabulary. - Should try to increase his vocabulary.
Listening	Very good	- Can easily grasp main idea/gist of a text listened.	- Does not always recognize spoken form of words in his vocabulary. - Try listening to tapes of stories with the book open.
Attitude to English	Excellent	- Loves learning English and is always enthusiastic about lessons.	

Teacher's Sign. ________Child's sign_______Parent's sign___________

4.2.5.2 Continuous and Comprehensive assessment:-

સંકલ્પના: સતત અને સર્વગ્રાહી મૂલ્યાંકન ભારતના શિક્ષણ અધિનિયમ અધિકાર-**RTE-2009,** કલમ–**29** અંતર્ગત અમલમાં આવેલ છે. **CCE** નો મુખ્ય હેતુ શાળામાં રહેલા બાળકોના દરેક પાસાનું મૂલ્યાંકન થાય તે છે. **In Gujarat, Continuous and Comprehensive Evaluation (CCE) is also known as School-based Comprehensive Evaluation (SCE).**

શાળાકીય સર્વગ્રાહી મૂલ્યાંકન :

શાળાકીય સર્વગ્રાહી મૂલ્યાંકન એ બાળકના વ્યક્તિત્વના સર્વાંગી વિકાસની જાણકારી તથા તેનું વિશ્લેષણ તેમજ અર્થઘટન કરવાની પ્રક્રિયા છે.

ગુજરાત રાજ્યમાં શાળાકીય મૂલ્યાંકન (**School based comprehensive evaluation)**ના માધ્યમથી ધોરણ 1 થી 8ના વિદ્યાર્થીઓના શૈક્ષણિક, સામાજિક, બૌદ્ધિક અને શારીરિક એમ સર્વગ્રાહી બાબતોની નોંધ, ઉપરાંત વિદ્યાર્થીઓના સતત અવલોકન, સહ–અભ્યાસ તથા સામાજિક પ્રવૃત્તિઓના આધારે તેના ગુણો, વલણો, રસ અને ત્રુટીઓ વગેરેની જાણકારી શાળાકીય સર્વગ્રાહી મૂલ્યાંકનમાં સમાવેલી છે.

શાળાકીય સર્વગ્રાહી મૂલ્યાંકન બે પ્રકારે થઇ શકે છે; (1 શૈક્ષણિક મૂલ્યાંકન (2) સહ–શૈક્ષણિક મૂલ્યાંકન

1. **શૈક્ષણિક મૂલ્યાંકન :**શાળા કક્ષાએ વિવિધ ધોરણોનાં વર્ગખંડમાં ભણાવાતા વિષયોની અધ્યયન ઉપલબ્ધિઓ (**Learning outcome)** કેટલે અંશે સિદ્ધ થઇ છે, તે જાણવાની પ્રક્રિયા એટલે શૈક્ષણિક મૂલ્યાંકન. શૈક્ષણિક મૂલ્યાંકનમાં અભ્યાસક્રમના વિષયો, અસાઇન્ટમેંટ, પ્રૉજેક્ટ વર્ક, પ્રાયોગિક કાર્ય, મૌખિક કાર્ય વગેરે પ્રવિધિઓ દ્વારા અધ્યયન અનુભવો આપી મૂલ્યાંકન કરવામાં આવે છે .

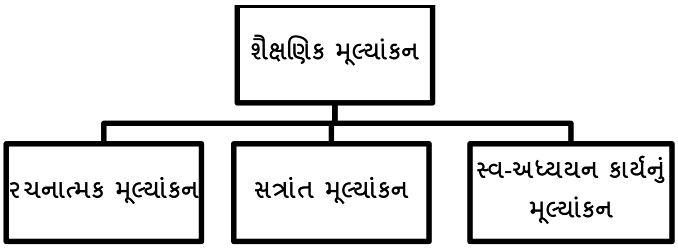

- **રચનાત્મક મૂલ્યાંકન (Formative Assessment):** રચનાત્મક મૂલ્યાંકન એ શાળા કક્ષાએ થતું 'અધ્યયન માટેનું મૂલ્યાંકન' છે .આ માટે, વર્ગખંડમાં શિક્ષક અવલોકન, પ્રશ્નોત્તરી, વિવિધ વર્કશીટસ, પ્રૉજેક્ટસ, કેસ સ્ટડી દ્વારા બાળકોનાં કાર્યોની માહિતી મેળવે છે અને અધ્યયન–અધ્યાપન કાર્ય માટે જરૂરી આયોજન કરે છે .સામાન્ય

રીતે, શિક્ષક તાસના અંતે, એકમના અંતે, માસના અંતે કે સત્રના અંતે બાળકનું મૂલ્યાંકન કરે છે, જે સતત ચાલતી પ્રક્રિયા છે .

- **સત્રાંત મૂલ્યાંકન (Summative Assessment)** સત્રાંત મૂલ્યાંકન એ દરેક સત્રના અંતે કરવામાં આવતું મૂલ્યાંકન છે. અહીંયા નિર્ધારિત પાઠ્યક્રમનો ઉપયોગ કરી ઔપચારિક રીતે બાળકનું મૂલ્યાંકન કરવામાં આવે છે. સામાન્ય રીતે સત્રાંત મૂલ્યાંકનમાં હેતુલક્ષી પ્રશ્નો, ટૂંકજવાબી પ્રશ્નો તેમજ વર્ણનાત્મક પ્રશ્નોનો ઉપયોગ કરી પ્રશ્નપત્રની રચના કરવામાં આવે છે અને લેખિત કસોટી લેવામાં આવે છે.

આમ, વિદ્યાર્થીઓમાં જ્ઞાન, સમજ, ઉપયોજન અને કૌશલ્ય ખીલે, તેની તર્કશક્તિ, વિશ્લેષણાત્મક શક્તિ, સર્જનાત્મક શક્તિ ખીલે, લેખિત અભિવ્યક્તિ કેળવાય અને તેને ચકાસી શકાય એવા પ્રશ્નોનો સમાવેશ સત્રાંત મૂલ્યાંકનમાં કરવો આવશ્યક છે.

(1) અતિ ટૂંકજવાબી પ્રશ્નો

– બહુવિકલ્પ પ્રશ્નો.
– ખાલી જગ્યા.
– એક શબ્દમાં જવાબ.
– ખરાં ખોટા.

(2) ટૂંક જવાબી પ્રશ્નો.

- એક વાક્યમાં જવાબ.
- કારણ આપો.
- ઘટનાનો ક્રમ આપો.
- અધૂરું વાક્ય પૂર્ણ કરો.
- ચિત્રો પરથી પ્રશ્નોના જવાબ આપો.
- પૅરેગ્રાફ પરથી પ્રશ્નોના જવાબ આપો.

(3) વર્ણનાત્મક પ્રશ્નો

- સમજુતી આપો.
- ટૂંકી નોંધ લખો.
- નિબંધ
- પત્રલેખન/અરજીલેખન
- અહેવાલલેખન

આમ, રચનાત્મક 4 0 ગુણ, સત્રાંત 40 ગુણ અને સ્વ–અધ્યયન 20 ગુણ પ્રમાણે મૂલ્યાંકન કરવાનું થાય છે.

સ્વઅધ્યયન કાર્યનું મૂલ્યાંકન:–સ્વઅધ્યયન કાર્ય વિદ્યાર્થી દ્વારા વર્ગખંડમાં અથવા વર્ગખંડ બહાર થઇ શકે છે,તેના આધારે વિદ્યાર્થીઓએ સિદ્ધ કરેલ અધ્યયન ઉપ્લબ્ધીઓનું મૂલ્યાંકન થી શકે છે.

સહશૈક્ષણિક મૂલ્યાંકન: બાળકના માનસિક વિકાસ ઉપરાંત શારીરિક, સામાજિક ,ભાવનાત્મક જેવા ક્ષેત્રોનો તેમજ મૂલ્યોનો વિકાસ જાણવા માટે સહ શૈક્ષણિક મૂલ્યાંકન અંતર્ગત સહ શૈક્ષણિક મૂલ્યાંકનમાં કુલ ચાર ક્ષેત્રોનો સમાવેશ કરવામાં આવેલ છે. જેમાં,

ક્ષેત્ર:1 વ્યક્તિગત અને સામાજિક ગુણ

ક્ષેત્ર:2 વિધાર્થીનું વલણ

ક્ષેત્ર –3 વિદ્યાર્થીના રસના ક્ષેત્રો ,

ક્ષેત્ર:–4 સહ શૈક્ષણિક પ્રવૃતિઓ અને કાર્યાનુભવ

- **અંગ્રેજી ભાષામાં મૂલ્યાંકન:** ભાષાનું શિક્ષણ શક્ય તેટલું સાહજિકતાથી અને વધુ જીવન સંદર્ભિત પ્રવૃત્તિઓથી થાય એમ મૂલ્યાંકન પણ વધુ લચીલું અને સાહજિક બને તે જરૂરી છે .

અંગ્રેજીના સંદર્ભમાં જોઇએ તો પાંચ મુખ્ય હેતુઓ અને તેના અંતર્ગત પેટાહેતુઓને ધ્યાનમાં રાખી મૂલ્યાંકન કરવાનું થાય ભાષા એ જ્ઞાન કરતાં કૌશલ્ય આધારિત હોય છે.. વિદ્યાર્થીઓમાં અંગ્રેજી સંદર્ભે શ્રવણ, કથન, વાંચન, અને લેખન પણ ધ્યાનમાં રાખવા.

અંગ્રેજી સંદર્ભે રચનાત્મક મૂલ્યાંકનના કેટલાક વિશેષ ઉદાહરણો જોઈએ.

- વાર્તા/ઘટનાનુ વર્ણન સાંભળી તેનું ચિત્ર ઓળખે, રમતોમાં સૂચનાઓ સમજી શકે, હાજરી ક્રમાંક અંગ્રેજીમાં બોલવા ત્યારે પ્રતિભાવ આપે, વર્ગખંડ કે વર્ગખંડની બહાર અભિવાદનનો પ્રતિભાવ આવે, સમાચારપત્ર આધારિત પ્રવૃત્તિઓમાં ભાગ લે, સોંપાયેલ પ્રોજેકટ પ્રમાણે નોંધ કરે અને અહેવાલ રજૂ કરે, જૂથકાર્ય દરમ્યાન દલીલો કરે, પ્રતિભાવ આપે, સંવાદો નાટકોની ભજવણીમાં ભાગીદાર બને. આ માત્ર ઉદાહરણો છે. આવા અંગ્રેજી ભાષાના હેતુઓ આ પુસ્તકમાં પાછળ પરિશિષ્ટમાં આપેલ છે.
- **Types of questions in written test:** શિક્ષક રચિત મોટે ભાગે ભાષાના વિવિધ પાસાંઓ જેવાં કે– **vocabulary, grammar, pronunciation** અને ચાર કૌશલ્યો **(skills- LSRW)** આધારિત હોવી જોઇએ. આ બાબતોને ચકાસવા જુદા–જુદા પ્રકારના પ્રશ્નોની રચના જરૂરી બને છે. જેવા કે, (1) **Objective type** (અનાત્મલક્ષી) પ્રશ્નો (2) **Short answer type** (ટૂંક જવાબી) પ્રશ્નો (3) **Essay type** (નિબંધલક્ષી) પ્રશ્નો.

(1) Objective type questions:

આવા પ્રકારના પ્રશ્નોના ઉત્તરો ચોક્કસ અને ટૂંક જવાબી હોય છે. તે એકાદ કે બે શબ્દો–સ્વરૂપે પણ હોય છે. તે **True** કે **False** ચિન્હવાળા પણ હોઇ શકે. અનાત્મલક્ષી પ્રશ્નોનું નિર્માણ કૌશલ્ય માગી લે છે. અનાત્મલક્ષી કસોટીઓ સંકલ્પના **(concept)**, શબ્દભંડોળ **(vocabulary)**, વ્યાકરણ **(grammar)**, સમજ **(comprehension)** અને

તેના ઉપયોગ (**application**)ની ક્ષમતાનું માપન કરે છે.

Types of objective test (અનાત્મલક્ષી કસોટીના પ્રકાર)

અનાત્મલક્ષી કસોટીના પાંચ પ્રકાર છે.

(i) Completion test (પૂર્ણતા કસોટી)

(ii) Recall test (સ્મૃતિ કસોટી)

(iii) Multiple choice test(બહુવિકલ્પ કસોટી)

(iv) Alternative response test (વૈકલ્પિક પ્રત્યુત્તર અથવા સાચા કે ખોટા પ્રશ્નો)

(v) Matching test (જોડકાં જોડો કસોટી)

Sample of different objective type test (અનાત્મલક્ષી કસોટીના વિવિધ ઉદાહરણ)

(i) Completion test (પૂર્ણતા કસોટી)

Example: Complete the letter by selecting proper word given in the bracket.

(visit, yesterday, received)

I __________ your letter _____________ . I will come to your home in Diwali vacation. We will ________ the Science City and Indroda Park.

With love,

Milan.

(ii) Recall test (સ્મૃતિ કસોટી)

Example: Arrange the sentences in a proper order.

(પાઠ આધારે નીચેનાં વાક્યો ક્રમમાં ગોઠવો.)

1. The king asked Gopal to kill the giant.
2. Gopal killed seven flies with a blow.
3. The giant died.
4. Gopal made a belt.
5. The giants fought with each other.
6. The king gave half of his kingdom.
7. Gopal threw stones at the giant.
8. Gopal became famous.

(iii) Multiple Choice Test (બહુવિકલ્પ કસોટી)**:**

This type of test includes following types of test items.

(a) Fill in the the blank with appropriate word from the bracket.

(b) Complete the sentence selecting the correct alternative.

Example: Akash's father, Nileshbhai _________ (am /is/ are) a grain merchant. He __________(sell /sells) wheat, rice,millet and other grains. He doesn't ________(cheats / cheat) his customers.

(iv) True-False test

Example: Put a right mark near correctly spelt word and a wrong mark near the incorrectly spelt word.

(a)	(b)
mustache	caterpilar
moustache	caterpiller
maustache	caterpillar

(v) Matching test (જોડકાં જોડો)

Example : Match **A** with its meaning from **B**.

A	B
1. Put off	1. to tolerate
2. Put on	2. to take away
3. Put up with	3. to begin
4. Put out	4. to wear
5. Put in	5. to delay/ postpone

(2) Short type question

Test of Comprehension:

Example: Read the paragraph and answer the question:

The Sun is a star. It gives us light and heat. The earth is a planet. It moves round the Sun. There are many other planets. They also move round

the Sun. The Moon is a satellite. It does not move round the Sun. It moves round the Earth.

(1) What does the Sun give us?

(2) Does the Moon move round the Sun?

(3) Does the Moon give us heat?

(4) Is the Sun a planet?

(3) Essay type questions:

Testing writing

Exmple : Write the small paragraph on the subjects given below:

(1) A farm (2) My family (3) My School

(4) A hospital (5) A railway station etc.

4.2.6 Attitude towards errors and mistakes in second language learning:

"Error" અને **"mistake"**નો ગુજરાતી અર્થ એક જ થાય છે –"ભૂલ". પરંતુ તે બન્ને વચ્ચેનો તફાવત શું છે? તેનો અભ્યાસ કરીએ.

Error: ભાષા શીખનાર માટે પ્રથમ ભાષા અથવા બીજી ભાષા શીખવા માટે સામાન્ય તરાહના વિકાસ માટે ભાષા શીખવા સમયે ભૂલ સ્વાભાવિક છે. ઉ.દા. તરીકે અંગ્રેજી ભાષા શિક્ષણ સમયે પ્રથમ અને દ્વિતીય ભાષા શિખનાર વારંવાર ક્રિયાપદ શીખવામાં ભૂલ કરે છે જેમ કે.

Comed, goed and brealied

આવી ભૂલો એટલા માટે બને છે કારણ કે શીખનાર વ્યાકરણના જે નિયમો શીખે છે એ નિયમો એક સરખા અમલ રે છે. પછીથી ભાષા શીખવાની કૂશળતા આવતા ભૂલો ધીમે ધીમે દૂર થઈ જાય છે.

અંગ્રેજી ભાષા શીખનાર શરુઆતમાં અંગ્રેજી ક્રિયાપદો **came, went, and broke**ના સ્થાને **comed, goed, and breaked**નો ઉપયોગ કરે છે. કારણ કે, અંગ્રેજી ભાષા શીખનાર ભૂતકાળના નિયમિત રુપો માટેના નિયમ **(rule for regular past formation)** શીખ્યા હોય છે અને તે નિયમ બધા ક્રિયાપદો માટે વાપરે છે. જેના કારણે

આ પ્રકારની ભૂલો થતી જોવા મળે છે. આ પ્રકારની ભૂલો સામાન્ય રીતે અંગ્રેજી ભાષા શીખનાર દરેકના શરુઆતના તબક્કામાં જોવા મળે છે. પછી જેમ–જેમ શીખનાર અંગ્રેજી ભાષા શીખતા જાય છે, તેમ–તેમ તેમનો મહાવરો વધતો જાય છે અને આ પ્રકારની ભૂલો દૂર થતી જાય છે. આ પ્રકારની ભૂલોને – **"Error"** કહે છે. આ પ્રકારની **"Error"** મુખ્યત્વે બે પ્રકારની જોવા મળે છે.

1) જે વસ્તુ બીજી ભાષામાં વિદ્યાર્થી હજુ સુધી શીખ્યો નથી ત્યારે...
2) ભાષકની પ્રથમ ભાષા L1ના વાક્ય રચનાના, ઉચ્ચારણના, વ્યાકરણના વગેરે... નિયમો બીજી ભાષા કરતા જુદા હોવાને કારણે...

Mistake: ઘણી વખતે વિદ્યાર્થીઓ બીજી ભાષાના નિયમો અને સાચા રૂપોની જાણકારી ધરાવતા હોય છે. વિદ્યાર્થી નિયમની જાણકારી ધરાવતા હોવા છતાંય જે તે સમયે યાદ ન આવવાને કારણે આ ભૂલો થાય છે. આ પ્રકારની ભૂલોને **"Mistake"** કહે છે. **"Mistake"-** એ ભાષકનું બોલતી કે લખતી વખતે ધ્યાન ન હોવાને કારણે, બેકાળજીને કારણે અથવા તો અન્ય કોઈ કારણોસર થતી જોવા મળે છે .

For example:

વિદ્યાર્થી જ્યારે બોલે છે – **" I writed my essay yesterday"** ત્યારે હું કહીશ કે, "write"નું અનિયમિત સાદા ભૂતકાળનું રુપ શું થાય? ત્યારે વિદ્યાર્થી તરત જ જવાબ આપશે – **"I wrote my essay yesterday."** વિદ્યાર્થી સાચું રુપ જાણે છે, પરંતુ તેનું ધ્યાન બોલાવામાં કે "**fluency"** માં હોવાને કારણે આ પ્રકારની **"Mistake"** પડે છે.

4.2.7 Review of current assessment procedures – cursive writing, dictation, cloze, questions and answers, utilisation of feedback.

Cursive writing:

Cursive writing શીખવાડતી વખતે શિક્ષકે વિદ્યાર્થીઓને બે અક્ષરો કેવી રીતે જોડવા તેની સમજ આપવી. કયા અક્ષરો વચ્ચેની બે લીટીની ઉપર લખાય, કયા અક્ષરો નીચેની લીટી સુધી લંબાય અને કયા અક્ષરો લીટીની ઉપર જાય તેની પણ વિદ્યાર્થીઓને સમજ આપવી.

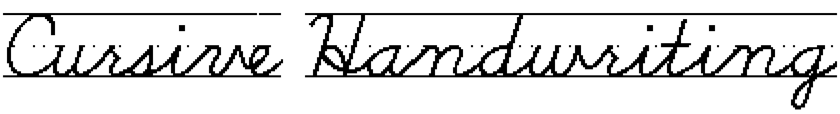

Dictation (શ્રુતલેખન): In dictation the teacher has to decide the criteria for the assessment.

જુદી જુદી વયકક્ષાના બાળકો માટે શ્રુતલેખનમાં જુદી જુદી ચકાસણી કરી શકાય. જેમકે પ્રાથમિક કક્ષાએ શરુઆતમાં અક્ષરો સાથે અવાજનું જોડાણ કેવી રીતે થાય છે તે ચકાસી શકાય. શ્રુતલેખનમાં **cursive writing**નો ઉપયોગ ટાળવો (**No cursive writing)**.

શ્રુતલેખન દ્વારા નીચેની બાબતો ચકાસી શકાય :

- શબ્દોના ઉચ્ચારની ઓળખ (recognizing pronunciation)
- શબ્દોની જોડણી (spelling of words)
- વિરામ ચિહ્નનો ઉપયોગ (use of punctuation marks)
- ભૂલ વગરનું લખાણ (error free writing)
- સારા હસ્તાક્ષરો (good handwriting)
- વિવરણની સમજ (understanding the text)

Cloze test:

વિદ્યાર્થીઓનું શબ્દભંડોળ અને ભાષાકીય બાબતોની ચકાસણી માટે ક્લોઝ કસોટીની રચના કરવામાં આવે છે. જેમાં વિદ્યાર્થીઓને એક ફકરો આપવામાં આવે છે. ફકરાની પહેલી લીટી ઉપરથી ખ્યાલ આવી જાય કે ફકરામાં શેની વાત કરવામાં આવી છે. ત્યારબાદ ફકરામાં અમૂક શબ્દો કાઢી નાંખી તેની જગ્યાએ ખાલી જગ્યા મૂકેલી હોય છે. વિદ્યાર્થીઓને યોગ્ય શબ્દ મૂકી ખાલી જગ્યા પૂરવાનું કહેવામાં આવે છે. આ પ્રકારની કસોટીની રચના કરતી વખતે વિદ્યાર્થીઓની વય કક્ષા ધ્યાનમાં રાખવી જરુરી છે.

e.g. Mohan was a student in Rajkot. He ---------- not always stand first ------- the class. But he was ------ honest student. Once the school ----------- its annual inspection. The inspector gave --------- spelling test.

Questions and answer: શિક્ષકે પોતે જે ભણાવ્યું છે તે વિદ્યાર્થીઓને કેટલું આવડ્યું? તેનું મૂલ્યાંકન કરવું ખૂબ જરુરી છે. તે માટે તાસના અંતે કે એકમના અંતે શિક્ષક લેખિત કે મૌખિક પ્રશ્નોત્તરી કરી વિદ્યાર્થીઓના જ્ઞાનની ચકાસણી કરે છે.

Utililsation of feedback: આમાં શિક્ષકે આપેલ **feedback** નો ઉપયોગ કરીને વિદ્યાર્થીઓની વિષયમાં રહેલી કચાશ જાણી તેનું નિદાન કરવા માટે કસોટી લેવામાં આવે છે. આ કસોટી ખૂબ અસરકારક પૂરવાર થાય છે.

4.3 Integrating the teaching of English with other subjects

Multi-disciplinary approach and cor-relation are the key points of recent trends in teaching and learnring process. Teaching of English as the second language has better scope to cor-relate with the other subjects that students are learning simultaneously. **English can be linked with Science, Maths, Social-Studies, Geography etc.**

For Example,

ગણિતની કેટલીક સંજ્ઞાને અંગ્રેજીમાં બોલીને અનુબંધ બાંધી શકાય.

Bracket ( ), Square root$\sqrt{\ }$, Divide (÷), Multiply (x)

Subtract (–), Addition +

વગેરે શબ્દો અંગ્રેજીમાં બોલે અને ગણિત વિષય સાથે અનુબંધ બાંધે. આ સિવાય પણ કોઈ શાળામાં કાર્યક્રમ કરેલ હોય તેનો અહેવાલ અંગ્રેજીમાં આપીને પણ કરી શકાય. દા.ત. વિજ્ઞાન દિનની ઉજવણી કે સ્વયં પાક ના કાર્યક્રમ અંગેનો અહેવાલ અંગ્રેજીમાં આપે.

4.4 Unit planning for a learner - centered classroom

4.4.1 Concept of Lesson Planning

સર્વાનુમતે એટલું ચોક્કસ રીતે કહી શકાય કે, આયોજનથી કરેલી પ્રવૃત્તિ જેટલી અસરકારક રીતે કરી શકાય છે, તેટલી આયોજન વગરની નહિ. સારું આયોજન આપણા કાર્યને અડધી સફળતા અર્પે છે. 'શીખવવું' એ પણ એક પ્રવૃત્તિ છે, જે માટે આયોજન જરૂરી છે. આયોજન વગરની શિક્ષકની પ્રવૃત્તિ, શીખવવાના મુખ્ય મુદ્દા પર ધ્યાન આપવામાં નિષ્ફળ જાય છે તથા તેના કારણે શિક્ષણના ધ્યેય પ્રાપ્ત કરવામાં ઘણો સમય ખર્ચ થાય છે. શિક્ષકે તેની વર્ગખંડની પ્રવૃત્તિનું આયોજન કરવું જોઈએ, જેથી આપેલા સમયગાળામાં તે શ્રેષ્ઠ કામ કરી શકે. **"Lesson plan can increase your motivation, your productivity, and your work engagement and satisfaction."** ભાષાના વર્ગ માટે જુદી–જુદી પ્રવૃત્તિઓનું આયોજન એટલે બીજી ભાષા–અંગ્રેજી શીખવવા માટે જુદી–જુદી પરિસ્થિતિઓ મુજબની ભાષાકીય પ્રવૃત્તિઓ કરાવવી અને વર્ગમાં વિદ્યાર્થીઓ એકબીજા સાથે અંગ્રેજીમાં જ વાતચીત કરતાં થાય તેવી તકોનું નિર્માણ કરવું. ટૂંકમાં, **'અધ્યયન–અધ્યાપનની સમગ્ર પ્રક્રિયાની વિગતપૂર્ણ વિચારણા એટલે પાઠ આયોજન.'**

4.4.2 Fundamental points of lesson plannning

પાઠ આયોજન અંગે યાદ રાખવાના પાયાના મુદ્દા

A few things however, require attention in all types of lesson preparation. Preparation must begin long before one enters the class and should normally pay attention to the seven fundamentals of a lesson planning:

- Its aims and objectives તેના ધ્યેય અને હેતુઓ
- Its subject matter or content તેનું વિષયવસ્તુ
- The way it will be organised and sequenced તેનું આયોજન અને ક્રમ
- The aids and equipment to be used
  ઉપયોગમાં લેવાયેલા શૈક્ષણિક સાધનો
- Teaching or learning strategies to be used
  ઉપયોગમાં લેવાયેલ અધ્યયન –અધ્યાપન પધ્ધતિ–અભિગમ–પ્રયુક્તિ
- Problems that may arise and ways of dealing with them
  પાઠ દરમ્યાન ઊભી થતી મુશ્કેલીઓ અને તેને હલ કરવાના રસ્તાઓ

4.4.3 Lesson planning for English Language Teaching

અંગ્રેજી ભાષા શિક્ષણનું પાઠ આયોજન

ભાષાનું પાઠ આયોજન અન્ય વિષયના પાઠ આયોજન કરતાં જુદું પડે છે, કેમ કે ભાષાના વર્ગમાં ભાષાના ઉપયોગ **(Application of Language)**, ભાષાના કાર્યો **(Functions of Language)**, ભાષાના તત્વો **(Elements of Language)**ઉપર ભાર મૂકવામાં આવે છે. ભાષા શિક્ષક તરીકે આપણે વર્ગમાં જતાં પહેલા પૂર્વે અધ્યયન માટેની માનસિક અને ભૌતિક બાબતોનું આયોજન કરવું જરુરી છેતે માટે આપણે આ ચાર . .બાબતોને સતત મનમાં યાદ રાખીશું

1) Why do I teach ? (હું શા માટે શીખવું છું?)
2) What do I teach ? (હું શું શીખવું છું?)
3) How do I teach ? (હું કેવી રીતે શીખવું છું?)
4) How I do measure my effectiveness? (હું મારી શીખવાડેલી બાબતોની અસરકારકતાનું માપન કેવી રીતે કરું છું?)

4.4.3.1Stages of a Lesson-Plan:

અંગ્રેજી ભાષા શિક્ષણના પાઠ આયોજનના પગથિયા નીચે મુજબ છે.

1) Classroom arrangement

2) Checking of previous knowledge
3) Clarification of the unit
4) Teaching-Learning experiences
5) Evaluation
6) Assignment

4.4.3.2 Types of Lesson plan in English Language Teaching:

Sr. No.	Types of Lesson	For developing the language skills	For developing language elements
1.	**Speech lesson**	Listening and Speaking skill	pronunciation, proper intonation, stress, pauses, etc...
2.	**Vocabulary lesson**	Listening, Speaking, Reading and Writing skill	noun, adjective, verb, adverb, singular-plural, synonyms,antonyms, idioms, past tense, past participles, etc..
3.	**Reading lesson**	Loud reading, silent reading	stress, intonation, pause, punctuation marks etc.... in loud reading and comprehension in silent reading
4.	**Writing lesson**	Writing skill	Alphabet, spellings, sentences, paragraph, punctuation marks....

Remember

અંગ્રેજી ભાષા શિક્ષણમાં **Functional Approach**ના આધારે શૈક્ષણિક મુદ્દા શીખવાડવાના છે જે થી વ્યાકરણ કેન્દ્રસ્થાને રહેતું નથી, પરંતુ ભાષાના કાર્યો **(Functions of Language)** શીખવાડવા ઉપર જ ભાર મૂકવો.

આથી કહી શકાય કે, અસરકારક અધ્યાપન માટે પાઠ આયોજન ખૂબ જ મહત્ત્વનું છે. પાઠ આયોજનનું મહત્ત્વ નીચે મુજબ છે.

- Lesson plannning guides the teacher to achieve the aims/objectives of the lesson.
  પાઠ આયોજન શિક્ષકને પાઠના ધ્યેય/હેતુ સિધ્ધ કરવામાં માર્ગદર્શન આપે છે.
- A good lesson plan increases confidence in the teacher.

સારું પાઠ આયોજન શિક્ષક ના આત્મવિશ્વાસમાં વધારો કરે છે.

- Gets adequate time for preparation.
  તૈયારી માટે પૂરતો સમય મળી રહે છે.
- Lesson planning helps to decide teaching methods, Approaches, Techniques, introduction of the lesson and teaching aids.
  પાઠ આયોજન શિક્ષણની પધ્ધતિઓ, અભિગમો, પ્રયુક્તિઓ, પાઠની શરુઆત અને શૈક્ષણિક સાધનો નક્કી કરવામાં મદદરુપ થાય છે.
- Smooth presentation can avoid deviation.
  ક્રમિક રજૂઆત કરી શકાય છે અને વિષયાંતર ટાળી શકાય છે.
- Rich opportunities for reference material, vivid classroom activities for pupils' participation.
  સંદર્ભ સાહિત્ય, વિદ્યાર્થીની સહભાગિતા માટે જુદી જુદી–વર્ગખંડની પ્રવૃત્તિઓ વગેરે માટે વિપુલ તકો મળી રહે છે.
- Good summary and closure through various devices of evaluation.
  સારો સારાંશ અને જુદા જુદા પ્રકારની મૂલ્યાંકન પ્રયુક્તિઓ કરાવી શકાય છે.

Remember

- Ensuring active participation of every learner.
- Encouraging expression of opinions on specific learning experiences.
- Encouraging inter-group, intra-group interaction, peer interaction, teacher-pupil, pupil-teacher interactions

તમારી પ્રગતિ ચકાસો :

- Do you think it is important to plan well before you go into a classroom?
- What do you think the teacher should do in the classroom? Tick appropriately.

  -motivate students; -explain things to them; - correct their mistakes; - be the examiner; - find the relevant books for them to study; - maintain discipline; - inspire them to become self-reliant; - prepare them for the examination; - dictate notes; - discuss things with students; - decide what has to be taught in class;
- What do you think the teacher should not do?

નોંધ: વાર્ષિક પાઠમાં પાઠ્યપુસ્તક આધારિત કોઈપણ વિષવસ્તુ લઈ શકાય. સાથોસાથ પાઠ્યપુસ્તક ઉપરાંતનાં અધ્યયન સામગ્રીનો પણ વાર્ષિક પાઠ માટે ઉપયોગ કરી શકાય.

4.5 Preparation of low-cost teaching aids, project work in ELT

4.5.1 Teaching Aids (શૈક્ષણિક સાધનો)

શિક્ષણ ક્ષેત્રમાં, **'T.L.M.'** એ **"Teaching Learning Materials"**નું સંક્ષિપ્ત રૂપ છે. પાઠ આયોજનમાં, ચોક્કસ શિક્ષણના હેતુઓ સિધ્ધ કરવા માટે, શિક્ષક જે શૈક્ષણિક સાધન સામગ્રીનો વર્ગખંડમાં ઉપયોગ કરે છે તેને **'T.L.M.'** તરીકે ઓળખાવામાં આવે છે. દા.ત. વાર્તાની ચોપડીઓ, બ્લોક્સ, વિદ્યાર્થીઓના લખાણના નમૂના, વીડીયો, રમતો, શબ્દપટ્ટી, માટીના નમૂના, **O.H.P.,** ટ્રાન્સપરન્સી વગેરે.

There are many teaching aids available these days. We may classify these aids as follows-

1) Audio Aids

2) Visual Aids

3) Audio – Visual Aids

આજે ઘણા બધા શૈક્ષણિક સાધનો ઉપલબ્ધ છે. જેમને નીચે મુજબ વર્ગીકૃત કરી શકાય.

1) **Visual Aids (દ્રશ્ય સાધનો):** શૈક્ષણિક સાધનો જે માત્ર જોઈ શકાય. દા.ત.: વાસ્તવિક વસ્તુઓ, મૉડેલ્સ, ચિત્રો, ચાર્ટસ, નકશા, શબ્દપટ્ટી, ફ્લેનલ બોર્ડ, બુલેટિન બોર્ડ, કાળું પાટિયું, ઓવરહેડ પ્રોજેક્ટર, સ્લાઈડસ વગેરે.

2) **Audio Aids (શ્રાવ્ય સાધનો) :** શૈક્ષણિક સાધનો જેમાં માત્ર સાંભળી શકાય. દા.ત. :રેડિયો, ટેપરેકોર્ડર, ગ્રામોફોન વગેરે.

3) **Audio – Visual Aids (દ્રશ્ય – શ્રાવ્ય સાધનો) :** શૈક્ષણિક સાધનો જેમાં સાંભળી અને જોઈ શકાય. દા.ત. : ટેલીવિઝન, ફિલ્મ પ્રોજેક્ટર, ફિલ્મ સ્ટ્રીપ્સ વગેરે.

ખાસ કરીને અંગ્રેજી ભાષા શિક્ષણમાં પ્રાથમિક કક્ષાએ નીચે મુજબનાં શૈક્ષણિક સાધનોનો ઉપયોગ થાય છે.

- **Realia:** પ્રાથમિક કક્ષાએ અંગ્રેજી શીખવાડતી વખતે માતૃભાષાનો ઉપયોગ કરીને શબ્દનો અર્થ સમજાવવાને બદલે મૂળ વસ્તુ કે તેની પ્રતિકૃતિ દ્વારા બાળકોને અર્થ શીખવાડવામાં આવે તો બાળકો શબ્દનો અર્થ સરળતાથી સમજી શકે છે.

દા.ત. 'કેરી' અથવા તો તેની પ્રતિકૃતિ દર્શાવીને **'Mango'** નો અર્થ બાળકોને સરળતાથી અને ભાષાંતર કર્યા સિવાય શીખવાડી શકાય છે અને આ રીતે શીખવાડવાથી શિક્ષણકાર્ય રસપ્રદ બને છે. આમ, અંગ્રેજી શબ્દભંડોળ શીખવાડતી વખતે ઉપયોગમાં લેવાતી મૂળ વસ્તુ કે પ્રતિકૃતિને **"Realia"** તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. ખાસ કરીને, પ્રાથમિક કક્ષાએ શબ્દભંડોળ શીખવાડતી વખતે ""**Realia**"" નો ઉપયોગ વર્ગખંડમાં કરવામાં આવે છે.

- **Puppets:** બીજી ભાષા/ અંગ્રેજી શિક્ષણમાં શ્રવણ અને કથન કૌશલ્યના વિકાસ માટે પપેટ્સ દ્વારા વાર્તા કહેવાથી શિક્ષણ કાર્ય જીવંત બને છે.
- **Radio and tape recorder:** ચાર ભાષા કૌશલ્યોના વિકાસ માટે તથા પ્રત્યાયનલક્ષી અભિગમના વિકાસ માટે રેડિયો અને ટેપ રેકૉર્ડર ખૂબ ઉપયોગી શૈક્ષણિક સાધન છે. જેની મદદથી રેડિયો વાર્તાલાપ અને રેકોર્ડીંગ કરેલ ચર્ચા સંભળાવી શકાય છે.
- **Video tape and short film and movies:** વિષયવસ્તુને સંલગ્ન વિડીયો, ટૂંકી ફિલ્મો, ચલચિત્રોનો ઉપયોગ શૈક્ષણિક સાધન તરીકે કરવામાં આવે છે.

- **Charts, maps, pictures, graph, flash cards, sentence cards, time table, birthday calendar:** આ ઉપરાંત, ચાર્ટસ, નકશા, ચિત્રો, ગ્રાફ, શબ્દપટ્ટી, વાક્યપટ્ટી, સમયપત્રક, જન્મદિવસનું કેલેન્ડર વગેરે વર્ગખંડમાં ટાર્ગેટ ભાષા અંગ્રેજી શીખવાડવા માટે અને વિદ્યાર્થીઓ સાથે અંગ્રેજીમાં જ વાતચીત કરવા માટે આ પ્રકારના શૈક્ષણિક સાધનો ખૂબ ઉપયોગી થાય છે.
- **Worksheets:** શિક્ષક દ્વારા તૈયાર કરવામાં આવતી કાર્યપત્રિકા, જુદી જુદી પ્રવૃત્તિઓ પણ વિદ્યાર્થીઓને વર્ગખંડમાં વધારાની અંગ્રેજી શીખવાડવા માટે તથા વિદ્યાર્થીઓને જુદા જુદા ભાષાવિજ્ઞાનના પાસાઓ શીખવાડવા માટે ખૂબ મદદરુપ થઈ પડે છે.
- **Newspaper cuttings and topics from Magazine's:** ન્યુઝ પેપર કટીંગ અને સામયિકોના ટોપિક વગેરે જેવી પ્રમાણભૂત શૈક્ષણિક સાધન સામગ્રીઓનો ઉપયોગ વાચન કૌશલ્ય અને બીજા અન્ય કૌશલ્યના વિકાસ માટે કરવામાં આવે છે.
- **Language games and activities:** જુદા જુદા પ્રકારની શબ્દ રમતો જેવી કે ક્રોસવર્ડ પઝલ, શબ્દ શોધ જેવી રમતો વિદ્યાર્થીઓના શબ્દભંડોળ વધારવા માટે ખૂબ ઉપયોગી થઈ પડે છે.
- **Computer Assisted Language Learning (CALL):** આજના ટેકનોલોજીના જમાનામાં કમ્પ્યુટર દ્વારા ભાષાશિક્ષણ, એક મહત્ત્વનું ભાષાશિક્ષણનું પૂરક શૈક્ષણિક સાધન પૂરવાર થયું છે. આજે અંગેજી ભાષા શિક્ષણ માટે ઘણાં બધા સોફ્ટવેર પ્રોગ્રામ પ્રાપ્ય છે.
- **Mobile Assisted Language Learning (MALL):** અત્યારના સમયમાં મોબાઈલનો પણ કમ્પ્યૂટરની જેમ શૈક્ષણિક સાધન તરીકે ઉપયોગ થાય છે. આજે ઘણી બધી મોબાઈલ ટેકનોલોજી શોધાઈ છે, જે અંગ્રેજી ભાષા શિક્ષણમાં સરળતાથી વર્ગખંડમાં પ્રાપ્ય છે.

શૈક્ષણિક સાધન સામગ્રીને ચાર્ટ સ્વરુપે આ પ્રમાણે દર્શાવી શકાય.

4.5.2 Preparation of Low Cost Teaching Learning Materials:

RTE Act – 2009 પ્રમાણે પ્રાથમિક શાળાના બાળકોને ગુણવત્તાયુક્ત શિક્ષણની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. બજારના મોંઘા શૈક્ષણિક સાધનો બધી શાળાઓને પરવડી શકે તેમ નથી. તેથી ગુણવત્તાયુક્ત અંગ્રેજી ભાષાના શિક્ષણ માટે ઓછી કિંમતમાં અથવા

તો વિના મૂલ્યે, સરળતાથી પ્રાપ્ય અને **waste** માંથી બનાવી શકાય તેવાં શૈક્ષણિક સાધનો શાળાઓમાં જ શિક્ષકો અને વિદ્યાર્થીઓ સાથે મળીને બનાવે તે મહત્ત્વનું છે.

4.5.3 Project work in ELT: અંગ્રેજી ભાષાશિક્ષણમાં પ્રૉજેક્ટ કાર્ય:

4.5.3.1 Concept of Project work:

પ્રૉજેક્ટ એ બાબત છે જે વિદ્યાર્થીને જાતે સમજવામાં સહાયક બને. શિક્ષકે સમજાવેલી અધ્યયન બાબતની વધુ સ્પષ્ટતા માટે અને જાતે જ્ઞાન સંપાદન માટેની પ્રક્રિયા વધુ બળવત્તર બનાવવા માટે પ્રૉજેક્ટ કાર્યનું આયોજન થવું જરુરી છે. આ પધ્ધતિ દ્વારા ચીલાચાલુ શિક્ષણકાર્યમાંથી બહાર નીકળવાનું છે.

પ્રૉજેક્ટ પધ્ધતિમાં બે સિધ્ધાંતો કામ કરે છે. (1) ક્રિયા દ્વારા શિક્ષણ (2) અનુભવ દ્વારા શિક્ષણ

પ્રૉજેક્ટ પધ્ધતિનું હાર્દ સમજાવતાં જુદા જુદા કેળવણીકારોએ પોતાના વિચારો રજૂ કરતી વ્યાખ્યાઓ આપી છે.

"સામાજિક પરિસ્થિતિમાં સહૃદયતાપૂર્વક ચાલતી હેતુપૂર્ણ પ્રવૃત્તિઓનું નામ પ્રૉજેક્ટ."

- ડબલ્યુ એચ. ક્લિપેટ્રીક

"પ્રૉજેક્ટ એ વાસ્તવિક જીવનનો અંશ છે. જેનો શાળામાં પ્રયોગ કરવામાં આવે છે."

- પ્રો. બેલાર્ડ

"બાળક પોતાને મહત્ત્વની લાગતી સમસ્યાને હલ કરવા મુક્ત અને નૈસર્ગિક વાતાવરણમાં કાર્ય કરે છે ત્યારે પ્રૉજેક્ટ બની જાય છે."

– બર્ટન

4.5.3.2 Steps of project work (પ્રૉજેક્ટ–કાર્યના સોપાનો)

પ્રૉજેક્ટ–કાર્યના સોપાનો નીચે પ્રમાણે છે.

1) **પ્રૉજેક્ટની પસંદગી (Selection of project) :** બાળકની વયકક્ષાને ધ્યાનમાં રાખીને પ્રૉજેક્ટની પસંદગી કરવામાં આવે છે. વિદ્યાર્થીઓને પાઠ્યક્રમના કોઈ મુદ્દાના સંદર્ભમાં પ્રૉજેક્ટની પસંદગી કરવામાં આવે છે. ભાષાશિક્ષણમાં જોડકણાં, ગીતો, વાર્તા, પ્રમાણભૂત સાધન સામગ્રી, શબ્દભંડોળ, ભાષારમતો વગેરેનો સંગ્રહ જેવા પ્રૉજેક્ટ કરાવી શકાય. કેવા કેવા પ્રૉજેક્ટ કરી શકાય તેની નમૂનારુપ યાદી Topicના અંતે આપેલ છે.

2) **માહિતીના સ્રોત નક્કી કરવા (Decide the sources of information) :** પ્રૉજેક્ટ કાર્યની પસંદગી બાદ તે અંગેની જરુરી માહિતી કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરશો તે અંગે વિચારણા કરવી.

- જરુરી માહિતી મેળવવા માટે કોને કોને મળશો? ક્યાં જશો?
- લાઈબ્રેરીમાંથી પુસ્તકો કે જરુરી સંદર્ભ સ્ત્રોત ક્યાંથી પ્રાપ્ત કરશો?
- કેવા પ્રકારની સામગ્રીની જરુર પડશે?

3. **જૂથ રચના (Group formation) :** પ્રૉજેક્ટના વિષયવસ્તુ પ્રમાણે જૂથોની રચના કરવી. જૂથ મિશ્ર જાતિનું અને મિશ્ર ક્ષમતાવાળા વિદ્યાર્થીઓનું હોય તે જરુરી છે. જૂથમાં કાર્ય કરવાથી વિદ્યાર્થીઓમાં સહકારની ભાવનાની ખિલવણી થાય છે. દરેક જૂથના જૂથ નેતા પણ નક્કી કરવા. જો વર્ષમાં એક કરતાં વધુ પ્રૉજેક્ટ કરવાના હોય તો દરેક વખતે જૂથના સભ્યો બદલવા જોઈએ.

4) **પ્રૉજેક્ટનું આયોજન (Planning of project):** વિષય અને પેટા વિષય નક્કી કરી લીધા પછી પ્રૉજેક્ટનું આયોજન કરવું જરુરી છે. જૂથ સભ્યો એકબીજા સાથે ચર્ચા કરીને પ્રૉજેક્ટનું આયોજન કરે છે. આ પ્રકારના મુદ્દાની ચર્ચા પ્રૉજેક્ટના સંદર્ભે કરી શકાય :

- પ્રૉજેક્ટમાં રહેલી સમસ્યા નક્કી કરવી.
- આ અંગેની માહિતી કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરશો? કોને મળશો? ક્યાં જશો?
- પ્રૉજેક્ટમાં ઉપયોગી સાધન સામગ્રીની યાદી નક્કી કરવી.
- પ્રૉજેક્ટ દરમ્યાન સંભવિત મુશ્કેલીઓનો વિચાર કરવો.
- પ્રૉજેક્ટ માટે ખર્ચ અને સમયમર્યાદા નક્કી કરવા.
- પ્રૉજેક્ટ અંગેની માહિતીનું પૃથક્કરણ કરવું.
- કઈ બાબતમાં માર્ગદર્શનની જરુર પડશે?

5) **જૂથને માર્ગદર્શન આપવું (Group guidance) :**પ્રૉજેક્ટ દરમ્યાન શિક્ષકે સતત દરેક ગ્રુપમાં ધ્યાન રાખવાનું છે. પ્રૉજેક્ટ પસંદગીમાં, સમયપત્રક બનાવવામાં, માહિતી સ્રોતો પ્રાપ્ત કરવામાં કોઈ મુશ્કેલી પડે ત્યારે, કોઈ પ્રશ્ન સર્જાય ત્યારે શિક્ષક દરેક ગ્રુપને સતત મદદ કરે છે. તે સમયે કોઈ અધિકારીની કે અમુક સંસ્થાની મુલાકાત લેવા માટે વહીવટી મંજૂરી મેળવવામાં મદદ કરવી જોઈએ. આમ, પ્રૉજેક્ટના

અમલીકરણ દરમિયાન શિક્ષક સતત જરૂરી માર્ગદર્શન આપી **'Facilitator'** અને **'Guide'**ની ભૂમિકા ભજવશે.

6) **પ્રૉજેક્ટ અહેવાલની રજૂઆત/ ચર્ચા (Project presentation) :** બધા જૂથો કાર્ય પૂર્ણ થયા બાદ વર્ગખંડમાં એકઠા થશે. દરેક જૂથના નેતા પોતાના જૂથના કાર્યનો અહેવાલ રજૂ કરશે. રજૂઆત બાદ વર્ગના બાકીના વિદ્યાર્થીઓ સાથે ચર્ચા અને પ્રશ્નોત્તરી કરી શકાય. જેથી વર્ગના બધા વિદ્યાર્થીઓ પ્રૉજેક્ટથી માહિતગાર થાય. રજૂઆતમાં સમાવિષ્ટ મુદ્દા:

- પ્રૉજેક્ટ પસંદ કરવા પાછળનો હેતુ કયો છે?
- પ્રૉજેક્ટનું આયોજન કેવી રીતે કર્યું?
- પ્રૉજેક્ટ માટે જરુરી માહિતી કેવી રીતે એકત્રિત કરી?
- પ્રૉજેક્ટ દરમિયાન કઈ કઈ મુશ્કેલીઓ પડી?
- તે મુશ્કેલીઓનો હલ કેવી રીતે પ્રાપ્ત કર્યો?
- પ્રૉજેક્ટમાં કોણે કોણે મદદ કરી?
- પ્રૉજેક્ટમાં ક્યાં મજા આવી?
- પ્રૉજેક્ટ કાર્યમાંથી શું શીખવા મળ્યું?

7) **પ્રૉજેક્ટનું મૂલ્યાંકન (Evaluation of project work):** પ્રૉજેક્ટ દરમિયાન શિક્ષક અનૌપચારિક રીતે વિદ્યાર્થીઓના કાર્યનું નિરીક્ષણ કરશે. વિદ્યાર્થીઓની ખાસિયતો, સ્વભાવ, ખંત, કાર્યશીલતા વગેરે પરથી શિક્ષક મૂલ્યાંકન પ્રક્રિયા હાથ ધરશે. પ્રૉજેક્ટ એ સતત ચાલતી પ્રક્રિયા હોવાથી વિદ્યાર્થીઓમાં તર્કશક્તિ, ચિંતનશક્તિ, અને નિર્ણયશક્તિનો વિકાસ થાય છે. જેનું મૂલ્યાંકન કઠિન છે. સામાન્યત: પ્રૉજેક્ટ મૂલ્યાંકન માટે નીચે પ્રમાણે ગુણભાર નક્કી કરી શકાય.

વિષયવસ્તુ	આયોજન	ગુણવત્તા	ક્ષેત્રીય–કાર્ય	માહિતીનું પૃથક્કરણ ગોઠવણી /				રજૂઆત	જૂથની સામેલગીરી	કુલ
–	–	–	–	તાર્કિકતા	મૌલિકતા	માહિતીનું પ્રમાણ	સ્પષ્ટતા	–	–	–
05	10	05	40	05	05	05	05	10	10	100

4.5.3.3 Points to be kept in mind during a project work

પ્રોજેક્ટ કાર્ય દરમ્યાન ધ્યાનમાં રાખવાની બાબતો

- પ્રૉજેક્ટના હેતુઓ સ્પષ્ટ હોવા જોઈએ.
- પ્રૉજેક્ટનો વિષય વાસ્તવિક જરુરિયાતોમાંથી વિદ્યાર્થીઓ સાથે ચર્ચા કરી પસંદ કરવો જોઈએ.
- પ્રૉજેક્ટને લગતી સાધન–સામગ્રી સહેલાઈથી ઉપલબ્ધ હોય તે જોવું જોઈએ.
- પ્રૉજેક્ટ વિદ્યાર્થીઓની શારીરિક–માનસિક કક્ષાને અનુરૂપ હોવો જોઈએ.
- પ્રૉજેક્ટ રસપ્રદ અને પ્રવૃત્તિપોષક હોવો જોઈએ.
- પ્રૉજેક્ટ કાર્ય ચાલુ હોય ત્યારે શિક્ષકે સતત મૂલ્યાંકન અને નિરીક્ષણ કરતાં રહેવું.

4.5.3.4 Advantages of Project work પ્રૉજેક્ટ કાર્યના–ફાયદા :

- વિદ્યાર્થીઓમાં સંશોધનની દૃષ્ટિનો વિકાસ થાય છે.
- વિદ્યાર્થીઓને જૂથમાં કાર્ય કરવાની ટેવ પડે છે.
- વિદ્યાર્થીઓમાં પરસ્પર સહકારની ભાવના વિકસે છે.
- વિદ્યાર્થીઓ સતત પ્રવૃત્તિશીલ રહે છે.
- વિદ્યાર્થીઓમાં રહેલી સુષુપ્ત શક્તિઓનો વિકાસ થાય છે.
- વિદ્યાર્થીઓ માહિતીને યોગ્ય ક્રમમાં અને તાર્કીક રીતે ગોઠવીને રજૂઆત કરતાં શીખે છે.
- વિદ્યાર્થીઓમાં આત્મવિશ્વાસ વધે છે.
- આ રીતે મેળવેલ જ્ઞાન ચિરંજીવી બને છે.

4.5.3.5 Examples of Project work: નમૂનારૂપ પ્રોજેક્ટ: કાર્ય–

Subject: Derivation

Root	**Abstract Noun**	**Noun Agent**	**Adjective**	**Adverb**	**Antonym**	**Synonym**
ધાતુ	**ભાવવાચક નામ**	**કર્તૃવાચક નામ**	**વિશેષણ**	**ક્રિયાવિશેષણ**	**વિરુદ્ધાર્થી**	**સમાનાર્થી**
To collect ભેગું કરવું	Collection	Collector	Collective	Collectively	To scatter વીખેરવું	Togather ભેગું કરવું
To prefer પસંદ કરવું	Preference	Preferer	Preferable	Preferably	To discard નકારી દેવું	To choose પસંદ કરવું
To operate ચલાવવું	Operation	Operator	Operative	operatively	To stop અટકાવવું	To run ચલાવવું

નોંધ: આ રીતે પાઠ આધારિત શબ્દોનો ચાર્ટ બનાવી શકાય. જેમાં વિદ્યાર્થીઓ ડિક્ષનરીનો ઉપયોગ કરતાં શીખે છે.

4.5.3.c Use of Authentic Materials : સાબુનાં, ટૂથપેસ્ટનાં, કે બિસ્કિટસના રેપર્સના આધારે નીચે જેવી વિગતો મેળવવી.

1.	**Name of the product**	
2.	**Name of the company**	
3.	**Slogan of the product**	
4.	**Colour of the wrapper**	
5.	**Logo of the product**	
6.	**Price of the product**	
7.	**Date of manufacture**	
8.	**Weight**	
9.	**Content**	
10.	**Expiry date**	
11.	**List of words**	

ચાર્ટ પર જુદાં–જુદાં રેપર્સની માહિતી એકત્રિત કરી આકર્ષક રીતે તેની વર્ગખંડમાં રજૂઆત કરી શકાય.

સામાન્ય રીતે, બે પ્રકારના પ્રૉજેક્ટ–કાર્ય જોવામળે છે.

(1) **વિષય અનુબંધિત:** વિષયવસ્તુની સ્પષ્ટ સમજ માટે આ પ્રકારના પ્રૉજેક્ટ કાર્ય વિદ્યાર્થી પાસે કરાવવામાં આવે છે.

(2) **વિષય પૂરક જ્ઞાન કે માહિતી આપતા:** આ પ્રકારના પ્રૉજેક્ટ કાર્યમાં વિદ્યાર્થીઓને વિષયવસ્તુના પરિચય બાદ તેમાં વિશેષ જ્ઞાન સંપાદન માટેની તકો આપવાનું કાર્ય થાય છે.

અહીં કેટલાક નમૂનારુપ પ્રૉજેક્ટ –કાર્યનું લીસ્ટ આપ્યું છે. તે પ્રમાણેના પ્રૉજેક્ટ કાર્ય બાળકોને વય–કક્ષા અનુસાર શાળા કક્ષાએ કરાવી શકાય. પાઠ્યક્રમના કોઈ મુદ્દાના

સંદર્ભમાં આસપાસના પર્યાવરણમાંથી કોઈ એક બાબતને સમસ્યા તરીકે લઈ તેના ઉપર પણ પ્રૉજેક્ટ કાર્ય કરી શકાય.

- **Collection of English articles' cuttings from the magazines and newspapers :**

દૈનિક પત્રો, બાળ સામાયિકોમાં શિક્ષણ પોષક ઘણી માહિતી છપાતી હોય છે. તેના કટીંગ કાપીને એકઠા કરી શકાય. જેનો ઉપયોગ શિક્ષણ પાઠો સાથે સંદર્ભ પ્રમાણે કરી શકાય. દા.ત. – લેખકોના ફોટા, વૈજ્ઞાનિકોના ફોટા, નેતાઓના ફોટા, ક્રિકેટરોના ફોટા તથા તેમના જીવન વિશેની માહિતી, ઉપરાંત દુનિયામાં બનતી ઘટના અંગેના કટીંગ્સ....

- Collection of Advertised slogans in which English words are used. For Eg. – Thumps Up- ***"Taste Of The Thunder".***
- **On word building :** Collection of Synonyms, Antonyms, Phrases, Singular-Plural, Collection of Verbs and their past forms and past participles, Collection of Adjectives, Adverbs, Types of Noun.

By using educational websites : દુનિયાભરની માહિતી હાથમાં મૂકી દેનાર પ્રબળ માધ્યમ છે વેબ સાઈટ. આખા વિશ્વની શૈક્ષણિક માહિતી તમે ઘરે બેઠા જોઈ શકો છો. ઓક્સફોર્ડ ડિક્ષનરી કે બ્રિટાનિકા એનસાઈક્લોપિડિયા કે દુનિયાભરના પુસ્તકો વગેરેનું તમે ઈચ્છો તે જોઈને પ્રિન્ટ પણ મેળવી શકો છો.

Project on visits to different places: પ્રૉજેક્ટ–કાર્યમાં મુલાકાત પ્રવિધિ ખૂબ જ અસરકારક પરિબળ તરીકે વિકસાવી શકાય. આના દ્વારા વિદ્યાર્થીઓમાં વધુ ને વધુ આત્મશ્રધ્ધા અને સામાજિક્તા પ્રકટે છે. ટૂંકા, ધારદાર, પૂરક પ્રશ્ન પૂછવાની કલા ખાસ વિકસાવવી જરુરી છે. સામેની વ્યક્તિ સાથે સંવાદિતા સાધવાથી વિદ્યાર્થીના સંકોચભાવ, લઘુતાગ્રંથિ દૂર થાય છે.

ગ્રામ પંચાયત, પૉસ્ટ ઓફિસ, રેલ્વે સ્ટેશન, પોલીસ સ્ટેશન,બસ સ્ટેશન, હૉસ્પિટલ, સરકારી સંસ્થા, ફાયર બ્રિગેડ, ક્લબ, ફેક્ટરી, વ્યક્તિવિશેષની મુલાકાત લઈને પ્રશ્નોત્તરી દ્વારા જરુરી માહિતી એકઠી કરી શકાય છે.

આજે રેકોર્ડીંગની વ્યવસ્થા મોબાઈલ જેવા સાધનોમાં પણ સરળતાથી ઉપલબ્ધ હોઈ,રેકોર્ડ કરી લાવીને વર્ગમાં, શાળામાં અન્ય વિદ્યાર્થીઓને સંભળાવી શકાય છે.

Example: Visit to a blind school and find out how can you help visually challenged? Find out what is Braille

4.6 Using the classroom as a resource, Creating different resources and tasks for different learning levels, use of language lab

4.6.1 Using the classroom as a resource: વર્ગખંડનો સંસાધન તરીકેનો ઉપયોગ:

સંકલ્પના:

NCF-2005 (National Curriculum Frame Work – 2005)માં પ્રવૃત્તિઓ અને પ્રયોગો દ્વારા શિક્ષણ ઉપર ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે. તે અંતર્ગત વર્ગખંડમાં જ અંગ્રેજી ભાષા શિક્ષણમાં ઉપયોગી એવા સંસાધનો અને અધ્યયન માટેની સાધનસામગ્રીઓ વિદ્યાર્થીઓને પૂરી પાડવી. જેનો ઉપયોગ વિદ્યાર્થીઓ કરી પ્રવૃત્તિ દ્વારા શિક્ષણ પ્રાપ્ત કરે છે. ટૂંકમાં કહી શકાય કે, "એવા વર્ગખંડનું નિર્માણ કરવું, જેમાં ઉપલબ્ધ વિવિધ સાધનો અને સાહિત્યની મદદથી વિદ્યાર્થીઓની સંકલ્પના સ્પષ્ટ કરી શકાય."

1. **Classroom library:** 'વર્ગખંડ પુસ્તકાલય'એ શ્રેષ્ઠ સંસાધન છે. વર્ગખંડમાં જ એક કબાટમાં અંગ્રેજી વિષયના સંદર્ભ પુસ્તકો મૂકેલા હોય, જેનો ઉપયોગ વિદ્યાર્થીઓ જ્યારે પણ અભ્યાસમાં મુશ્કેલી પડે ત્યારે અથવા તો ફૂરસદના સમયે કરી શકે. જે તે ધોરણને અનુરુપ અંગ્રેજી શબ્દકોશ, અંગ્રેજી વ્યાકરણના પુસ્તકો, ચિત્ર વાર્તાઓ, અંગ્રેજી કવિતાઓ, જોડકણા, જોક્સ, ક્વીઝ, જનરલ નોલેજને લગતાં પુસ્તકો, અંગ્રેજી કૉમિક્સ, કહેવતો અને રુઢિપ્રયોગોનો કોશ, જીવન ચરિત્રો, એક્ટિવીટી બુક, એનસાઈક્લોપીડીયા (**Encyclopedia)**, ભાષા રમતો અંગેના પુસ્તકો, અંગ્રેજી નિબંધમાળા, વર્ણમાલા, અંગ્રેજી બાળ સામાયિકો જેવા કે 'અંગ્રેજી ચંપક' વગેરે વસાવી શકાય. પ્રોજેક્ટ દ્વારા શિક્ષણ અથવા જૂથ પ્રવૃત્તિમાં વર્ગખંડ પુસ્તકાલય ખૂબ જ ઉપયોગી થઈ પડે છે.

આ રીતે, બાળકોની અંગ્રેજી શિક્ષણ પ્રત્યેની રસ રુચિમાં વધારો કરી શકાય છે. ઉપરાંત, માત્ર પાઠ્ય પુસ્તકનો જ ઉપયોગ કરીને ભાષા શિક્ષણ મેળવવાની જે રુઢિગત પ્રણાલી ચાલી આવી છે, તે ધીમે ધીમે બદલી શકાશે. બાળકોને નાનપણથી જ સંદર્ભ સાહિત્યનો ઉપયોગ કરવાની ટેવ પાડી શકાય છે, જે તેમને ભવિષ્યમાં વિશેષ અભ્યાસમાં ખૂબ મદદરુપ થઈ પડશે . આ પુસ્તકોમાંથી પ્રોજેક્ટ કાર્ય પણ કરાવી શકાય અને તેની વર્ગખંડમાં રજૂઆત કરાવી શકાય.

2. **Computer/ L.C.D. : આજે કમ્પ્યુટર/ એલ.સી.ડી. (Liquid Crystal Display)** અને પ્રોજેક્ટરના ઉપયોગથી 'સ્માર્ટ ક્લાસ' બનાવી શકાય છે. જેના થકી

વિદ્યાર્થીઓને અદ્યતન જ્ઞાન આપી શકાય છે. નેટનો ઉપયોગ કરી વર્ગખંડમાં જ બાળકોને જ્ઞાનનો ભંડાર આપી શકાય છે. દા.ત. ગુગલમાં યુ ટ્યુબમાં સર્ચ કરવાથી અંગ્રેજી વાર્તાઓ અને રાઈમ્સના એનીમેશન સાથેના વિડીયો વિપુલ માત્રામાં ઉપલબ્ધ થાય છે. ઉપરાંત અંગ્રેજીમાં આવતાં સારા મહાનુભાવોના વાર્તાલાપ, દસ્તાવેજી ફિલ્મના વિડીયો વગેરે ડાઉનલોડ કરી બાળકોને બતાવી શકાય.

અંગ્રેજી શીખવા માટેની જુદી જુદી **Applications** નેટ ઉપર પ્રાપ્ય છે. તે પણ ડાઉનલોડ કરી શકાય.દા.ત. – **" Hello English"** વગેરે...

હવે તો **'ઈ–બુક લાઈબ્રેરી'** પણ પ્રાપ્ય છે. જેમાં મોંઘા પુસ્તકો ડાઉનલોડ કરી શકાય છે. આ ઉપરાંત સીડી/ ડીવીડી/ મોબાઈલ કે પેનડ્રાઈવના ઉપયોગ દ્વારા શિક્ષણ આપવાથી બાળકોની અંગ્રેજી શિક્ષણ પ્રત્યેની સૂગ દૂર કરી શકાય છે.

3. **Eduset/ BISAG: આજે એજ્યુ સેટ અને બાયસેગને (Bhaskaracharya Institute Of Space Application and Geo Informatics- Gandhinagar)** લીધે ઘણીબધી શૈક્ષણિક ચેનલો નિહાળી શકાય છે. જેમાં તજજ્ઞો દ્વારા શિક્ષણ આપવામાં આવે છે. તેમાં આવતાં વાર્તાલાપ, ચર્ચા, જુદી જુદી પ્રવૃત્તિઓ દ્વારા બાળકોને વિષયનું તલસ્પર્શી જ્ઞાન આપી શકાય છે.

4. **Taperecorder :** શૈક્ષણિક કેસેટ વગાડવા માટે ટેપરેકર્ડરનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. ઉપરાંત, શાળા સમય સિવાય આવતાં રેડિયોના પ્રોગ્રામ કે વક્તાની સ્પીચ કે બાળકોના ઉચ્ચારણ રેકોર્ડ કરવા માટે તેનો ઉપયોગ કરી વર્ગખંડમાં બાળકોને સંભળાવી શકાય છે.
5. **English corner :** વર્ગખંડમાં બુલેટિન બૉર્ડ ઉપર **'English corner'** બનાવી શકાય છે. જેમાં શિક્ષક અને વિદ્યાર્થીઓ મળીને અંગ્રેજી વિષયની ઉપયોગી માહિતી, કટીંગ્ઝ, કે પ્રોજેક્ટસ લગાવે છે. જેના લીધે વિદ્યાર્થીઓની સર્જનશક્તિ ખીલે છે.

આ ઉપરાંત, અંગ્રેજી વિષય શિક્ષણમાં ઉપયોગી એવા ફ્લેશકાર્ડ, ચાર્ટસ, ચિત્રો, ફ્લેનલ બોર્ડ, **O.H.P.,** પ્રતિકૃતિ વગેરે જેવા શૈક્ષણિક સાધન સામગ્રીથી વર્ગખંડ સજ્જ હોવો જરુરી છે. માત્ર બ્લેકબોર્ડ અને પાઠ્ય પુસ્તકની મદદથી શિક્ષણ કાર્યની સંકલ્પનાને બદલે નૂતન પ્રવાહોથી વાકેફ થઈને બાળકોને શ્રેષ્ઠ શિક્ષણ આપવાનો પ્રયત્ન કરવો. આજના આ ટેકનોલોજીના યુગમાં શિક્ષકે પણ સતત અપડેટ રહેવું અનિવાર્ય છે.

4.6.2 Creating differentiated resources and tasks for different learning levels:

Creating differentiated resources: આજે જુદા જુદા પ્રકારની ડિક્ષનરીઓ ઉપલબ્ધ છે. દા.ત. **Cambridge dictionary**માં ચિત્ર દ્વારા અઘરા શબ્દોના અર્થ સમજાવેલા હોય છે. જેના ઉપયોગ દ્વારા વિદ્યાર્થીઓના જ્ઞાનમાં વધારો કરી શકાય છે.

e.g.- Using picture dictionary as a resource book.

ચિત્રો ધરાવતા શબ્દકોશમાંથી વિદ્યાર્થીઓને જુદી જુદી વસ્તુઓ, પ્રાણીઓ, વાહનો વગેરે...ઓળખાવી શકાય.

- Identify the creatures.
- Identify the vessels.
- Identify the animals.

ચિત્રમાં રહેલા જુદા જુદા પ્રાણીઓના અંગો કોના છે ? તે ઓળખી તે પ્રાણીનું નામ કહો.

Task for different learning levels: દરેક વિદ્યાર્થીની શીખવાની ક્ષમતા જુદી જુદી હોય છે. વર્ગમાં ત્રણ પ્રકારના વિદ્યાર્થીઓ જોવા મળે છે– હોંશિયાર, મધ્યમ અને નબળા. જુદા જુદા લેવલના વિદ્યાર્થીઓ ઓળખવા માટે– પ્રશ્નો પૂછીને, તેમના અંગ્રેજી ઉચ્ચારણ ઉપરથી, અંગ્રેજી શબ્દોના વાચન જેવી પ્રવૃત્તિઓ કરાવી શકાય. શિક્ષક જો એક સરખી પ્રવૃત્તિ બધા વિદ્યાર્થીઓ માટે કરાવે તો ઘણી વખત વર્ગમાં બધા વિદ્યાર્થીઓને રસ પડતો નથી. આ માટે, વિદ્યાર્થીઓની ક્ષમતા પ્રમાણે પણ પ્રવૃત્તિ કરાવી શકાય. જે અંતર્ગત, વર્ગમાં **slow learners** હોય તેમના માટે વિશેષ પ્રવૃત્તિઓનું આયોજન કરી શકાય.

- **Peer or Group learning:** જોડી અથવા જૂથ કાર્ય દ્વારા વિદ્યાર્થીઓ સારી રીતે શીખી શકે છે. ગ્રુપમાં હોંશિયાર વિદ્યાર્થીઓની સાથે કામ કરતાં કરતાં **slow learners** પણ શીખે છે.
- **From words with same spelling but different pronunciation:** આવી પ્રવૃત્તિઓ દ્વારા વિદ્યાર્થીઓનું અંગ્રેજી શબ્દભંડોળ સમૃધ્ધ કરી શકાય છે.

e.g. **bear**- સહન કરવું / **bear-** રીંછ

4.6.3 Use of Language lab:

4.6.3.1 Concept of Language Lab:

પહેલાના સમયમાં ટેપ રેકૉર્ડરનો ઉપયોગ ભાષા પ્રયોગશાળામાં થતો હતો, આજે હવે ડીજીટલ યુગમાં કમ્યુટરનો ઉપયોગ થાય છે. જેમાં શિક્ષકના કમ્પ્યુટર સાથે દરેક વિદ્યાર્થીઓના કમ્પ્યુટર જોડાયેલા હોય છે. જેથી શિક્ષકના માર્ગદર્શન પ્રમાણે વિદ્યાર્થીઓ કામ કરે છે.

ભાષા પ્રયોગશાળા બાળકોના ઉચ્ચારણ સુધારવા માટે તથા સારું અને સાચું બોલતાં શીખે તે માટે ખૂબ ઉપયોગી છે. તે માટે ખાસ રેકોર્ડીંગ અને હેડફોનની વ્યવસ્થા કરેલી હોય છે. બાળકોની અંગ્રેજી કથન શૈલી અને મુખવાચનના મહાવરા માટે ભાષા પ્રયોગશાળામાં બાળકોનું રેકોર્ડીંગ કરીને ફરીથી તેમને જ સંભળાવવામાં આવે છે. જેથી કરીને તેઓ સ્વમૂલ્યાંકન કરી શકે છે. ઉચ્ચારણ સુધારણા માટે **B.B.C. (British Broadcasting Corporation)** ન્યુઝ અથવા અંગ્રેજી વાર્તાલાપ હેડફોન દ્વારા સંભળાવવામાં આવે છે. આજે બજારમાં બાળકો માટે સ્પોકન અંગ્રેજી શીખી શકે તેવી સીડી ઉપલબ્ધ છે, જેમાં એક વાક્ય કે શબ્દ બોલ્યા બાદ થોડી વાર અટકવામાં આવે છે. તે દરમ્યાન બાળકો પણ તે જ શબ્દ કે વાક્યનું પુન: ઉચ્ચારણ કરે છે. અંગ્રેજી કવિતાનો લય –તાલ, ગદ્યનું વાચન કેવી રીતે કરવું તે આદર્શ ઉદાહરણ બાળકોને સંભળાવીને શીખવાડી શકાય છે.

આધુનિક ભાષા પ્રયોગશાળા ડીઝીટલ લેંગ્વેજ લેબ, મલ્ટીમીડીયા લેંગવેજ લેબ, લેંગવેજ મીડીયા સેન્ટર અને મલ્ટીમીડીયા લર્નીંગ સેન્ટર વગેરે જેવા નામોથી પણ ઓળખાય છે.

ભાષા પ્રયોગશાળાનો મુખ્ય હેતુ વિદ્યાર્થીઓ ભાષા શીખવાની પ્રવૃત્તિઓમાં સક્રિય ભાગ લે અને પરંપરાગત વર્ગખંડમાં જે શક્ય નથી તેનો વધુ ને વધુ મહાવરો કરે.

4.6.3.2 Advantages of language lab:

- શિક્ષક સામાન્ય વર્ગખંડમાં એક સાથે બધા વિદ્યાર્થીઓના ઉચ્ચારણ ઉપર ધ્યાન ન આપી શકે. જ્યારે **language lab**માં દરેક બાળક ઉપર વ્યક્તિગત ધ્યાન આપી શકાય છે.
- **Language lab**માં બાળકોના રેકોર્ડીંગ પણ **Save** કરી શકાય છે.
- સામાન્ય વર્ગખંડ કરતાં **language lab**માં શિક્ષક – વિદ્યાર્થી વચ્ચે ખૂબ સરસ આદાન પ્રદાન થાય છે.

- શરમાળ વિદ્યાર્થી વર્ગખંડમાં બોલતાં ડરે છે. જ્યારે **language lab**માં શરમાળ વિદ્યાર્થી પણ આખા વર્ગનો સામનો ન કરવાનો હોવાથી સક્રિય રીતે ભાગ લે છે.
- સામાન્ય વર્ગખંડમાં ઉચ્ચારણનું શિક્ષણ કાર્ય કંટાળાજનક બને છે. જ્યારે **language lab** દ્વારા શિક્ષણ કાર્ય જીવંત અને રસપ્રદ બને છે.
- આજના હાઈટેક યુગમાં બાળકોના પ્રત્યાયન કૌશલ્યનો વિકાસ એમના ઉજ્જવળ વ્યવસાયિક ભવિષ્ય માટે ખૂબ જરુરી છે. **Language lab** દ્વારા આ કૌશલ્યનો વિકાસ સારી રીતે કરી શકાય છે.

આમ, ભાષા પ્રયોગશાળા બાળકોની કથન શૈલીનો વિકાસ કરવા માટે ખૂબ મદદરુપ થઈ પડે છે. પ્રાથમિક કક્ષાએ જો અવા કોઈ શૈક્ષણિક સાધનો શાળામાં ઉપલબ્ધ ન હોય તો ટેપ રેકોર્ડર કે મોબાઈલમાં આપેલ રેકોર્ડીંગની સુવિધાનો ઉપયોગ

4.7 Summary:

આજે શિક્ષણ અને પરીક્ષણ કેવા હોવા જોઈએ? તે સમજવું ખૂબ જરુરી છે. વિષય વસ્તુની માત્ર માહિતી પ્રાપ્ત થવાને બદલે જીવન વ્યવહારમાં મેળવેલ જ્ઞાનની સમજ પ્રાપ્ત થાય તેવું શિક્ષણ આપવું જોઈએ. માત્ર પરીક્ષાલક્ષી જ ભણાવી ગોખણપટ્ટીને ઉત્તેજન આપવુ નહિ. વિદ્યાર્થી નવી જાણકારીને માત્ર કંઠસ્થ કરીને પરીક્ષામાં રજૂ કરવાને બદલે તેને ફરીથી જીવનમાં વાપરી બતાવે તેવું મૂલ્યાંકન થવું જોઈએ.

આજના હાઈટેક યુગમાં ઈન્ટરનેટની મદદ લઈને વિષયના શિક્ષણ માટે કઈ વેબસાઈટ ઉપયોગી છે તે શોધી કાઢો. વર્ગની કક્ષાને અનુરૂપ ચિત્ર કે એનિમેશન પેન ડ્રાઈવમાં લઈ તેનો શૈક્ષણિક સાધન તરીકે વર્ગમાં ઉપયોગ કરી શકાય. માત્ર ચોક – ડસ્ટર અને પાઠ્ય પુસ્તકનો જ શૈક્ષણિક સાધન તરીકે ઉપયોગ કરવો તે રુઢિગત પ્રણાલીથી ભણાવવાને બદલે પ્રોજેક્ટ પધ્ધતિ જેવી પધ્ધતિ દ્વારા વિદ્યાર્થીઓને જાતે નવું નવું પાઠ્ય પુસ્તક સિવાય પણ શીખતા કરી શકાય.

અંગ્રેજી ભાષા શિક્ષણમાં કમ્પ્યુટરનો ઉપયોગ કરી વિદ્યાર્થીઓને અંગ્રેજી શુધ્ધ ઉચ્ચારણની તાલીમ આપી શકાય છે. વર્ગખંડનો જ સંસાધન ખંડ તરીકે ઉપયોગ કરવામાં આવે તે અંગ્રેજી ભાષાશિક્ષણમાં અનિવાર્ય છે. વિવિધ પ્રવૃત્તિસભર શિક્ષણ દ્વારા બાળકોનો અંગ્રેજી ભાષા શિક્ષણનો "હાઉ" દૂર કરી શકાય છે. વર્ગમાં હોશિયાર, મધ્યમ અને નબળા વિદ્યાર્થીઓ માટે વિવિધતાસભર પ્રવૃત્તિઓનું આયોજન કરી શકાય. જૂથ/ જોડી કાર્ય દ્વારા પણ વિદ્યાર્થી–વિદ્યાર્થી વચ્ચેનો વર્ગ વ્યવહાર સ્થાપી શકાય છે.

આ સાથે પરિશિષ્ટમાં નમૂનારુપ અંગ્રેજી પાઠ આયોજન આપવામાં આવેલ છે. આયોજનનો મુખ્ય હેતુ દીવાદાંડી સમાન છે. પરંતુ, સમય સંજોગોનુસાર આયોજનમાં ફેરફાર કરી શકાય છે.

4.8 Self Learning:

1. What do you assess through Listening skill? શ્રવણ કૌશલ્યમાં શું ચકાસી શકાય?
2. What do you assess through Speaking skill? કથન કૌશલ્યમાં શું ચકાસી શકાય?
3. What do you evaluate in language? ભાષામાં મુખ્યત્વે શેની ચકાસણી કરવી?
4. What is a portfolio? પોર્ટફોલિયો એટલે શું?
5. What is the importance of a portfolio? પોર્ટફોલિયોનું મહત્ત્વ શું છે?
6. How would you assess a student portfolio? વિદ્યાર્થીના પોર્ટફોલિયોમાં તમે શું લખશો?
7. What should a teacher do to improve an error and mistakes of the students?

   વિદ્યાર્થીમાં રહેલ error and mistake ને સુધારવા શિક્ષકે શું કરવું જોઇએ?
8. How does a teacher's diary prove useful for measuring student's progress?

   વિદ્યાર્થીના માપનની પ્રગતિ માટે શિક્ષકની ડાયરી કેવી રીતે ઉપયોગી બની શકે?
9. What is lesson planning? પાઠ આયોજન એટલે શું?
10. Explain the importance of lesson planning.
    પાઠ આયોજનનું મહત્ત્વ સમજાવો.
11. How many types of lesson planning are there? Mention them.
    પાઠ આયોજનના કેટલા પ્રકાર છે? કયા કયા? નામ આપો.
12. Which are the fundamental points remembering for lesson?
    પાઠ અંગે યાદ રાખવાના પાયાના મુદ્દા કયા છે?
13. Write any three language games with example for learning vocabulary.

શબ્દભંડોળ શીખવવા માટેની કોઈ પણ ત્રણ ભાષારમતો ઉદાહરણ સાથે લખો.

14. On which point should we focus in the Lesson planning for English language?
ભાષાના પાઠ આયોજનમાં શેના ઉપર ભાર મૂકવામાં આવે છે?

15. Reading lessonમાં કયા ભાષાતત્ત્વો ઉપર ભાર મૂકવામાં આવે છે?

16. What is 'Realia'? 'Realia' એટલે શું?

17. Give the full form 'CALL'. ('CALL' નું પૂરું નામ આપો.)

18. Give the full form 'MALL'. ('MALL' નું પૂરું નામ આપો.)

19. What is project? Clarify. પ્રૉજેક્ટ એટલે શું? સંકલ્પના સ્પષ્ટ કરો.

20. પ્રૉજેક્ટ પધ્ધતિ કયા બે સિધ્ધાંતો પર કામ કરે છે?

21. Explain steps of project work in detail. પ્રૉજેક્ટ–કાર્યના સોપાનો વિગતે જણાવો.

22. What matters should one keep in mind while doing project work?
પ્રૉજેક્ટ કઈ બાબતો ધ્યાનમાં રાખશો કાર્ય દરમિયાન .

23. Explain the benefits of project-work. પ્રૉજેક્ટ.કાર્યના ફાયદા જણાવો–

24. Prepare a project according to any authentic material.
કોઈપણ ઑથેન્ટિક મટિરીઅલ આધારિત પ્રૉજેક્ટ તૈયાર કરો.

25. 'Using the classroom as a resource' clarify the concept.
'વર્ગખંડનો સંસાધન ખંડ તરીકે ઉપયોગ' સંકલ્પના સ્પષ્ટ કરો .

26. Which types of activites should be done for making English teaching interesting?
અંગ્રેજી શિક્ષણને રસપ્રદ બનાવવા વર્ગખંડમાં કેવા પ્રકારની પ્રવૃત્તિઓ હાથ ધરી શકાય? સમજાવો.

27. What is 'E Library'? 'ઈ લાઈબ્રેરી' એટલે શું?

28. Give the full form of 'BISAG'. 'BISAG' નું પૂરું નામ જણાવો.

29. Give the full form of 'L.C.D.'. 'L.C.D.' નું પૂરું નામ જણાવો.

30. What is the main objective of language lab? ભાષા પ્રયોગશાળાનો મુખ્ય હેતુ શું છે?

31. By which other name is modern language lab known?
આધુનિક ભાષા પ્રયોગશાળા બીજા કયા નામોથી ઓળખાય છે?

32. Why language lab is used? ભાષા પ્રયોગશાળાનો ઉપયોગ શા માટે કરવામાં આવે છે?

33. Explain the benefits of language lab. ભાષા પ્રયોગશાળાના ફાયદા જણાવો.

34. Explain about the sources of Authentic material.
પ્રમાણભૂત સાધન સામગ્રીના પ્રાપ્તિસ્થાનો વિશે સમજાવો.

4.9 Reference:

1. English Language Teaching, First year, Gujarat State School Textbook, Gandhinagar- 2008
2. સર્વ શિક્ષા અભિયાન, શિક્ષક સજ્જતા તાલીમ, ધો.–6 થી 8, વર્ષ: 2015–2016
3. English Language Teaching, Second Year, Gujarat State School Textbook, Gandhinagar- 2008
4. Jadeja, Rajendrasinh, A Glossary of ELT, English Language Teaching 2002, H.M. Patel Institute, Vallabh Vidyanagar-388120
5. Amando López Valero, Eduardo Encabo Fernández, and Others, Teachers' attitudes towards correcting students'written errors and mistakes.
6. Huang, Joanna, Error Analysis in English Teaching : A Review of Studies.
7. Continuous and Comprehensive Evaluation, CBSE, Board of education
8. English Language Education for Two Year D.El.Ed. course (2014) West Bengal Board of Primary Education .
9. Sophie Loannou, Georgiou and Pavlos, Assessing Young Learners Published by Oxford.
10. https://www.unige.ch/fapse/logopedie/files/2814/1285/1088/cain-article2bis.pdf
11. https://www.sedl.org/reading/framework/assessment.html
12. https://teachereducationindia.wordpress.com/2012/07/21/anecdotal-records-an-important-means-of-evaluating-learners/
13. http://www.york.ac.uk/res/crl/readme.html
14. The Journal of English Language Teaching India, Vol.: 57/1, August-2015, Jan.-Feb.-2015.
15. Teaching and Learninng English, A source book for Teachers and Teacher-Trainers, by M.L.Tickoo, Orient Blackswan.

16. Hedge, Tricia, Funded by the British Govert., Oxford University Press, 1988.
17. Larsen, Diane & Freeman, Editor- Russell N Campbell, William E. Rutherford, Techniques and Principles in Language Teaching, Oxford Second Edition.
18. પટેલ કાંતિલાલ, મો. (સં.) (2004), પ્રૉજેક્ટ – પ્રવૃત્તિ દ્વારા શિક્ષણ, સંદર્ભ ગ્રંથ શ્રેણી, ગુજરાત માધ્યમિક શિક્ષણ બોર્ડ, ગાંધીનગર પ્રેરિત, ભાવિક પ્રકાશન.
19. કોર્સ – 3, અભ્યાસક્રમ અને વર્ગવ્યવહાર, ડી.એલ.એડ. અભ્યાસક્રમ મોડ્યુલ (અજમાયશી) પ્રથમ વર્ષ (સત્ર – 1)
20. https://en.wikipedia.org/wiki/Language_lab

I. Model Lesson Plan

Lesson planning -1

Speech Lesson

Activity Based Lesson plan

Name of the trainee: .... Class: .... Roll No. ....

Name of the school: .... Village: ....

Std: 5th Period: 3rd Sub.: English Unit: 4 , Activity – 11(A) 'Lemonade'

Date:.............................. **Day: ....**

Objectives:

Comprehension: Listening short instructions and respond to them.

Communication: Do greetings and respond to them appropriately.
To receive information, ask like –Wh questions and give answer of those questions.

Application: Be able to learn 500 words along with loan words and use them.
Be able to describe daily actions.Expression: Narrate the object in one or two sentence.

Creativity: Sing an Action song and do actions.

Methods of Teaching

Teaching Method: Direct Method

Approach: Communicative Approach, Functional Approach.

Technique: Demonstration, Listen and do, Pair work.

Skills: Blackboard skill

Teaching-Learning Materials

Textbook: English Std: 5th (G.S.B. of School textbooks)

Reference book: Teacher's Navigator-3 (Std-5), S.Y. Module, Gala Dictionary.

Teaching Aids: Flash cards, chart of fruits and vegetables.

Available material: Realia, Roll up board

Stages of the Lesson	Analysis of Objectives	Teaching Points	Teaching Aids	Teacher's Activity	Pupils' Activity
Class Arrangement	The pupil enjoys English rhymes and becomes aware of their sounds.	**Action song:** (Std:5,Unit:4, Activity-7, page:75)	Roll Up Board, pointer	The trainee teacher will tell the students to sit properly in the classroom and ask them to sing an action song with him/ her.	The pupils will sing a rhyme with the teacher.
PreTask Activity	The teacher tests previous knowledge of the pupils.	1) Fruits: Apple, chickoo, Grapes... 2) Vegetables: Lemon, Carrot, Cauliflower. 3) I like Lemon Juice.	chart of fruits and vegetables	The trainee teacher will ask some questions to motivate the pupils. **1)** Give the name of fruits. **2)** Give the name of vegetable s **3)** Which juice do you like?	The pupils will give the answers of the questions.

Stages of the Lesson	Analysis of Objectives	Teaching Points	Teaching Aids	Teacher's Activity	Pupils' Activity
Clarification Of The Unit	The pupil knows about the unit.	Sub: English Unit : 4 Activity :11(A) Lemonade	Chalk, Duster	Today we will learn "How to make Lemonade?". The trainee teacher will notedown the name of unit on the blackboard	The pupils will know about the unit.
Teaching Learning Experiences For the Achievement Of Objectives	The pupil knows about the things and verbs which are used in making Lemon Juice.	**Things:** **Verbs:** Glass Take Water Add Lemon Stir Sugar Squeeze Spoon a pinch of Salt	Glass, water, Lemon, Salt, Sugar, spoon, Flashcards, Chalk, duster	**<u>Activity : 1</u>** The trainee teacher will introduce the things which are used in making of lemon juice to the pupils with the help of flashcard and realia. The trainee teacher will introduce verbs by action and flashcards. Then note down the words on the blackboard.	The pupils will know about the things and verbs which are useful in making Lemon Juice.

Stages of the Lesson	Analysis of Objectives	Teaching Points	Teaching Aids	Teacher's Activity	Pupils' Activity
	The pupil knows about the process of making Lemon Juice.	Steps of making Lemon Juice: Take a glass of water. Add one spoon of sugar in it. Squeeze a lemon into it. Add a pinch of salt in it. Stir it with a spoon.	Glass, water, Lemon, Salt, Sugar, spoon	**<u>Activity : 2</u>** The trainee teacher will make lemon juice and tell the students to observe it.	The pupils will know about the process of making Lemon Juice.
	The pupil does the activity.	'Listen and do' Activity		**<u>Activity : 3</u>** The trainee teacher will tell the pupils to make Lemonade themselves in a group.	The pupils will make Lemonade themselves.
Evaluation	The pupil discribes the process of making lemonade.	લીંબુનો શરબત બનાવવાની રીત અંગ્રેજીમાં બોલો.		The trainee teacher will tell the pupils to speak about the process of making lemonade.	The pupils will speak the process of making lemonade.
Assignment	The pupil writes the process.	**Exercise** Points: pieces of oranges – crush - sugar	chalk, duster	The trainee teacher will tell the students to write the process of making 'Orange Juice'.	The students will notedown homework in their notebook.

Blackboard Work

"Natural Juice is good for health."

Sub: English **Std: 5**
Unit:4 **Date:**
Activity-11(A)"Lemonade" **Day:**

Things:	**Verbs:**
Glass	Take
Water	Add
Lemon	Stir
Sugar	Squeeze
Spoon	
a pinch of Salt	

Feedback

Positive Aspects

-
-

Suggestions

-
-

Stages of the Lesson	Analysis of Objectives	Teaching Points	Teaching Aids	Teacher's Activity	Pupils' Activity
Class Arrangement	The pupil understands simple instructions and takes part in group games.	**Game "Clap, Clap"** Pupils one after another begin to count 1,2,3,4; but number 5 is their enemy. So No 5 will not say but clap. 5 or any number which has 5 in it like 15,25,35,45 etc. will not say.		The teacher will tell the pupils to sit properly in the classroom and introduce the **'Clap, Clap, Clap'** game. The teacher will ask the pupils to play this game.	The pupils will play the game with the teacher

Stages of the Lesson	Analysis of Objectives	Teaching Points	Teaching Aids	Teacher's Activity	Pupils' Activity
					.
PreTask Activity	The teacher tests previous knowledge of the pupils.	1. It is a pen. 2. It is a ball.	different coloured pens, sketch pens, water colour bottles, balls,chalk sticks, kites	The teacher will ask some questions to the students. 1. What is it? (by showing pen) 2. What is it? (by showing ball) The teacher will tell the pupils to make group of things which are of same colour.	The pupils will give answers of the questions. The pupils will divide the things accordinng to their colours.
Clarification Of The Unit	The pupil knows about the unit.	Sub: English Unit: 2, 'Things around us'. (Name of Colour)	Chalk, Duster	The teacher will say like this— Friends! You know the Name of Colours in Gujarati. Today we will learn the 'Names of Colours' in	The pupils will know about the unit.

Stages of the Lesson	Analysis of Objectives	Teaching Points	Teaching Aids	Teacher's Activity	Pupils' Activity
				English. The teacher will notedown the name of unit on the blackboard.	
Teaching Learning Experiences For the Achievement Of Objectives	The pupil knows about 'Name of Colours' in English.	**RED:** It is a red pen. It is a red kite. It is a red ball. It is a red flower. **YELLOW:** It is a sunflower. A sunflower is yellow. The Sun isyellow. **GREEN:** It is a ladies finger. The ladies finger is green. A leaf is green. **ORANGE:** It is a ball It is a kite. It is orange. **BLUE:** This is a car. It is blue. An umbrella is blue.	different coloured things like flowers, kites, balls, pens, sketch pens, water colour bottles, ribbons, toy cars, etc...., charts of colours Flashcards, Chalk, duster	**<u>Activity : 1</u>** The teacher will introduce the 'Name of Colours' with the help of flashcard and different things / charts. 1. What is it? (by showing pen) Then note down the words on the blackboard.	The pupils will know about the colours and take part in the discussion. The pupils will answer the questions.
	The pupil speaks the name	**<u>Balloonman:</u>** It is a red balloon. It is an orange balloon.	different colour balloons	**<u>Activity : 2</u>** The teacher will introduce the balloon-man to the pupils and tell them to	The pupils will find out the suggested

Stages of the Lesson	Analysis of Objectives	Teaching Points	Teaching Aids	Teacher's Activity	Pupils' Activity
	of colours.			show suggested colour of balloons.	colour balloon.
	The pupil rearranges the letters and writes out the name of the colours correctly.	**<u>Activity : 3</u>** **<u>Game:</u>** **<u>"COLOURS"</u>** રંગોના નામ નીચે આપેલા છે. પરંતુ તેના અક્ષરો ભેગા થઈ ગયાં છે. અક્ષરોને યોગ્ય રીતે ગોઠવી નીચેના દરેક નામ ફરીથી લખો. e r e g – e -- n g n a e _ r _ n _ e	Roll up board	**<u>Activity : 3</u>** The teacher will tell the students to play a **game – "COLOURS".** Name of colours are given. But the letters are mixed up. Pupils are asked to rearrange the letters and write out each name correctly.	The pupils will rearrange the letters and write out each name correctly.
Evaluation	The pupil matches properly.	રંગના કાર્ડની સામે તેના અંગ્રેજી નામ જોડકાં જોડો. <u>Colour</u> | <u>Name</u> ☐ | orange ☐ | red ☐ | blue ☐ | yellow	Flashcards, colour cards, flannel board	The teacher will tell the students to match the name of colours and their colour card properly on the flannel board.	The pupils will match the colour card and their names properly.
Assignment	The	Exercise આપેલ કાર્ય પત્રિકામાં સૂચના મુજબ રંગ પૂરો.	chalk, duster,	The teacher will tell the	The pupils

Stages of the Lesson	Analysis of Objectives	Teaching Points	Teaching Aids	Teacher's Activity	Pupils' Activity
	pupil fills up the colour in the worksheet.	(નોંધના અંતે પ્રત આપેલ છે.)	worksheets	pupils to fill up the suggested colour in given worksheet.	will note down home work in their notebook.

Blackboard Work

"All the colours are beautiful"

Sub: English

Std: 4th

Unit:2 Date:

' Name of Colour'

Day:

Name of Colours

RED

Feedback

Positive Aspects

-
-
-

Suggestions

-
-
-

Assignment

નીચે આપેલ સ્માઈલીમાં સૂચવેલ રંગ પૂરો.

Yellow

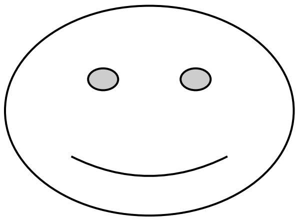

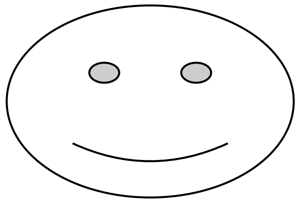

Green

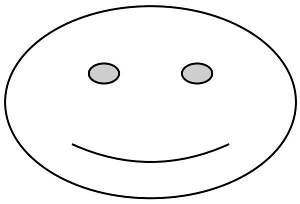

Red

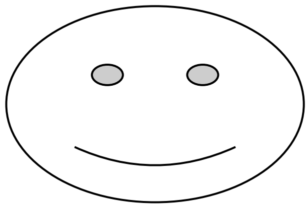

Lesson Planning -2

Reading Lesson

Name of the trainee: .... Class: .... Roll No. ....

Name of the school: .... Village: ....

Std: 8th (Semester- 1) Period: 5th Sub.: English Unit: 2 'LMBB: Learn more be brighter', (Comparative Degree)

Date:.................................. Day: ....

Objectives:

Comprehension: Be able to listen complex instructions, read and respond to them.
Be able to classify the picture, graph, story and content of the paragraph.

Communication:- Be able to ask inversion questions and give answers of those questions.
ask 'Wh' question to receive information,

Application: Be able to give presentation about the activies that occur in known areas.

Expression: Be able to say about one's' likes, dislikes and favourite characteristics of people, birds, animals and objects.

Methods of Teaching

Teaching Method: Direct Method

Approach: Communicative Approach, Functional Approach,Situational Approach

Technique: Read and do, Demonstration, Listen and say, Pair work.

Skills: Blackboard skill

Teaching-Learning Material

Textbook: English Std: 8th (G.S.B. of School textbooks)

Reference book: S.Y. module, Gala Dictionary.

Teaching Aids: Pictures, Magic box, Chits, Cardsheet of drill table

Available material: Realia, Roll up board, Flannel board, pointer

<table>
<tr><th>Stages of the Lesson</th><th>Analysis of Objectives</th><th>Teaching Points</th><th>Teaching Aids</th><th>Teacher’s Activity</th><th>Pupils’ Activity</th></tr>
<tr><td>Class Arrangement</td><td>The pupil understands simple instructions and takes part in the game.</td><td>Game: “ADD A LETTER”
Example:
1. got
2. arm_
ago _arm
3.hat_ 4. oil_
_hat _ oil
5. not_ _not.</td><td>Roll up board</td><td>The teacher will tell the pupils to add a letter
1) at the end :
2) at the beginning</td><td>The pupils will play game – Add a Letter.</td></tr>
<tr><td>PreTask Activity</td><td>The teacher tests previous knowledge of the pupils.</td><td><table><tr><th><u>Big</u></th><th><u>Small</u></th></tr><tr><td>dog</td><td>Cat</td></tr><tr><td>pencil</td><td>Eraser</td></tr><tr><td>10 rs. note</td><td>5 rs. note</td></tr><tr><td>parrot</td><td>sparrow</td></tr><tr><td>bat</td><td>ball</td></tr></table></td><td>picture of a dog and cat, parrot and a sparrow, 10 rs. and 5 rs. note, pencil and eraser</td><td>The trainee will present different pictures, things and tell the students to divide things according to their size –‘small’ or ‘big’.
1) Who is big? (by showing the picture of cat and dog)
2)Who is small?
3) What is big</td><td>The pupils will give the answers of the questions.</td></tr>
</table>

				and small? (by showing pencil and eraser) 4) Which note is big? and which one is small? (by showing 5 `. note and 10 rs. note) 5) Which bird is big and which one is small?	
Clarification Of The Unit	The pupil knows about the unit.	Sub: English Unit : Unit: 2 'LMBB: Learn more be brighter', (Comparative Degree)	Chalk, Duster	Today we will learn the use of **'Comparative Degree'** in English. The trainee will notedown the name of unit on the blackboard.	The pupils will know about the unit.
Teaching Learning Experiences For the Achievement Of Objectives	The pupil knows about the adjectives used in comparative degree	**<u>Adjectives used in comparative Degree:</u>** big – bigger small – smaller tall – taller short – shorter	Chalk, duster, realia	**<u>Activity : 1</u>** The trainee will introduce the adjectives used in	The pupils will know about adjectives used in comparative

		fat – fatter thin – thinner • Rani is taller than Sanjana.		comparative degree with the help of different examples and flash cards. • Who is taller? (by comparing Rani and Sanjana) Then note down the words on the blackboard.	degree.
	The pupil knows about the comparative degree.	1) A bus is faster than -----------. 2) A train is longer than ----------- 3) A bus is slower than ------------ 4) A bullet train is faster than ----- .	Roll up board	**<u>Activity : 2</u>** With the help of different situations, the trainee will introduce the formula of comparative degree. 1) What is faster? bus or bicycle 2) What is longer? train or bullock	The pupils will know about the usage of comparative degree. The pupils will fill up the blanks by using the clue words.

				cart 3) What is slower? bus or plane 4) What is faster? bullet train or bike.	
	The pupil makes sentences of comparative degree themselves.	**Activity : 3** મેજીક્બોક્સમાંથી ચિટ્ઠી ઉપાડો અને તેમાં આપેલ શબ્દોનો ઉપયોગ કરી અર્થપૂર્ણ આખું વાક્ય બનવો. Mango – chikoo A Mango is bigger than a chikoo. Giraffe – tiger Horse – dog Gold – silver	magic box, chit	**Activity : 3** The trainee will tell the pupils to pick up the chit from the magic box and tell them to frame sentence by using clue words.	The pupils will frame the sentences by using the clue word.
Evaluation	The pupil makes the sentences from the drill table.	નીચેના કોઠા પરથી વાક્યો બનાવો. (આ પ્લાનના અંતે કોઠો મૂકેલ છે.)	Flannel board, card sheet of a drill table, pointer	The trainee will tell the pupils to make sentences from the drill table and tell	The pupils will make the sentences from the drill table.

				them to read them aloud one by one.	
Assignment	The pupil does the homework.	**Exercise** યુનિટ–2 એક્ટીવીટી–5(પાના નં–18) લખવી.	chalk, duster	The trainee teacher will tell the pupils to write the Unit -2, Activity -5 (page: 18)	The pupils will notedown homewok in their notebooks.

Blackboard Work

"Charity is better than Mercy."

Sub: English **Std: 8**

Unit: 2 **Date:**

'LMBB: Learn more, be brighter'

Day:

(Comparative Degree)

Adjectives used in comparative Degree:

tall – taller short – shorter Rani is taller than Sita.

Feedback

Positive Aspects

-
-
-

Suggestions

-
-
-

Evaluation Test

Sub: English **Std: 8**

Unit: 2 **Date:**

'LMBB: Learn more, be brighter' **Day:**

(Comparative Degree)

Make sentences from the drill table.

India	**is bigger**	**than**	**the Neem tree.**
Ahmedabad	**is thicker**		**the Himalaya.**
The banyan tree	**is longer**		**Sri Lanka.**
The Ganga	**is smaller**		**Gandhinagar.**
Girnar	**is larger**		**the Sabarmati.**

Example: The Ganga is longer than the Sabarmati.

1. **..**
2. **..**
3. **..**
4. **..**

Stages of the Lesson	**Analysis of Objectives**	**Teaching Points**	**Teaching Aids**	**Teacher's Activity**	**Pupils' Activity**
Class Arrangement	The pupils sit properly in the classroom.	**<u>Rhyme:</u>** (Std:6, 2nd sem.,Unit:2, Activity:1, page-14)	Roll up board, pointer	The trainee teacher will greet the pupils and sing a rhyme.	The pupils will sing the rhyme with the trainee

					teacher.
PreTask Activity	The teacher tests previous knowledge of the students.	**<u>Riddles</u>** 1) I am the king of the forest, 2) I have a long mane, 'Gir'forest is my favourite home, Who am I? ---------- 3) I am a big animal, I have a long trunk, I like to play with water very much, Who am I? ---- ------	Roll up board, pointer	The trainee teacher will read some riddles and ask them to solve.	The pupils will solve the riddles.
Clarification Of The Unit	The pupil knows about the unit.	Sub: English Unit: 2 A Ship can Walk Activity – 5 Paragraph writing 'A camel'	Chalk, Duster	Today we will learn to write a paragraph writing 'A Camel' in English The trainee teacher will notedown the name of unit on the blackboard.	The pupils will know about the unit.
Teaching Learning Experiences For the		**<u>Difficult words:</u>** **desert:** land where there is	picture of the camel, thick	**<u>Activity : 1</u>** The trainee teacher will introduce the	

Achievement Of Objectives	The pupil knows about the meaning of the difficult words.	only hot sand and no water **thick:** by showing two books, one is thick and another is thin,(thick*thin) **stomach:** by showing belly **leaves:** plural of leaf **thorns:** one type of plant, made of thorns **hump:**back of body, which is big	and thin books, leaves, thorns Flashcards, Chalk, duster	picture of camel and disscuss about the difficult words with the help of flash cards. The trainee teacher will introduce the difficult words by using them in a sentence or with the help of picture / realia or by antonym. Then note down the words on the blackboard.	The pupils will learn the difficult words.
	The pupil knows about the content of the paragraph.	**<u>Points:</u>** The camel has a big hump-padded feet – big stomach – store water and food in it – eat thorons – can walk on burning sand – ship of the desert		**<u>Activity : 2</u>** The te acher will discuss about the paragraph writing and notedown the points on the blackboard.	The pupils will know about the content of the paragraph.
	The pupil knows	આપેલ વાક્ય ખોટું હોય તો સુધારીને ફરી		**<u>Activity : 3</u>** The trainee teacher will give a worksheet to	The pupils will

	about how to write.	લખો. (નોંધને અંતે પ્રત આપેલ છે.)		the pupils and ask them to write the answer in it.	write the answer in the workshe et.
Evaluation	The pupil makes the sentence by using wordcards and sticks them on the flannel board.	આપેલ શબ્દકાર્ડ ગોઠવી આખું વાક્ય બનાવો. (નીચે પ્રત આપેલ છે.)	Flashcar ds, Flannel board, pins,	The trainee teacher will divide the pupils in a group and tell them to rearrange the sentences by using the given word cards. Then ask them to stick them on a flannel board.	The pupils will rearrang e the sentenc es and stick them on the flannel board.
Assignmen t	The pupil writes the paragraph .	**<u>Exercise</u>** 'A camel' ઉપર ફકરો લખી લાવવો.	chalk, duster	The trainee teacher will tell the pupils to write the paragraph on 'A camel'.	The pupils will notedow n homewo rk in their noteboo ks.

Blackboard Work

"Love the Animals."

Sub: English **Std: 5**

Unit: 2 **Date:**

A Ship can Walk **Day :**

Activity – 5 Paragraph writing - 'A camel'

Points:

The camel has a big hump- padded feet – big stomach – store water and food in it – eat thorns – can walk on burning sand – ship of the desert

Feedback

Positive Aspects **Suggestion**

Activity -3

વાક્ય ખોટું હોય તો સુધારીને ફરીથી લખો.

1) The camel has a big hump. – True
2) The camel has flat feet. – False
   Ans: The camel has padded feet.
3) The camel can not live without drinking water for many days. – False
   Ans: The camel can live without drinking water for many days.
4) The lion is the ship of the desert. – False
   Ans: The camel is the ship of the desert.

Evaluation test

આપેલ શબ્દકાર્ડ ગોઠવી વાક્ય બનાવો.

The	**camel**	**has**	**a hump.**
The	**camel**	**has**	**padded feet.**
The	**camel**	**has**	**a big stomach.**
The	**camel**	**can store**	**food and water in its body.**
The	**camel**	**can walk**	**on thorns.**
The	**camel**	**is**	**the ship of the desert.**

Reference

1. English Language Teaching, First year, Gujarat State School Textbook, Gandhinagar- 2008
2. Playway to English Language Games, by Damyanti J Umra, Second Edition-2006.
3. Enlish for Primary Teachers, A handbook of activities and classroom language by Mary Slattery and Jane Willis : Oxford University Press-2001.
4. Primary Vocabulary Box, Wordgames And Activities For Younger Learners by Caroline Nixon And Michael Tolinson : Cambridge University Press- 2003.
5. A Glossary of ELT, English Language Teaching 2002, Publisher: Rajendrasinh Jadeja, Principal, H.M.Patel Institute of English Training and Research, Vallabh Vidyanagar, Gujarat, India.
6. The Journal of English Language Teaching India, Vol.: 57/1, August-2015, Jan.-Feb.-2015.
7. Teaching and Learninng English, A source book for Teachers and Teacher-Trainers, by M.L.Tickoo, Orient Blackswan.
8. Approaches and Methods in Language Teaching, by Jack C. Richards And Theodorc S. Rodgers, Cambridge Language Teaching Library, cambridge University Press.
9. Writing – Tricia Hedge, Funded by the British Govert., Oxford University Press, 1988.
10. Techniques and Principles in Language Teaching, by Diane Larsen & Freeman, Oxford Second Edition, Series Editors- Russell N. Campbell, William E. Rutherford.

(V) A Glossary of ELT

1. Authentic materialis

વાસ્તવિક ચીજ–વસ્તુઓ, જાહેરાતના કટીંગ્સ વગેરે.

2. Linguistics – ભાષાવિજ્ઞાન – The study of language.

જેમાં ભાષાના ઘણા ક્ષેત્રો જેવા કે, ભાષાની ઉત્પત્તિ, ધ્વનિશાસ્ત્ર, વાક્યનું બંધારણ (સિન્ટેક્ષ), અર્થ અંગેનો અભ્યાસ (સિમાન્ટિક્સ), (પ્રેગ્મેટિક્સ), ભાષાના કાર્યો, ભાષાના જુદા જુદા અભિગમો વગેરે સાંકળી લેવામાં આવે છે.

3. Language Proficiency – ભાષા સજ્જતા

ભાષા સજ્જતા એટલે કોઈ પણ માણસની ભાષાનો ઉપયોગ કરવાની આવડત અથવા કૌશલ્ય. વ્યક્તિની જે તે ભાષા સારી રીતે બોલવાની, સમજવાની, વાંચવાની, તથા લખી શકવાની સજ્જતા.

4. Language 1 – First Language – Source Language

કોઈપણ વ્યક્તિની માતૃભાષા તેની પ્રથમ ભાષા તરીકે ઓળખાય છે.

5. Language 2 – Second Language – Target Language (here English as Language-2/ Target Language) - લક્ષ્ય ભાષા

કોઈપણ વ્યક્તિ માતૃભાષા સિવાય અન્ય ભાષા શીખે ત્યારે તે બીજી ભાષા તરીકે ઓળખાય છે.

6. Language Laboratory / lab –

એક કક્ષ જ્યાં ભાષા શિક્ષણમાં દા.ત.– ઉચ્ચારણના મહાવરા માટે વ્યક્તિગત બૂથ ટેપ અથવા કેસેટ રેકૉર્ડીંગની સગવડ હોય અને સાથે શિક્ષક માટેના કંટ્રોલ બૂથની સગવડ પણ હોય.

7. Pedagogy -

શિક્ષણની એક શાખા, જ્યાં શિક્ષણના જુદાં–જુદાં ક્ષેત્રો જેવા કે, શિક્ષણનો ઈતિહાસ અને તત્ત્વજ્ઞાન, મનોવિજ્ઞાનનું સાઈકોલોજી, શૈક્ષણિક વ્યવસ્થાપન, મૂલ્યાંકન, અને શિક્ષણની વિવિધ પધ્ધતિઓનો અભ્યાસ કરવામાં આવે છે.

8. Flashcard – ફ્લેશ કાર્ડ

વર્ગખંડમાં ભાષા શિક્ષણમાં શૈક્ષણિક સાધન તરીકે વપરાતા કાર્ડ જેના ઉપર શબ્દ, વાક્ય કે ચિત્ર દોરેલું હોય.

9. Functions of Language - ભાષાનાં કાર્યો

ભાષાના મુખ્ય ત્રણ કાર્યો છે: વર્ણન, રજૂઆત અને સામાજિક પ્રત્યાયન. એટલે કે, વાસ્તવિક માહિતી પૂરી પાડવાનું, માહિતી મેળવવાનું, પરિચય કરાવવો, સમાજના લોકો વચ્ચે સંબંધ બાંધવા તથા જાળવી રાખવા વાતચીતનું કાર્ય, સંબોધન, સરખામણી વગેરે. આ ઉપરાંત લેખન અને કથનનો સમાવેશ પણ કરવામાં આવે છે.

Objectives of English Language Teaching at the elementary level

The goal of teaching the second language at the primary level is to ensure that the students are able to speak and write in that language. The students have to have the good grasp not only on the second language but also on the first language.

1) Comprehension (અર્થગ્રહણ):

Std: 3		Std: 4		Std: 5	
1.3.1	ટૂંકી પરિચિત વાર્તા સાંભળી પ્રવૃત્તિ કરી શકશે. Be able to listen to a short familiar story and enact it.	1.4.1	ટૂંકી પરિચિત વાર્તામાંના objects ને અંગ્રેજી નામચિત્ર સાથે જોડી શકશે. Be able to joint the picture of short familiar story's object with English names.	1.5.1	ટૂંકી પરિચિત વાર્તા સાંભળી પૂછેલી વિગતો શોધી શકશે. Be able to listen to a short familiar story and find out asked information.
1.3.2	ટૂંકી સૂચનાઓ સાંભળી તેનો પ્રતિભાવ આપી શકશે. Be able to listen to short instructions and respond to them.	1.4.2	રમત રમવા માટે ટૂંકી સૂચનાઓ સાંભળી તે પ્રમાણે ક્રિયા કરી શકશે. Be able to listen to short instructions for playing game and perform activities accordingly.	1.5.2	ટૂંકી સૂચનાઓ સાંભળી તે પ્રમાણે ક્રિયા (activities) કરી શકશે. Be able to listen to short instructions and perform activities accordingly.
1.3.3	સ્થળ, વસ્તુની વિગત સાંભળી અને ઓળખી શકશે. Be able to listen to and identify details about places and objects.	1.4.3	સ્થળ, વસ્તુની વિગત સાંભળી દર્શાવી શકશે. Be able to listen to and indicate the description of place and objects.	1.5.3	સાંભળેલી વિગતોને આધારે ચિત્ર દોરી શકશે. Be able to draw the picture according to the instructions given.
1.3.4	વસ્તુના વર્ણનને	1.4.4	વસ્તુ, વ્યક્તિ અને	1.5.4	વાર્તા, પરિચ્છેદનું

	આધારે સાંભળીને વસ્તુ ઓળખી શકશે. Be able to identify the objects according to its description.		સ્થળનું વર્ણન સાંભળીને ઓળખી શકશે. Be able to recognise the object, person and place after listening to its description.		વાંચન કરી અર્થગ્રહણ કરી શકશે. Be able to comprehend story, paragraph reading.
		1.4.5	શબ્દોને અનુરૂપ ચિત્ર સાથે જોડી શકશે. Be able to join the names with their related pictures.	1.5.5	વાક્યોને અનુરૂપ ચિત્ર સાથે જોડી શકશે. Be able to join the names with their related pictures.

Std: 6		Std: 7		Std: 8	
1.6.1	ટૂંકી પરિચિત વાર્તાઓ સાંભળી અને સહાયક સામગ્રીની મદદથી કહી શકશે. Be able to listen to short familiar stories and narrate them with the help of materials (pictures etc...)	1.7.1	વાર્તાઓ સાંભળી પોતાના શબ્દોમાં વાર્તા કહી શકશે. Be able to listen to stories and narrate them in their own words.	1.8.1	વાર્તાઓ સાંભળી, વાંચી અને પોતાના શબ્દોમાં લખી શકશે. Be able to listen to / read stories and write them in their own words.
1.6.2	સૂચનાઓ સાંભળી, વાંચી અને તેનો પ્રતિભાવ આપી શકશે. Be able to listen to/ read instructions and respond to them accordingly.	1.7.2	પ્રસ્તાવ મૂકી શકે અને પ્રસ્તાવનો સ્વીકાર અને અસ્વીકાર કરી શકશે. Be able to put proposals and accept or reject them.	1.8.2	સંકુલ સૂચનાઓ સાંભળી, વાંચી અને તેનો પ્રતિભાવ આપી શકશે. Be able to listen to / read complex instructions and respond to them accordingly.
1.6.3	વિગતો સાંભળી, વાંચીને ચિત્ર, રમકડાં	1.7.3	વિગતો સાંભળી, વાંચીને ચિત્ર, રમકડાં	1.8.3	અર્થપૂર્ણ સંદર્ભમાં આપેલા શબ્દો, વાક્યો

	અને વસ્તુ બનાવી શકશે. Be able to make toys and objects, draw picture after listening to/reading the content.		અને વસ્તુ બનાવી શકશે. Be able to make toys and objects, draw picture, after listening to /reading the content.		અને પરિચ્છેદનું મૂકવાચન કરી શકશે. Be able to do silent reading of given words, sentences, and paragraphs.
1.6.4	અર્થપૂર્ણ સંદર્ભમાં આપેલા શબ્દો અને વાક્યોનું મૂકવાચન કરી શકશે. Be able to do silent reading of given words and sentences in meaningful context.	1.7.4	અર્થપૂર્ણ સંદર્ભમાં આપેલા શબ્દો, વાક્યો અને પરિચ્છેદનું મૂકવાચન કરી શકશે. Be able to do silent reading of given words, sentences, and paragraphs in meaningful context.	1.8.4	વાર્તા, પરિચ્છેદ અને કાવ્ય સમજી અર્થગ્રહણ કરી શકશે. Be able to understand and comprehend the story, paragraph and poem.
1.6.5	વાર્તા, પરિચ્છેદનું વાચન કરી અર્થગ્રહણ કરી શકશે. Be able to read and comprehend the story, paragraph.	1.7.5	વાર્તા, પરિચ્છેદ અને કાવ્ય સમજી અર્થગ્રહણ કરી શકશે. Be able to do understand and comprehend the story, paragraph and poem.	1.8.5	ફકરાનું શ્રુતલેખન કરી શકશે. Be able to take dictation of a given paragraph.
1.6.6	અર્થપૂર્ણ વાક્યોનું અનુલેખન કરી શકશે. Be able to do transcription of the meaningful sentences.	1.7.6	ફકરાનું અનુલેખન કરી શકશે. Be able to do transcription of the paragraph.	1.8.6	પરિચ્છેદમાંથી અતાર્કિક વિગતો તારવી અને તેને સુધારી શકશે. Be able to identify the illogical content from the paragraph and improve it.
1.6.7	અર્થપૂર્ણ વાક્યોનું શ્રુતલેખન કરી શકશે. Be able to take dictation of the meaningful sentences.	1.7.7	ફકરાનું શ્રુતલેખન કરી શકશે. Be able to take dictation of the paragraph.	1.8.7	ઘટના તેમજ વાર્તાનાં પાત્રોની લાક્ષણિકતા, સ્થળો અને ઘટના ક્રમની વિગતો તારવી

					શકશે. Be able to identify the incident the characteristics of characters, places and chronological order of the incidents occurring in the story.
1.6.8	આપેલી વિગતોમાંથી અતાર્કિક શબ્દો તારવી તેને બદલે યોગ્ય શબ્દોનો ઉપયોગ કરી શકશે. Be able to identify the illogical words from the given text and replace them by using proper words.	1.7.8	આપેલી વિધાનોમાંથી અતાર્કિક શબ્દો તારવી અને વિધાન સુધારી શકશે. Be able to identify the illogical words from the given statements and improve them.	1.8.8	ચિત્ર, ગ્રાફ, નકશા, વાર્તા અને પરિચ્છેદની વિગતોનું વર્ગીકરણ કરી શકશે. Be able to classify the picture, graph, map, story and content of the paragraph.
1.6.9	ઘટના તેમજ વાર્તાનાં પાત્રો, સ્થળો અને ઘટના ક્રમની વિગતોની તારવણી કરી શકશે. Be able to identify the incident and characters of story and places. Also remember chronological order of the incidents.	1.7.9	ઘટના તેમજ વાર્તાનાં પાત્રો, સ્થળો અને ઘટના ક્રમની વિગતોની તારવણી કરી શકશે. Be able to identify the incident, characters of story and places. Also remember chronological order of the incidents.		
1.6.10	ચિત્ર અને પરિચ્છેદની વિગતોનું વર્ગીકરણ કરી શકશે. Be able to classify the pictures and content of	1.7.10	ચિત્ર અને પરિચ્છેદ કે ગ્રાફના આધારે વિગતનું વર્ગીકરણ કરી શકશે. Be able to classify the content according to		

	the paragraph.		pictures and paragraph or graph.		

2) Communication (પ્રત્યાયન) :

Std: 3		Std: 4		Std: 5	
2.3.1	દૈનિક અભિવાદનોનો ઉપયોગ કરી શકશે અને તેનો પ્રતિભાવ આપી શકશે. Be able to use the daily greetings and respond to them appropriately.	2.4.1	દૈનિક અભિવાદનોનો ઉપયોગ કરી શકશે અને તેનો પ્રતિભાવ આપી શકશે. Be able to use the daily greetings and respond to them appropriately.	2.5.1	અભિવાદન કરી તેનો પ્રતિભાવ આપી શકશે. Be able to greet people and respond to them appropriately.
2.3.2	સૂચના મુજબ પ્રતિભાવ આપી શકશે. Be able to respond to the instructions appropriately.	2.4.2	અરસ-પરસ સૂચના મુજબ પ્રતિભાવ આપી શકશે. Be able to respond to each other according to the instructions.	2.2.5	સૂચના મુજબ સંવાદ કરી શકશે. Be able to interact with people according to instructions.
2.3.3	ઊલટ પ્રશ્નોના ટૂંકા જવાબ આપી શકશે. Be able to respond to the inversion questions	2.4.3	ઊલટ પ્રશ્નોના ટૂંકા જવાબ આપી શકશે. Be able to respond to the inversion questions	2.5.3	ઊલટ પ્રશ્નો પૂછી તેવા પ્રશ્નોના જવાબ આપી શકશે. Be able to ask inversion questions and respond to them.
2.3.4	Wh – પ્રશ્નોના ટૂંકા જવાબ આપી શકશે. Be able to give short answers to Wh – questions.	2.4.4	Wh – પ્રશ્નોના ટૂંકા જવાબ આપી શકશે. Be able to give short answers to Wh – questions.	2.5.4	માહિતી મેળવવા Wh – પ્રશ્નો(Who, Where, What, How many) જેવા પ્રશ્નો પૂછી અને તેવા પ્રશ્નોના જવાબ આપી શકશે. Be able to gather information by asking Wh – questions such

					as (Who, Where, What, How many) and give answer of those questions.
				2.5.5	પરિચિત પરિસ્થિતિમાં સંવાદ કરી શકશે. Be able to converse with people in familiar situations.

Std: 6		Std: 7		Std: 8	
2.6.1	પરિચિત પરિસ્થિતિમાં પ્રસંગને અનુરુપ અભિવાદન કરીને અભિવાદનનો પ્રતિભાવ આપી શકશે. Be able to greet and respond to them in familiar situations, according to event.	2.7.1	પરિચિત પરિસ્થિતિમાં પ્રસંગને અનુરુપ અભિવાદન કરીને અભિવાદનનો પ્રતિભાવ આપી શકશે. Be able to greet and respond to them in familiar situations, according to event.	2.8.1	ઊલટ પ્રશ્નો પૂછી તેવા પ્રશ્નોના જવાબ આપી શકશે. Be able to ask inversion questions and respond to them.
2.6.2	વિનંતી કરી અને વિનંતીનો પ્રતિભાવ આપી શકશે. Be able to request and respond to them.	2.7.2	વિનંતી કરી અને વિનંતીનો પ્રતિભાવ આપી શકશે. Be able to request and respond to them.	2.8.2	માહિતી મેળવવા Wh – પ્રશ્નો(Who, Where, What, Why, When, How many) જેવા પ્રશ્નો પૂછી અને તેના પ્રશ્નોના જવાબ આપી શકશે. Be able to gather information by asking Wh – questions such as (Who, Where, What, Why, When, How many) and to respond to them.
2.6.3	ઊલટ પ્રશ્નો પૂછી તેવા	2.7.3	ઊલટ પ્રશ્નો પૂછી તેવા	2.8.3	વ્યવહારિક અને નાટકીય

	પ્રશ્નોના જવાબ આપી શકશે. Be able to ask inversion questions and respond to them.		પ્રશ્નોના જવાબ આપી શકશે. Be able to ask inversion questions and respond to them.		સંવાદ કરી શકશે. Be able to communicate in dialogue form and dramatize.
2.6.4	માહિતી મેળવવા Wh – પ્રશ્નો(Who, Where, What, Why, When, How many) જેવા પ્રશ્નો પૂછી અને તેવા પ્રશ્નોના જવાબ આપી શકશે. Be able to gather information by asking Wh – questions such as (Who, Where, What, Why, When, How many) and to respond to them.	2.7.4	માહિતી મેળવવા Wh – પ્રશ્નો(Who, Where, What, Why, When, How many) જેવા પ્રશ્નો પૂછી અને તેવા પ્રશ્નોના જવાબ આપી શકશે. Be able to gather information by asking Wh – questions such as (Who, Where, What, Why, When, How many) and to respond to them.	2.8.4	પોતાના ગમા, અણગમા અને લાગણીઓને સંવાદમાં દર્શાવી શકશે. Be able to express one‘s own likes / dislikes and emotions in dialogue form.
2.6.5	પરિચિત પરિસ્થિતિમાં સંવાદ કરી શકશે. Be able to interact in familiar situations.	2.7.5	પરિચિત પરિસ્થિતિમાં સંવાદ કરી શકશે. Be able to interact in familiar situations.		

(2) Application (વ્યવહારુ ઉપયોજન) :

Std: 3		Std: 4		Std: 5	
3.3.1	લૉનવર્ડ્ઝ સહિત આશરે 50 જેટલા શબ્દો જાણી અને તેનો ઉપયોગ કરી શકશે. Be able to use 50 words along with the loan words.	3.4.1	લૉનવર્ડ્ઝ સહિત આશરે 150જેટલા શબ્દો જાણી અને તેનો ઉપયોગ કરી શકશે. Be able to use 150 words along with the loan words.	3.5.1	લૉનવર્ડ્ઝ સહિત આશરે 500જેટલા શબ્દો જાણી અને તેનો ઉપયોગ કરી શકશે. Be able to use 500 words along with the loan words.

3.3.2	વસ્તુઓનો નિર્દેશ કરી શકશે. Be able to indicate the objects.	3.4.2	This/That નો ઉપયોગ કરી વસ્તુઓનો નિર્દેશ કરી શકશે. Be able to indicate the objects by using This/That.	3.5.2	પોતાના માતા-પિતા, ભાઈ-બહેન અને મિત્રોનો સામાન્ય પરિચય આપી શકશે. Be able to introduce of one's own parents, brother-sister , friends, etc,.
3.3.3	વ્યવસાયકારોને ઓળખી શકશે. Be able to identify professionals.	3.4.3	કાર્યને વ્યવસાય સાથે જોડી શકશે. Be able to connect work with professions.	3.5.3	There is/ There are નો ઉપયોગ કરી વસ્તુઓના સ્થાનનો નિર્દેશ કરી શકશે. Be able to indicate objects at their place by using There is/ There are.
3.3.4	આભાર માની શકશે. Be able to express gratitude.	3.4.4	આભાર માની શકશે અને દિલગીરી વ્યક્ત કરી શકશે. Be able to express gratitude and express apology.	3.5.4	રોજિંદા જીવનની અને વર્તમાન સમયની ક્રિયાઓનું વર્ણન કરી શકશે. Be able to describe daily/routine activities.
		3.4.5	અંગ્રેજી કેપીટલ અને સ્મોલ લેટર્સની જોડીઓ બનાવી શકશે. Be able to make pairs of English capital and small letters. e.g. A,a / H,h	3.5.5	પોતાની અને અન્યની માલિકી પ્રદર્શિત કરી શકશે. Be able to convey one's own ownership and ownership of others.
				3.5.6	સ્થાનિક વ્યવસયકારોનો પરિચય મેળવી અને આપી શકશે.

					Be able to gather information about local professionals and introduce them.
				3.5.7	વાચન અને ઉચ્ચાર વચ્ચેનો સંબંધ તારવી શકશે. Be able to understand the correlation between the word and its sound. (articulation)
				3.5.8	શબ્દકોશનો ઉપયોગ કરી શબ્દ વિશેની માહિતી મેળવી શકશે. Be able to use dictionary and get information about words.

Std: 6		Std: 7		Std: 8	
3.6.1	લૉનવર્ડઝ સહિત આશરે 5 00જેટલા નવા શબ્દો જાણી અને તેનો ઉપયોગ કરી શકશે. Be able to use approximately 500 new words along with the loan words.	3.7.1	લૉનવર્ડઝ સહિત આશરે 5 00જેટલા નવા શબ્દો જાણી અને તેનો ઉપયોગ કરી શકશે. Be able to use approximately 500 new words along with the loan words.	3.8.1	લૉનવર્ડઝ સહિત આશરે 5 00જેટલા નવા શબ્દો જાણી અને તેનો ઉપયોગ કરી શકશે. Be able to use approximately 500 new words along with the loan words.
3.6.2	કુટુંબના સભ્યો, શિક્ષકો, મિત્રો અને અન્ય પરિચિતોનો સામાન્ય પરિચય મેળવી શકશે અને આપી શકશે. Be able to introduce the family members, teachers, friends and	3.7.2	અપરિચિત વ્યક્તિઓનો સામાન્ય પરિચય મેળવી શકશે અને આપી શકશે. Be able to gather information and introduce unknown persons.	3.8.2	અપરિચિત વ્યક્તિનો સામાન્ય પરિચય મેળવી શકશે. Be able to gather information and introduce unknown persons.

	other people.				
3.6.3	વસ્તુઓનાં સ્થાન અને સ્થળોનો નિર્દેશ કરી શકશે. Be able to locate the place of objects and indicate other places.	3.7.3	વસ્તુઓનાં સ્થાન અને સ્થળોનો નિર્દેશ કરી શકશે. Be able to locate the place of objects and indicate other places.	3.8.3	પોતાના પરિચિત ક્ષેત્રમાં બનતી ક્રિયાઓ અને બનેલા પ્રસંગોની ટૂંકમાં રજૂઆત કરી શકશે. Be able to make a short presentation of activities and events that occurred in known areas.
3.6.4	વર્તમાન અને ભૂતકાળની ઘટનાઓની વિગતો અલગ તારવી શકશે. Be able to differentiate the present and the past incidents.	3.7.4	પરિચિત ક્ષેત્રમાં બનતી ક્રિયાઓનું વર્ણન કરી શકશે. Be able to describe activities that occurred in known areas.	3.8.4	વાચન અને ઉચ્ચાર વચ્ચેનો સંબંધ તારવી શકશે. Be able to understand the correlation between the word and its sound. (articulation)
3.6.5	પરિચિત ક્ષેત્રમાં બનેલી ક્રિયાઓનું વર્ણન કરી શકશે. Be able to describe activities that occurred in known areas.	3.7.5	વાચન અને ઉચ્ચાર વચ્ચેનો સંબંધ તારવી શકશે. Be able to understand the correlation between the word and its sound. (articulation)	3.8.5	ભવિષ્યની સંભાવનાઓ અને આયોજનોનું વર્ણન કરી શકશે. Be able to describe future possibilities and planning.
3.6.6	વ્યવસાયકારોનો પરિચય મેળવીને આપી શકશે. Be able to identify professionals and introduce them.	3.7.6	ભવિષ્યની સંભાવનાઓ અને આયોજનોનું વર્ણન કરી શકશે. Be able to describe future possibilities and planning.	3.8.6	સ્થાનિક પર્યાવરણમાં ઉપલબ્ધ અંગ્રેજી(bills, forms, advertisement etc.) વાંચી શકશે. Be able to read English words available in local environment (bills, forms, advertisements etc.)
3.6.7	પરિચયક્ષેત્રની ભવિષ્યની ક્રિયાઓનું	3.7.7	સ્થાનિક પર્યાવરણમાં ઉપલબ્ધ અંગ્રેજી(bills, forms, advertisements,	3.8.7	પત્ર કે e-mail લખી શકશે અને તેનો જવાબ આપી

	વર્ણન કરી શકશે. Be able to describe future actions of familiar areas.		licence etc.) વાંચી શકશે. Be able to read English words available in local environment (bills, forms, advertisement, licence etc.)		શકશે. Be able to write letters and e-mails and reply them.
3.6.8	પોતાની અને અન્યની શક્તિઓ અને ક્ષમતાઓ અંગે પ્રશ્નો પૂછી અને તેવા પ્રશ્નોના જવાબ આપી શકશે. Be able to ask questions related about one's own abilities and of other's and give answers to their questions.	3.7.8	મિત્રો અને પરિચિતોને પત્ર લખી અને તેનો જવાબ આપી શકશે. Be able to write letters to friends and acquaintances and reply to them.	3.8.8	પુસ્તકાલયમાંથી વાર્તાના પુસ્તકો, બાળ સામાયિકો, વર્તમાનપત્રો વાંચી શકશે. Be able to read story books, children magazines, News papers from library.
3.6.9	સ્થાનિક પર્યાવરણમાં ઉપલબ્ધ પરિચ્છેદ અંગ્રેજીમાં વાંચી શકશે. Be able to read paragraph in English available in local environment.	3.7.9	પુસ્તકાલયમાંથી વાર્તાના પુસ્તકો, બાળ સામાયિકો, વર્તમાનપત્રો વાંચી શકશે. Be able to read story books, children magazines, News papers from library.	3.8.9	ટેબલ, ગ્રાફ, નકશા, કાર્ડ, ફૉર્મની માહિતીને પરિચ્છેદ સ્વરુપે લખી શકશે. Be able to write the details from given tables, graphs, maps, cards, forms in the form of paragraph.
3.6.10	પુસ્તકાલયમાંથી વાર્તાઓ, બાળ સામાયિકો વાંચી શકશે. Be able to read stories and children magazines from library.	3.7.10	ટેબલ, ગ્રાફ, ચિત્રો, નકશાના આધારે વિગતો તારવીને જણાવી શકશે. Be able to identify information (tables, graphs, pictures, maps, etc,.) and talk about them.	3.8.10	પોતાના પર્યાવરણની સંદર્ભિત બાબતોની તુલના કરી રજૂઆત કરી શકશે. Be able to compare and present content related to one's own environment with that of others.
3.6.11	ટેબલ, ગ્રાફ, નકશાના	3.7.11	પોતાના પર્યાવરણની	3.8.11	કાર્ય-કારણ સંબંધો રજૂ

	આધારે વિગતો તારવીને જણાવી શકશે. Be able to identify information (tables, graphs, pictures, maps, etc,.) and talk about them.		સંદર્ભિત બાબતોની તુલના કરી રજૂઆત કરી શકશે. Be able to compare and present content related to one‘s own environment with that of others.		કરી શકશે. Be able to present relation between cause and result of any act.
3.6.12	સમયને અંગ્રેજીમાં કહી શકશે. Be able to tell time in English.	3.7.12	અભ્યાસનાં ક્ષેત્ર સાથે સંકળાયેલી પ્રક્રિયાઓનું વર્ણન કરી શકશે. Be able to describe process related to educational activities.	3.8.12	વાક્યો અને વિગતોને. ‗and, also, too અને ‘but‘ વડે જોડી શકશે. Be able to joint sentence and content by using ‗And, also, too and but‘.
3.6.13	વાક્ય અને પરિચ્છેદમાં યોગ્ય વિરામચિહ્નો મૂકી શકશે. Be able to put appropriate punctuation marks in sentences and paragraphs.	3.7.13	શબ્દકોશનો ઉપયોગ કરી શકશે. Be able to use dictionary.	3.8.13	શબ્દકોશનો ઉપયોગ કરી શકશે. Be able to use dictionary.
3.6.14	ક્રમસૂચક અંક અંગ્રેજીમાં દર્શાવી શકશે. Be able to indicate ordinal numbers in English.				
3.6.15	શબ્દકોશનો ઉપયોગ કરી શકશે. Be able to use dictionary.				

4. Expression (અભિવ્યક્તિ) :

Std: 3		Std: 4		Std: 5	
4.3.1	પોતાના ગમા અણગમા	4.4.1	પોતાના ગમા અણગમા	4.5.1	વસ્તુઓ, પ્રાણી, પક્ષીઓ,

	અલગથી Yes/No થી પ્રદર્શિત કરે. Be able to express one's own likes and dislikes individually by using Yes/No words.		વાક્યમાં રજૂ કરી શકશે. Be able to express one's own likes and dislikes in sentences.		વ્યક્તિઓના નામ, પોતાને ગમતા લક્ષણોના રંગ, અંકોની સંખ્યા, કાળ, વ્યક્તિવાચક વિશેષણો સ્વરુપે કહી શકે. Be able to share their feelings about objects, animals, people, favourite ones and their characteristics such as their colours, numbers, names and other.
4.3.2	વસ્તુનો રંગ અને આકાર ઓળખીને જણાવી શકશે. Be able speak about colours and shapes of objects.	4.4.2	વસ્તુને આકાર, સંખ્યા અને રંગના સંદર્ભમાં શબ્દોમાં વર્ણન કરે. Be able to describe the objects according to shapes, numbers and colour.	4.5.2	ચિત્ર કે વસ્તુનું એક કે બે વાક્યોમાં વર્ણન કરે. Be able to describe the picture or objects in one or two sentences.
		4.4.3	વાક્યમાં દર્શાવેલ ક્રિયા માટેના શબ્દને ઓળખી શકશે તેમજ તે માટેનો અભિનય કરી શકશે. Be able to recognise words and mime them.		ફકરાનું અનુલેખન કરી શકશે. Be able to transcribe the given paragraph.
		4.4.4	પ્રાણી પક્ષીનું બે થી ત્રણ સાદા વાક્યોમાં વર્ણન કરી શકશે. Be able to describe animals/ bird in two to three simple sentences.		
		4.4.5	સાદા વાક્યોનું અનુલેખન કરી શકશે. Be able to transcribe the given paragraph.		

Std: 6		Std: 7		Std: 8	
4.6.1	વસ્તુઓ, પ્રાણી, પક્ષીઓ અને વ્યક્તિઓ વિશે રંગ, કદ, અને સંખ્યા દર્શાવતા વિશેષણોનો ઉપયોગ કરી કહી શકશે. Be able to share their likes and dislikes about objects, animals, people, favourite ones and their characteristics such as their colours, numbers, names and other.	4.7.1	વસ્તુ, પ્રાણી, પક્ષી, વ્યક્તિઓના પોતાને ગમતા લક્ષણો, પસંદ નાપસંદ પોતાની લાગણીઓ સાથે કહી શકશે. Be able to share their likes and dislikes about objects, animals, people, favourite ones and their characteristics such as their colours, numbers, names and other.	4.8.1	વસ્તુ, પ્રાણી, પક્ષી, વ્યક્તિઓના પોતાને ગમતા લક્ષણો, પસંદ નાપસંદ પોતાની લાગણીઓ સાથે કહી શકશે. Be able to share their likes and dislikes about objects, animals, people, favourite ones and their characteristics such as their colours, numbers, names and other.
4.6.2	ચિત્ર કે વસ્તુઓનું ત્રણથી પાંચ વાક્યોમાં વર્ણન કરી શકે. Be able to describe picture or objects in three to five sentences.	4.7.2	ચિત્ર કે વસ્તુઓનું પાંચ થી સાત વાક્યોમાં વર્ણન કરી શકે. Be able to describe picture or objects in five to seven sentences.	4.8.2	ચિત્ર કે વસ્તુઓનું ફકરા સ્વરુપે વર્ણન કરી શકે. Be able to describe picture or objects in the form of paragraph.
		4.7.3	શબ્દો, શબ્દસમૂહો અને અન્ય માહિતી પરથી પરિચ્છેદ લખી શકશે. Be able to write paragraphs from given words, phrases and other information.	4.8.3	શબ્દો, શબ્દસમૂહો અને અન્ય માહિતી પરથી પરિચ્છેદ લખી શકશે. Be able to write paragraphs from given words, phrases and other information.
				4.8.4	વાર્તા, અહેવાલ કે વર્ણન લખી શકશે. Be able to write story, report or description.

1. Creativity (સર્જનાત્મકતા):

Std: 3		Std: 4		Std: 5	
5.3.1	Rhymes ગાઈ શકશે. Be able to sing rhymes.	5.4.1	Rhymes અને Action songs ગાઈ શકશે. Be able to sing rhymes and action songs.	5.5.1	Rhymes અને Action songs ગાઈ અને તેનો રસાસ્વાદ માણી શકશે. શકશે. Be able to sing and enjoy rhythm and rhymes and action songs.
				5.5.2	ક્રિયાસૂચક શબ્દોનો ઉપયોગ કરી કાવ્યને આગળ વધારી શકશે. Be able to use action words and expand the poem.

Std: 6		Std: 7		Std: 8	
5.6.1	નામને અનુરૂપ ક્રિયાસૂચક શબ્દોનો ઉપયોગ કરી કાવ્યને (Rhymes) આગળ વધારી શકશે. Be able to use action words and expand the rhymes.	5.7.1	અંગ્રેજી લયનો રસાસ્વાદ માણી શકશે. Be able to enjoy rhythm of English language.	5.8.1	જોડકણાં(Rhymes) અને ગીતો અને Action songs ગાઈ શકશે અને તેને આગળ વધારી શકશે. Be able to sing rhymes, songs and action song and expand them.
5.6.2	પ્રસંગને અનુરૂપ તેનો અંત રજૂ કરી શકશે. Be able to present the end according to the event.	5.7.2	અધૂરી વાર્તાના વિકાસ માટે આપેલા વિકલ્પોમાંથી યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરી શકશે.	5.8.2	અધૂરી વાર્તાના વિકાસ માટે આગળની ઘટનાઓ રજૂ કરી શકશે અથવા આપેલા વિકલ્પોમાંથી

			Be able to select an option from the given option for developing the incomplete stories.		યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરી નવો અંત રજૂ કરી શકશે. Be able to present the following events for developing the incomplete stories or select an option from the given choices and give a new end to the story.
		5.7.3	અંગ્રેજીમાં વિઝિટીંગ કાર્ડઝ તૈયાર કરી શકશે. Be able to prepare visiting cards in English.	5.8.3	વાર્તા અને ઘટનાનાં પાત્રોની અદલાબદલી કરી તેને નવા સ્વરુપે રજૂ કરી શકશે. Be able to exchange the characters of story, event and present them in new forms.

(IV) Model Lesson Plan

Lesson planning -1

Speech Lesson
Activity Based Lesson plan

Name of the trainee: .... Class: .... Roll No. ....
Name of the school: .... Village: ....
Std: .....5th....... Period: ......3rd.... Sub.: English Unit: 4, Activity – 11(A) 'Lemonade'
Date: Day:

Objectives:

Comprehension: Listening short instructions and respond to them.
Communication: - Do greetings and respond to them appropriately.
- To receive information, ask like –Wh questions and give answer of those questions.

Application: Be able to learn 500 words along with loan words and use them.
Be able to describe daily actions. Expression: Narrate the object in one or two sentence.
Creativity: Sing an Action song and do actions.

Methods of Teaching

Teaching Method: Direct Method
Approach: Communicative Approach, Functional Approach.
Technique: Demonstration, Listen and do, Pair work.
Skills: Blackboard skill

Teaching-Learning Materials

Textbook: English Std: 5th (G.S.B. of School textbooks)
Reference book: Teacher's Navigator-3 (Std-5), S.Y. Module, Gala Dictionary.
Teaching Aids: Flash cards, chart of fruits and vegetables.
Available material: Realia, Roll up board

Stages of the Lesson	Analysis of Objectives	Teaching Points	Teaching Aids	Teacher's Activity	Pupils' Activity
Class Arrangement	The pupil enjoys English rhymes and becomes aware of their sounds.	**<u>Action song:</u>** (Std:5,Unit:4, Activity-7, page:75)	Roll Up Board, pointer	The trainee teacher will tell the students to sit properly in the classroom and ask them to sing an action song with him/ her.	The pupils will sing a rhyme with the teacher.
PreTask Activity	The teacher tests previous knowledge of the pupils.	1) Fruits: Apple, chickoo, Grapes... 2) Vegetables: Lemon, Carrot, Cauliflower. 3) I like Lemon Juice.	chart of fruits and vegetables	The trainee teacher will ask some questions to motivate the pupils. **1)** Give the name of fruits. **2)** Give the name of vegetables. **3)** Which juice do you like?	The pupils will give the answers of the questions.
Clarification Of The Unit	The pupil knows about the unit.	Sub: English Unit : 4 Activity :11(A) Lemonade	Chalk, Duster	Today we will learn ―Howto make Lemonade?". The trainee teacher will note down the name of unit on the blackboard.	The pupils will know about the unit.
Teaching Learning Experiences For the Achievement Of Objectives	The pupil knows about the things and verbs which are used in making Lemon Juice.	**Things:** **Verbs:** Glass Take Water Add Lemon Stir Sugar Squeeze Spoon a pinch of Salt	Glass, water, Lemon, Salt, Sugar, spoon, Flashcards, Chalk, duster	**<u>Activity : 1</u>** The trainee teacher will introduce the things which are used in making of lemon juice to the pupils with the help of flashcard and realia. The trainee teacher will introduce verbs by action and flashcards. Then note down the words on the	The pupils will know about the things and verbs which are useful in making Lemon Juice.

				blackboard.	
	The pupil knows about the process of making Lemon Juice. The pupil does the activity.	Steps of making Lemon Juice: Take a glass of water. Add one spoon of sugar in it. Squeeze a lemon into it. Add a pinch of salt in it. Stir it with a spoon. ‗Listen and do‘ - Activity	Glass, water, Lemon, Salt, Sugar, spoon	**Activity : 2** The trainee teacher will make lemon juice and tell the students to observe it. **Activity : 3** The trainee teacher will tell the pupils to make Lemonade themselves in a group.	The pupils will know about the process of making Lemon Juice. The pupils will make Lemonade themselves.
Evaluation	The pupil speaks the process of making lemonade.	લીંબુનો શરબત બનાવવાની રીત અંગ્રેજીમાં બોલો.		The trainee teacher will tell the pupils to speak about the process of making lemonade.	The pupils will speak the process of making lemonade.
Assignment	The pupil writes the process.	**Exercise** Points: pieces of oranges – crush - sugar	chalk, duster	The trainee teacher will tell the students to write the process of making ‗Orange Juice‘.	The students will note down homework in their notebook.

Blackboard Work

"Natural Juice is good for health."

Sub: English **Std: 5**
Unit:4 **Date:**
Activity-11(A) **Day:**
"Lemonade"

Things:	**Verbs:**
Glass	Take
Water	Add
Lemon	Stir
Sugar	Squeeze
Spoon	
a pinch of Salt	

Feedback

Positive Aspects **Suggestions**

Lesson planning -2

Vocabulary Lesson

Name of the trainee: .... Class: .... Roll No. ....
Name of the school: .... Village: ....
Std: 4th (Semester- 1) Period: 4th Sub.: English Unit: 2, 'Things around us'(Name of Colour)
Date: Day:

Objectives:

Comprehension: -Listening to short instructions and responding to them.
Be able to listen the description of object.
Communication: - Be able to use daily greetings and respond to them appropriately.
- Be able to give short answers to ‗Wh' questions.

Application: -Be able to know and use approximately 500 words along with loan words.
-Be able to indicate the objects.
Expression: Be able to describe the objects with reference to colours.

Methods of Teaching

Teaching Method: Direct Method
Approach: Communicative Approach
Technique: Listen and do, Look and say, Read and do.
Skills: Reinforcement skill, Blackboard skill

Teaching-Learning Material

Textbook: English Std: 4th (G.S.B. of School textbooks)
Reference book: Teacher's Edition (Std-4), S.Y. module, Gala Dictionary.
Teaching Aids: Flash cards, colour cards, worksheet
Available material: Roll up board, Realia, Flannel board, pointer, balloons

Stages of the Lesson	Analysis of Objectives	Teaching Points	Teaching Aids	Teacher's Activity	Pupils' Activity
Class Arrangement	The pupil understands simple instructions and takes part in group games.	**Game "Clap, Clap"** Pupils one after another begin to count 1,2,3,4; but number 5 is their enemy. So No 5 will not say but clap. 5 or any number which has 5 in it like 15,25,35,45 etc. will not say.		The teacher will tell the pupils to sit properly in the classroom and introduce the ‗**Clap, Clap, Clap'** game them. The teacher will ask the pupils to play this game.	The pupils will play a game with the teacher.
PreTask Activity	The teacher tests previous knowledge of the pupils.	1. It is a pen. 2. It is a ball.	different coloured pens, sketch pens, water colour bottles, balls, chalk sticks, kites	The teacher will ask some questions to the students. 1. What is it? (by showing pen) 2. What is it? (by showing ball) The teacher will tell the pupils to make group of things which are of same colour.	The pupils will give answers of the questions. The pupils will divide the things according to their colour.
Clarification Of The Unit	The pupil knows about the unit.	Sub: English Unit: 2, ‗Things around us'. (Name of Colour)	Chalk, Duster	The teacher will say like this—Friends! You know the Name of Colours in Gujarati. Today we will learn the ‗Name of Colours' in English. The teacher will note down the name of unit on the blackboard.	The pupils will know about the unit.
Teaching Learning Experiences For the Achievement Of Objectives	The pupil knows about ‗Name of	**RED:** It is red pen. It is a red kite. It is a red ball. It is a red flower. **YELLOW:** It is a sunflower.	different coloured things like flowers, kites, balls, pens,	**Activity : 1** The teacher will introduce the ‗Name of Colours' with the help of flashcard and different things / charts. 1. What is it? (by	

	Colours‘ in English.	A sunflower is yellow. The Sun is yellow. **GREEN:** It is a ladies finger. The ladies finger is green. A leaf is green. **ORANGE:** A ball is orange. A frock is orange. It is a kite. It is orange. **BLUE:** This is a car. It is blue. An umbrella is blue.	sketch pens, water colour bottles, ribbons, toy cars, etc...., charts of colours Flashcards, Chalk, duster	showing pen) Then note down the words on the blackboard.	The pupils will know about the colours and take part in the discussion. The pupils will answer the questions.
	The pupil speaks the name of colours.	**<u>Balloon man:</u>** It is a red balloon. It is an orange balloon.	different colour balloons	**<u>Activity : 2</u>** The teacher will introduce the balloon man to the pupils and tell them to show suggested colour of balloons.	The pupils will find out the suggested colour balloon.
	The pupil rearranges the letters and writes out the name of the colours correctly.	**<u>Activity : 3</u>** **<u>Game: “COLOURS”</u>** રંગોના નામ નીચે આપેલા છે. પરંતુ તેના અક્ષરો ભેગા થઈ ગયાં છે. અક્ષરોને યોગ્ય રીતે ગોઠવી નીચેના દરેક નામ ફરીથી લખો. **e r** **e g n** g – e -- n **g n a** **e r o** _ r _ n _ e	Roll up board	**<u>Activity : 3</u>** The teacher will tell the students to play a **game – “COLOURS”.** Name of colours are given. But the letters are mixed up. Pupils are asked to rearrange the letters and write out each name correctly.	The pupils will rearrange the letters and write out each name correctly.

<table>
<tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>Evaluation</td><td>The pupil matches properly.</td><td>રંગના કાર્ડની સામે તેના અંગ્રેજી નામ જોડકાં જોડો.<table><tr><td>Colour</td><td>Name</td></tr><tr><td>☐</td><td>orange</td></tr><tr><td>☐</td><td>red</td></tr><tr><td>☐</td><td>blue</td></tr><tr><td>☐</td><td>yellow</td></tr></table></td><td>Flashcards, colour cards, flannel board</td><td>The teacher will tell the students to match the name of colours and their colour card properly on the flannel board.</td><td>The pupils will match the colour card and their names properly.</td></tr>
<tr><td>Assignment</td><td>The pupil fills up the colour in the worksheet.</td><td>Exercise
આપેલ કાર્ય પત્રિકામાં સૂચના મુજબ રંગ પૂરો. (નોંધના અંતે પ્રત આપેલ છે.)</td><td>chalk, duster, worksheets</td><td>The teacher will tell the pupils to fill up the suggested colour in given worksheet.</td><td>The pupils will notedown homework in their notebook.</td></tr>
</table>

Blackboard Work

"All the colours are beautiful"

Sub: English — Std: 4th

Unit: 2 — Date:

'Name of Colour' — Day:

Name of Colours

RED
YELLOW
GREEN
WHITE
BLUE

Feedback

Positive Aspects **Suggestions**

<u>Assignment</u>

નીચે આપેલ સ્માઈલીમાં સૂચવેલ રંગ પૂરો.

Yellow

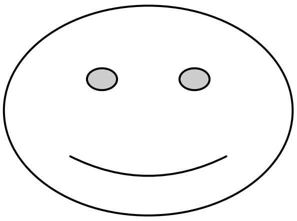

Blue

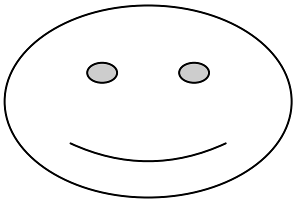

Green

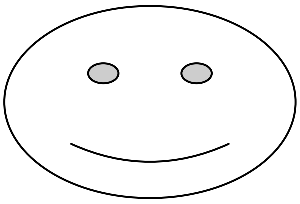

Red

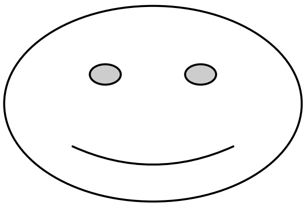

Lesson Planning -3

Reading Lesson

Name of Students: .... Class: .... Roll No. ....
Name of the school: .... Village: ....
Std: 8th (Semester- 1) Period: ......5th .... Sub.: English Unit: 2 'LMBB: Learn more be brighter', (Comparative Degree)
Date: Day:

Objectives:

Comprehension: Be able to listen complex instructions, read and respond to them.
Be able to classify the picture, graph, story and content of the paragraph.
Communication: -Be able to ask inversion questions and give answer of those questions.
ask _Wh' question to receive information,
Application: Be able to give presentation about the activies occur in known areas.
Expression: Be able to say about ones' likes, dislikes and favourite characteristics of people, birds, animals and objects.

Methods of Teaching

Teaching Method: Direct Method
Approach: Communicative Approach, Functional Approach, Situational Approach
Technique: Read and do, Demonstration, Listen and say, Pair work.
Skills: Blackboard skill

Teaching-Learning Material

Textbook: English Std: 8th (G.S.B. of School textbooks)
Reference book: S.Y. module, Gala Dictionary.
Teaching Aids: Pictures, Magic box, Chits, Card sheet of drill table
Available material: Realia, Roll up board, Flannel board, pointer

Stages of the Lesson	Analysis of Objectives	Teaching Points	Teaching Aids	Teacher's Activity	Pupils' Activity
Class Arrangement	The pupil understands simple instructions and takes part in the game.	**Game: "ADD A LETTER"** Example: 1. got 2. arm_ ago _arm 3.hat_ 4. oil_ _hat _ oil 5. not_ _not.	Roll up board	The teacher will tell the pupils to add a letter 1) at the end : 2) at the beginning	The pupils will play game – Add a Letter.
PreTask Activity				The trainee will present different	The pupils will give the

<table>
<tr>
<td></td>
<td>The teacher tests previous knowledge of the pupils.</td>
<td><table><tr><th><u>Big</u></th><th><u>Small</u></th></tr><tr><td>dog</td><td>Cat</td></tr><tr><td>pencil</td><td>Eraser</td></tr><tr><td>10 rs. note</td><td>5 rs. note</td></tr><tr><td>parrot</td><td>sparrow</td></tr><tr><td>bat</td><td>ball</td></tr></table></td>
<td>picture of dog and cat, parrot and sparrow, 10 rs. and 5 rs. note, pencil and eraser</td>
<td>pictures, things and tell the students to divide things according to their size – _small‘ or _big‘.
1) Who is big? (by showing the picture of cat and dog)
2) Who is small?
3) What is big and small? (by showing pencil and eraser)
4) Which note is big? and which one is small? (by showing 5 rs. note and 10 rs. note)
5) Which bird is big and which one is small?</td>
<td>answers of the questions.</td>
</tr>
<tr>
<td>Clarification Of The Unit</td>
<td>The pupil knows about the unit.</td>
<td>Sub: English
Unit : Unit: 2
_LMBB: Learn more be brighter‘, (Comparative Degree)</td>
<td>Chalk, Duster</td>
<td>Today we will learn the use of ‘Comparative Degree’ in English.
The trainee will note down the name of unit on the blackboard.</td>
<td>The pupils will know about the unit.</td>
</tr>
<tr>
<td>Teaching Learning Experiences For the Achievement Of Objectives</td>
<td>The pupil knows about the adjectives used in comparative degree</td>
<td><u>Adjectives used in comparative Degree:</u>
big – bigger
small – smaller
tall – taller
short – shorter
fat – fatter
thin – thinner
• Rani is taller than Sanjana.</td>
<td>Chalk, duster, realia</td>
<td><u>Activity : 1</u>
The trainee will introduce the adjectives used in comparative degree with the help of different examples and flash cards.
• Who is taller? (by comparing Rani and Sanjana)</td>
<td>The pupils will know about adjectives used in comparative degree.</td>
</tr>
</table>

				Then note down the words on the blackboard.	
	The pupil knows about the Comparative degree.	1) A bus is faster than -----------. 2) A train is longer than ----------- 3)A bus is slower than ------------ 4) A bullet train is faster than -----.	Roll up board	**<u>Activity : 2</u>** With the help of different situations, the trainee will introduce the formula of comparative degree. 1) What is faster? bus or bicycle 2) What is longer? train or bullock cart 3) What is slower? bus or plane 4) What is faster? bullet train or bike.	The pupils will know about the usage of comparative degree. The pupils will fill up the blanks by using the clue words.
	The pupil makes sentences of comparative degree themselves.	**<u>Activity : 3</u>** મેજીક્બોક્સમાંથી ચિઠ્ઠી ઉપાડો અને તેમાં આપેલ શબ્દોનો ઉપયોગ કરી અર્થપૂર્ણ આખું વાક્ય બનવો. Mango – chikoo Mango is bigger than chikoo. Giraffe – tiger Horse – dog Gold – silver	magic box, chit	**<u>Activity : 3</u>** The trainee will tell the pupils to pick up the chit from the magic box and tell them to frame sentence by using clue words.	The pupils will frame the sentences by using the clue word.

Evaluation	The pupil makes the sentences from the drill table.	નીચેના કોઠા પરથી વાક્યો બનાવો. (આ પ્લાનના અંતે કોઠો મૂકેલ છે.)	Flannel board, card sheet of a drill table, pointer	The trainee will tell the pupils to make sentences from the drill table and tell them to read them aloud one by one.	The pupils will make the sentences from the drill table.
Assignment	The pupil does the homework.	<u>**Exercise**</u> યુનિટ-2 એક્ટીવીટી-5(પાના નં-18) લખવી.	chalk, duster	The trainee teacher will tell the pupils to write the Unit -2, Activity -5 (page: 18)	The pupils will note down home wok in their notebooks.

Blackboard Work

"Charity is better than Mercy."

Sub: English **Std: 8**
Unit: 2 **Date:**
'LMBB: Learn more, be brighter' **Day:**
(Comparative Degree)

Adjectives used in comparative Degree:

tall – taller	short – shorter	Rani is taller than Sanjana.
big – bigger	fat – fatter	The elephant is bigger than the lion.
small – smaller	thin – thinner	

Feedback

Positive Aspects **Suggestions**

Evaluation Test

Sub: English **Std: 8**
Unit: 2 **Date:**
'LMBB: Learn more, be brighter' **Day:**

(Comparative Degree)

Make sentences from the drill table.

India	is bigger	than	the Neem tree.
Ahmedabad	is thicker		the Himalaya.
The banyan tree	is longer		Sri Lanka.
The Ganga	is smaller		Gandhinagar.
Girnar	is larger		the Sabarmati.

Example: The Ganga is longer than the Sabarmati.

1. ....
2. ....
3. ....
4. ....

Lesson Planning -4

Writing Lesson

Name of Students: .... Class: .... Roll No. ....
Name of the school: .... Village: ....
Std: 6th (Semester- 2) Period: 4th Sub.: English Unit: 2, A Ship can Walk, Activity– 5
Date: Day:

Objectives:

Comprehension: -Be able to listen and read instructions and respond to them accordingly.

-Be able to read and comprehend the story, paragraph.

-Be able to use dictionary.

Communication: -Be able to greet and respond to them.

- Be able to ask inversion questions and give answers of those questions.

- Be able to ask _Wh' questions.

Application: Be able to learn 500 new words along with loan words.
Be able to make appropriate use of punctuation marks and sequence of words.

Creativity: Be able to enjoy rhythm and intonation of rhymes and action songs.
Be able to participate in activities of making new words from the familiar words.

Methods of Teaching

Teaching Method: Direct Method
Approach: Communicative Approach, Functional
Technique: Demonstration, Listen and do, Pair work.
Skills: Blackboard skill

Teaching-Learning Material

Textbook: English Std: 6th (G.S.B. of School textbooks)
Reference book: Teacher's Nevigator (Std-6), S.Y. module, Gala Dictionary.
Teaching Aids: Flash cards, picture of camel, leaves, thorns, thick and thin books
Available material: Realia, Roll up board, Flannel board, worksheet

Stages of the Lesson	Analysis of Objectives	Teaching Points	Teaching Aids	Teacher's Activity	Pupils' Activity
Class Arrangement	The pupil sits properly in the classroom.	**Rhyme:** (Std:6, 2nd sem.,Unit:2, Activity:1, page-14)	Roll up board, pointer	The trainee teacher will greet the pupils and sing a rhyme.	The pupils will sing the rhyme with the trainee teacher.
Pre Task Activity	The teacher tests previous knowledge of the students.	**Riddles** 1) I am the king of the forest, 2) I have long mane, ‗Gir'forest is my favorite home, Who am I? ---------- 3) I am a big animal, I have a long trunk, I like to play with water very much, Who am I? ----------	Roll up board, pointer	The trainee teacher will read some riddles and ask them to solve.	The pupils will solve the riddles.
Clarification Of The Unit	The pupil knows about the unit.	Sub: English Unit: 2 A Ship can Walk Activity – 5 Paragraph writing ‗A camel'	Chalk, Duster	Today we will learn to write a paragraph writing ‗A Camel' in English The trainee teacher will note down the name of unit on the blackboard.	The pupils will know about the unit.
Teaching Learning Experiences For the Achievement Of Objectives	The pupil knows about the meaning of the difficult	**Difficult words:** **desert:** land where there is only hot sand and no water **thick:** by showing two books, one is thick and another is thin,(thick∗thin) **stomach:** by showing belly **leaves:** plural of	picture of the camel, thick and thin books, leaves, thorns Flashcards, Chalk, duster	**Activity : 1** The trainee teacher will introduce the picture of camel and discuss about the difficult words with the help of flash cards. The trainee teacher will introduce the difficult words by using them	The pupils will know about the difficult

	words.	leaf **thorns:** one type of plant, made of thorns **hump:** back of body, which is big		in a sentence or with the help of picture / realia or by antonym. Then note down the words on the blackboard.	words.
	The pupil knows about the content of the paragraph.	**<u>Points:</u>** The camel has a big hump- padded feet – big stomach – store water and food in it – eat thrones – can walk on burning sand – ship of the desert		**<u>Activity : 2</u>** The teacher will discuss about the paragraph writing and note down the points on the blackboard.	The pupils will know about the content of the paragraph.
	The pupil knows about how to write.	આપેલ વાક્ય ખોટું હોય તો સુધારીને ફરી લખો. (નોંધને અંતે પ્રત આપેલ છે.)		**<u>Activity : 3</u>** The trainee teacher will give a worksheet to the pupils and ask them to write the answer in it.	The pupils will write the answer in the worksheet.
Evaluation	The pupil makes the sentence by using word cards and sticks them on the flannel board.	આપેલ શબ્દકાર્ડ ગોઠવી આખું વાક્ય બનાવો. (નીચે પ્રત આપેલ છે.)	Flashcards, Flannel board, pins,	The trainee teacher will divide the pupils in a group and tell them to rearrange the sentences by using the given word cards. Then ask them to stick it on a flannel board.	The pupils will rearrange the sentences and stick them on the flannel board.
Assignment	The pupil writes the paragraph.	**<u>Exercise</u>** ‗A camel‘ ઉપર ફકરો લખી લાવવો.	chalk, duster	The trainee teacher will tell the pupils to write the paragraph on ‗A camel‘.	The pupils will note down homework in their notebook.

Blackboard Work

<u>"Love the Animals."</u>

Sub: English | **Std: 5**

Unit: 2 | **Date:**

A Ship can Walk | **Day :**

Activity – 5

Paragraph writing - 'A camel'

Points:

The camel has a big hump- padded feet – big stomach – store water and food in it – eat thorns – can walk on burning sand – ship of the desert

Feedback

Positive Aspects **Suggestions**

નીચે પ્રત આપેલ છે.

<u>Activity -3</u>

વાક્ય ખોટું હોય તો સુધારીને ફરીથી લખો.

1) The camel has a big hump. – True
2) The camel has flat feet. – False
   <u>Ans: The camel has padded feet.</u>
3) The camel can not live without drinking water for many days. – False
   <u>Ans: The camel can live without drinking water for many days.</u>
4) The lion is the ship of the desert. – False
   <u>Ans: The camel is the ship of the desert.</u>

Evaluation test

આપેલ શબ્દકાર્ડ ગોઠવી વાક્ય બનાવો.

The	**camel**	**has**	**a hump.**
The	**camel**	**has**	**padded feet.**
The	**camel**	**has**	**a big stomach.**
The	**camel**	**can store**	**food and water in its body.**
The	**camel**	**can walk**	**on thorns.**
The	**camel**	**is**	**the ship of the desert.**

દ્વિતીય વર્ષ

Course: 3 B English (ધોરણઃ 3 થી 8)

વિચારપ્રેરક પ્રશ્નો.......

1. ધોરણ 6 થી 8ના વિદ્યાર્થીઓને ધ્યાનમાં રાખીને તમારા શબ્દોમાં ટૂંકી વાર્તા (short story) બનાવો.

2. "અંગ્રેજી શિક્ષણ આપવું છે પણ વિદ્યાર્થીઓને માતૃભાષા પણ સરખી રીતે આવડતી નથી." આમ કહેનાર શિક્ષકની દલીલ સાથે તમારી સહમતી કે અસહમતી કારણોસર સ્પષ્ટ કરો.

3. તમને વ્યક્તિગત રીતે જાહેરમાં અંગ્રેજી બોલવામાં શું તકલીફ પડે છે ? આ તકલીફ રહેવાના કારણો જણાવો.

4. વર્ગખંડમાં અંગ્રેજી ભાષાના શિક્ષણનું વાતાવરણ તૈયાર કરવા વ્યક્તિગત રીતે તમે શું કરશો ? શા માટે?

Note: content based Hot questions પ્રથમ વર્ષcourse 4B ના આ મોડ્યૂલમાં આપેલા છે તેને રિફર કરી શકાશે

નોંધઃ મોડ્યુલ આધારિત આ વિચારપ્રેરક પ્રશ્નો ઉદાહરણ પૂરતાં આપેલાં છે.

અધ્યાપકશ્રીઓએ આ પ્રશ્નોનો આધાર લઈ બીજા પ્રશ્નો બનાવી વિદ્યાર્થીઓને

મહાવરો કરાવવો.